

Ingenomen en uitgehaald

Alcohol en geweld in Amsterdamse uitgaanssettings

Eindrapport

Juli 2012

Ilse de Groot en Marco van der Land

Leerstoel Veiligheid en Burgerschap, Vrije Universiteit Amsterdam

VOORWOORD

De directe aanleiding voor dit onderzoek is het project 'Kijken achter de cijfers', in 2008 uitgebracht door de leerstoel Veiligheid en Burgerschap, gevestigd aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Dat onderzoek geeft een overzicht van criminogeniteitsfactoren, factoren die ten grondslag liggen aan criminaliteit, per Amsterdamse buurt. De onderzoekers van het project wezen er destijds op dat misbruik van alcohol niet kon worden meegenomen in de lijst van risicofactoren omdat goede indicatoren en gegevensbronnen daarvoor zouden ontbreken. Het belang van deze factor werd bevestigd bij de bespreking in de driehoek. Alcoholmisbruik is een belangrijke criminogene factor en verdient vanuit preventief oogpunt de aandacht.

In dit onderzoek wordt daarom beoogd na te gaan hoe alcohol een rol speelt bij uitgaansgeweld en andere ongewenste gedragingen in de uitgaanswereld. Daarnaast wordt gekeken hoe de normatieve setting van het uitgaansleven van invloed is op ongewenste gedragingen in het uitgaansleven. Eén van de doelen van het onderzoek is om uitgaansgeweld en ongewenst gedrag in het uitgaansleven zo optimaal mogelijk te voorkomen en te reguleren. De auteurs bedanken de begeleidingscommissie¹, Hans Boutellier, Lotte Klumper en Rutger Visser voor hun inspanningen en ideeën.

---

¹ De leden van de begeleidingscommissie worden genoemd in bijlage 1.

SAMENVATTING

Bij uitgaan in Amsterdam vormen agressie en geweld een aanhoudend probleem. Alcohol is met dat probleem onlosmakelijk verbonden. De uitdaging waar beleidsmakers en uitbaters voor staan is om een goede balans te vinden tussen regulering van de uitgaanscene en de vrije, spannende sfeer die bij uitgaan hoort. Uitgaan vormt een eigen morele setting, gemaakt door bepaalde fysieke, sociale, professionele en normatieve kenmerken van de omgeving waarin het zich afspeelt. De belangrijkste bepalers van geweld in de uitgaanssetting die in dit onderzoek naar voren komen, hangen samen met deze kenmerken. De vier factoren die het meest bepalend blijken, zijn respectievelijk drukte, dronkenschap, drang en dolheid.

Een deel van het uitgaansgeweld in de openbare ruimte kan worden verklaard doordat de semipublieke uitgaanssetting van de clubs en cafés daarvoor de condities creëert: sommige bezoekers staan, na een bezoek aan een club, als het ware op scherp. De wortel van geweld in het uitgaansleven ligt daarmee vaak in de uitgaansgelegenheden zelf, met name die waar de hele setting draait om alcoholgebruik, maar manifesteert zich in de openbare ruimte. Naast alcohol spelen onder andere drukte, hoge geluidsniveaus en seksueel getint gedrag een grote rol in het scheppen van die 'geladen' situatie. Meestal is de aanleiding van uitgaansgeweld een vorm van miscommunicatie in de uitgaanssetting, een conflict met een autoriteit of een ongewenste toenadering. Overmatig alcoholgebruik veroorzaakt in veel van deze gevallen een overspannen reactie op een in principe normale interactie, die daarna in geweld escaleert.

Ondanks de voorname rol van alcohol streven bepaalde uitgaansgelegenheden er bewust niet naar om het alcoholgebruik van hun klanten binnen de perken te houden. Het tolerante beleid van deze clubs heeft in de regel als consequentie dat dronken en dol uitgaanspubliek in de openbare ruimte geraakt, waar zij schade aanrichten. Daarom is het van groot belang dat in de regulering van uitgaan de openbare ruimte en het semipublieke domein van de clubs en cafés nog sterker dan nu al het geval is op elkaar worden betrokken. Beide domeinen kennen een eigen logica en een eigen normatieve setting. De verschillen tussen de beide domeinen veronderstellen dat elk een op elkaar afgestemde, aanvullende, eigen aanpak nodig heeft.

Een belangrijke voorwaarde voor deze benadering is dat de gemeente in samenwerking met Koninklijke Horeca Nederland, politie en die ondernemers die als voortrekkers van het gebied kunnen worden beschouwd voor de stad als geheel en voor elk uitgaansgebied afzonderlijk een uitgaansvisie ontwikkelt. Die is gebaseerd op integraliteit, gebiedsgerichtheid en sterkere zelfregulering. Een aantal principes die ook in festivalgebieden gelden vormen de achtergrond waartegen de visie zich geleidelijk ontwikkelt. Het gaat daarbij om 1) inzicht in wie er in het gebied aanwezig zijn, 2) laagdrempelig toezicht door gebieds-hosts in de semi-publieke ruimte, 3) sterkere zonering van uitgaansactiviteiten per doelgroep, 4) regulering van de overgang van binnen naar buiten (op kritieke plekken op kritieke momenten), en 5) toenemende zelfregulering door horeca-ondernemers. Bij dat laatste staan verdere scholing van personeel, beperking van alcoholgebruik en het opnemen van andere preventieve en repressieve maatregelen in een (verplicht) veiligheidsplan door de ondernemer centraal.

Al met al is er eerder behoefte aan minder dan aan meer beleidsinterventies. Beleidsmaatregelen die nauwelijks te handhaven zijn (bijv. het pleinverbod) kunnen daarom beter worden stopgezet, terwijl de handhaving van regels en de communicatie over die handhaving (naar bezoekers en ondernemers) juist serieuzer kan worden opgepakt.

INHOUDSOPGAVE

1. Introductie	9
1.1 Inleiding.....	9
1.2 Doel- en vraagstelling.....	9
1.3 Leeswijzer.....	10
2. Theoretische achtergrond	11
2.1 Uitgaan in de stad.....	11
2.2 Uitgaansetting en geweld	12
2.3 Kenmerken van semi-publieke uitgaansettings	16
2.4 Conclusie	22
3. Methodologische verantwoording.....	23
3.1 Probleemstelling.....	23
3.2 Onderzoeksozet.....	23
4. De Amsterdamse uitgaansetting.....	27
4.1 Uitgaan in Amsterdam	27
4.2 Uitgaan, alcohol en geweld in Amsterdam.....	27
4.3 Amsterdams uitgaansgeweld	28
4.4 Betrokken personen	35
4.5 Beschrijving van de uitgaansgelegenheden	37
4.5 Conclusie	59
5. Alcohol en geweld in de uitgaansetting	61
5.1 De relatie tussen alcohol en geweld	61
5.2 Patronen van geweld	61
5.3 Betrokkenen bij uitgaansgeweld	66
5.4 Invloed van de setting op geweld	68
6. Conclusie en discussie.....	79
7. Aanbevelingen	83
8. Bronnen	85

1. INTRODUCTIE

1.1 Inleiding

Het nieuws wordt de afgelopen jaren regelmatig gedomineerd door gewelddadige incidenten in het uitgaansleven. Uitgaansgeweld maakt substantieel deel uit van het totaal aantal geweldsdelicten (Bruinsma, Balogh & De Muijnck, 2008). Ook de overmatige drinkcultuur van met name jongeren is onderwerp van gesprek in de media en maatschappij. Illegale kroegen, keten en schuren waar jongeren volop alcohol drinken lijken als paddenstoelen uit de grond te schieten. De gevolgen van overmatig alcoholgebruik voor gezondheid en veiligheid staan hoog op de politieke agenda. Steeds vaker werken verschillende instanties samen om nadelige gevolgen van alcoholgebruik te verminderen.

Tegelijkertijd is het uitgaansleven een onmisbaar onderdeel van onze cultuur geworden. Volle agenda's en de vele verantwoordelijkheden voor werk, studie, gezin en allerlei formele en informele verbanden zorgen er voor dat de behoefte om verantwoordelijkheden af te wisselen met vermaak en ontspanning, vooral onder jong volwassenen, groot is. Daarnaast is de economie van het uitgaan van groot belang voor de lokale economische ontwikkeling. Veel mensen verdienen er een boterham aan. De uitgaanscene heeft dus een maatschappelijke en economische functie, maar is tegelijkertijd het toneel van spanningen en geweld. Hoe kan met die spanning worden omgegaan? Welke rol spelen alcohol en geweld in het uitgaan? Hoe dragen kenmerken van de uitgaanssetting bij aan agressie en geweld? Gelden bij het uitgaan bijzondere morele waarden en bijzondere normen? Over deze vragen gaat dit onderzoek.

1.2 Doel- en vraagstelling

Alcoholmisbruik is een belangrijke criminogene factor en verdient vanuit preventief oogpunt de aandacht. Het belang van alcoholmisbruik voor agressie en geweld werd bevestigd bij de bespreking in de Amsterdamse driehoek. Alcoholgebruik en uitgaansgeweld is dan ook een thema dat veel beleidsmakers van grote steden bezighoudt. Onderzoekers van het project 'Kijken achter de cijfers' (Boutellier et al., 2008) wezen er destijds echter op dat misbruik van alcohol niet kon worden opgenomen in de lijst van risicofactoren, omdat goede indicatoren en gegevensbronnen daarvoor zouden ontbreken. Dit vormde de directe aanleiding voor het onderhavige onderzoek, maar is niet het voornaamste doel. Het (maatschappelijke) doel van dit onderzoek is om aanknopingspunten te vinden voor beleid dat bijdraagt aan beteugeling van uitgaansgeweld in Amsterdam. We stellen de specifieke setting van het uitgaansleven centraal als een belangrijk domein waarbinnen interventies plaats kunnen vinden die helpen om problematisch gedrag in het uitgaansleven terug te dringen. Het onderzoek resulteert dus in aanbevelingen aan de gemeente en politie van Amsterdam om uitgaansgeweld te verminderen door interventies aan te passen aan de uitgaanssetting. De onderzoekers willen daarmee bijdragen aan de vermindering van uitgaansgeweld.

De centrale vraag in dit onderzoek luidt:

Wat is de morele setting van het uitgaan en wat is, gegeven deze setting, de relatie tussen alcoholgebruik en uitgaansgeweld en op welke wijze kan uitgaansgeweld op basis van de onderliggende factoren worden verminderd?

Wetenschappelijk is het onderzoek relevant omdat inzicht biedt in de factoren die bijdragen aan uitgaansgeweld. Het onderzoek biedt aanvullende kennis over de verschillende relaties tussen uitgaansgeweld en de sociale, fysieke, professionele en normatieve settings van het uitgaan.

1.3 Leeswijzer

In dit rapport geven we allereerst de praktische en theoretische achtergrond van het onderzoek (hoofdstuk twee) en de toegepaste onderzoeksmethode (hoofdstuk drie) weer. Vervolgens gaan we in hoofdstuk vier in op de kenmerken van de Amsterdamse uitgaanssetting. In hoofdstuk vijf behandelen we de relatie tussen alcohol en geweld en patronen van geweld tijdens uitgaan. In datzelfde hoofdstuk gaan we in op de betrokkenen bij uitgaansgeweld. Hoofdstuk vijf sluiten we af door de bevindingen uit dat hoofdstuk aan de eerder beschreven setting te relateren. Het rapport sluit af met algemene conclusies in hoofdstuk zes die leiden tot beleidsaanbevelingen in hoofdstuk zeven.

2. THEORETISCHE ACHTERGROND

2.1 Uitgaan in de stad

De stad is al sinds enkele decennia steeds minder de locatie voor de productie van goederen en diensten en steeds meer een plek voor symbolische consumptie geworden (Van der Land, 2003). Winkelen kán via internet en het kán in de grote suburbane winkelcentra, maar voor velen gaat er niets boven de bruisende setting van de stad zelf als omgeving om in te winkelen en je te vermaken. Dat is waar de symbolische consumptie van en in de stad om draait: plezier en vermaak, zien en gezien worden. Datzelfde geldt voor uitgaan. De stad is een heel geschikt podium voor de ontspanning, lust en uitgelatenheid die kenmerkend is voor de uitgaanssetting.

De stedelijke openbare ruimte wordt vooral in de nachtelijke uren echter ook gekenmerkt door personen die overmatig alcohol en/of drugs hebben gebruikt. Bij een deel van hen manifesteert zich dat in buitensporig, agressief of gewelddadig gedrag. Dat creëert een spanning tussen de wens om zich te vermaken en de behoefte aan een veilige omgeving om dat in te doen.

De stad is een lappendeken van private, semi-private en openbare ruimtes. Geweld doet zich in elk van deze ruimtelijke domeinen voor. Uitgaansgelegenheden vormen voor een deel privaat domein, omdat ze zijn gericht op specifieke doelgroepen, de toegang gebonden is aan tijd en entreegeld, en de eigenaar zelf mag bepalen wie er in komt en wie niet (cf. Deben, 1999). Deels zijn ze echter ook openbaar, of ze worden tenminste zo beleefd. Regelmatig terugkerende discussies over al dan niet discriminatoir gedrag van portiers bij de ingang van een club wijzen hierop. Zeker als toezicht ontbreekt en er vrij in- en uitgelopen kan worden voelen deze uitgaansplekken als openbaar gebied. Zij bevinden zich blijkbaar ergens halverwege tussen publiek en privaat. Karsten (1992) noemde ze destijds semi-publieke ruimtes.

Dit is overigens geen academisch woordspelletje. Juist de soort, reikwijdte en intensiteit van regulering die met semipublieke ruimtes gepaard kan gaan is van belang om geweld in de openbare ruimte (buiten de uitgaansgelegenheden) te beteugelen, zoals we later in dit onderzoek zullen zien. Dat komt omdat de openbare ruimte in delen van de stad zo sterk in het teken staat van consumptie, ontspanning en vermaak (cf. Burgers, 1992), dat regulering van die ruimte onontkoombaar is geworden. Ook (zelfs) in de stad gelden regels en beperkingen die het gedrag van uitgaanspubliek moeten reguleren. De openbare ruimte in de grote stad is steeds vaker 'omstreden' ruimte (Boutellier et al., 2009), waar een balans moet worden gevonden tussen ruimte voor vermaak en het bewaken van de openbare veiligheid. Tegenwerpingen over 'vertrutting' van de stad doen daaraan niets af. Die vormen eerder een ontkenning van de klassieke vrijheidsopvatting, nl. dat vrijheid en gebondenheid onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Het vertruttingsdenken is exemplarisch voor een modernistische opvatting waarin vrijheid wordt opgevat als de afwezigheid van knellende verbanden. In de stad, zélf in Amsterdam, zijn die vrijheidsbeperkende factoren echter volop en zeer expliciet aanwezig. Bewoners in het centrum, verschillen tussen soorten bezoekers van het stadscentrum, de hoge bebouingsdichtheid, het historische karakter daarvan: tezamen definiëren die factoren de stad en beperken zij tegelijkertijd –

in modernistische termen – de vrijheid van het individu om te doen en laten wat die wil. Afstemming van individuele belangen en gedrag in de stedelijke uitgaanssetting, kortom regulering, is onvermijdelijk. Featherstone (1990) spreekt in dit verband van ‘controlled hedonism’.

2.2 Uitgaanssetting en geweld

Het soort geweld waar deze studie over gaat is niet bedoeld om geld of goederen te verwerven of om politieke ideeën kracht bij te zetten. Het gaat vooral om wat Collins (1988: 111) noemt ‘expressief interpersoonlijk geweld’. Maar ook die vorm van geweld kan met bekende criminologische theorieën worden verklaard. Wij besteden hier kort aandacht aan de ‘routine activity’ theorie en de ‘situational crime prevention’ theorie.

Criminaliteit komt meestal voor als een aantal factoren samenvallen: een gemotiveerde dader, een geschikt doelwit en gebrek aan adequaat toezicht. Zo’n ‘routine activity’ verklaring kan geweld in uitgaansgelegenheden deels verklaren door te wijzen op gebrekkige bescherming of beveiliging. De afwezigheid van beveiligers bijv. is een voorspeller van geweld, omdat er minder personeel is dat kan ingrijpen in problematische situaties of omdat men denkt dat er wel veel getolereerd zal worden (Hobbs e.a., 2008). Barpersoneel kan volgens deze theorie een rol spelen in het voorkomen van geweld door met hun aanwezigheid mensen af te schrikken geweld te gebruiken of het slachtoffer te beschermen (Graham e.a., 2005). In de meeste gevallen zijn mensen die uitgaan echter helemaal niet gemotiveerd om geweld te gaan gebruiken. In de criminologische literatuur wijzen andere auteurs er echter op dat ook mensen die normaal geen antisociaal gedrag vertonen in bepaalde omstandigheden aangespoord worden dit wel te doen. Onder invloed van onder andere alcohol kan geweld een lonend perspectief bieden. Maatregelen om uitgaansgeweld te voorkomen moeten volgens hen zijn gericht op beïnvloeding van de omgeving (sociaal, fysiek) om dergelijk gedrag minder aantrekkelijk maken (cf. Graham & Homel, 2008). Worley (2008) wijst in dit verband op het belang van wat hij ‘situational precipitators’ noemt. Het gaat om die zaken die agressie en geweld bevorderen en die dus bij voorkeur zo snel mogelijk dienen te worden verwijderd, bijvoorbeeld door het direct opruimen van gebroken glas. Deze theorie is van toepassing op uitgaansgelegenheden omdat daar veel aanleidingen voor agressie kunnen worden gevonden. Graham & Homel (2008) wijzen in dit verband op de ‘geprovoceerde dader’ die geen intentie had om antisociaal gedrag te vertonen, maar impulsief agressief reageert op frustraties, irritaties en sociale druk.

In ‘Geweld als uitdaging’ zet Van den Brink een algemene theorie over het ontstaan van agressief gedrag uiteen. Die komt er kort gezegd op neer dat agressief gedrag vaak voortkomt uit een gekrenkt gevoel van eigenwaarde, dat een gebrekkige sociale betrokkenheid er voor kan zorgen dat woede zich richt op anderen en dat alleen zelfbeheersing kan voorkomen dat woede wordt omgezet in agressief gedrag (Van den Brink, 2003: 215). De kans daarop neemt bovendien toe naarmate iemand in zijn leven meer risicofactoren heeft ontwikkeld. Tevens speelt de concrete situatie een rol waarin de genoemde zelfbeheersing moet worden opgebracht. De ene setting leent zich daartoe beter dan de andere.

Het belang van de concrete setting waarin agressie of geweld zich voordoet blijkt onder andere daaruit dat normen ten aanzien van geweld per setting verschillen, maar heel bepalend kunnen zijn of feitelijke geweldsuitingen zich inderdaad voordoen. Deze constatering vormt ook een inhoudelijke grondslag voor het onderhavige onderzoek. Het gaat om wat wel de 'situatieve normaliteit' (hoe het is) wordt genoemd, die niet altijd hoeft samen te vallen met 'normatieve normaliteit' (hoe het hoort). Wat men dus als normaal beschouwt in normatieve zin, hoeft niet gelijk te staan aan wat in een specifieke context als normale praktijk geldt (Blokland, 2009: 29). Daar gelden mogelijk andere normen dan die we gewend zijn te hanteren. Zulke van 'normaal' afwijkende normen leiden tot andere verwachtingen over hoe men bepaald gedrag, bijv. fysiek uitbundig gedrag, moet interpreteren. Waar een duw van een vreemde op een drukke dansvloer bijvoorbeeld niet snel als aanstootgevend zal worden ervaren, zal een duw met eenzelfde fysieke kracht tijdens een wandeling in een park als hoogst merkwaardig worden ervaren. De plek (park of disco), maar vooral de sociale situatie bepalen wat de situatieve normaliteit is.

> In de uitgaanssetting gelden andere normen dan in alledaagse settings.

In beide settings uit het voorbeeld geldt dat diegene die de duw incasseert een bepaalde zelfbeheersing op moet brengen. Een wat hardere duw leidt tijdens een zondagswandeling in het park waarschijnlijk niet direct tot een gewelddadige reactie (bijv. een stoot op de neus van de duwer), terwijl eenzelfde duw in een discotheek de aanleiding kan vormen voor een vechtpartij met bloedneuzen tot gevolg. In het uitgaansleven komt geweld veel vaker voor dan in andere settings (zoals werk, sport of de huiselijke omgeving). Dat blijkt uit onderzoek van De Bie (1999). Een deel van de verklaring daarvoor ligt in de normatieve setting van het uitgaan. In clubs en discotheken worden bezoekers geacht zich te laten gaan. Zelfbeheersing is er in zekere zin ongepast, waardoor sommige bezoekers de 'kick' van het uitgaan mogelijk wat makkelijker letterlijk nemen (Van den Brink, 2003: 279). Dat stelt dus hoge en in zekere zin tegenstrijdige eisen aan de zelfbeheersing van bezoekers. Juist in deze setting is het immers normaal om een deel van zijn of haar beheersing te laten varen ('gek doen', uitgelaten zijn is de norm in sommige clubs), terwijl men ook zelfbeheersing moet opbrengen om niet in gewelddadige situaties te verzeilen. Het gebruik van alcohol, de sterk prikkelende omgeving (geluid en drukte) en het groepsgegedrag van jongeren vormen volgens Van den Brink belangrijke factoren die effectieve toepassing van zelfbeheersing belemmeren.

> De uitgaanssetting stelt hoge eisen aan de zelfbeheersing van het uitgaanspubliek.

Geweld in de uitgaanssetting blijft niet beperkt tot de private ruimtes van de uitgaansgelegenheden. Ook buiten de gelegenheden, in de openbare ruimte, manifesteert zich geweld. Er is geen literatuur die beschrijft hoe geweld in beide domeinen, het private en het publieke, zich tot elkaar verhouden. Van den Brink wijst wel op een cruciaal verschil tussen beide, nl. de veel zwakkere sociale controle in het publieke domein. Omdat het hier een veel anoniemere omgeving betreft lijken burgers er minder zelfbeheersing op te kunnen brengen dan in het private domein met meer controle. Of er ook elementen zijn in de geweldspatronen die beide domeinen met elkaar verbinden is één van de vragen die in dit onderzoek mede wordt onderzocht.

> Er is een verband tussen uitgaansgeweld in het private en het publieke domein.

Scott & Dedel (2006) noemen vele factoren die bijdragen aan agressie en geweld in uitgaansgelegenheden. De inname van alcohol wordt als een van de belangrijkste risicofactoren beschouwd. Uit onderzoek van Paglia en Room (1998) blijkt dat meer dan driekwart van de bevolking een relatie ziet tussen alcohol en geweld. Alcohol lijkt bij sommige mensen de bereidheid om risico's te nemen te vergroten, te zorgen voor meer emoties, de angst voor sancties te verminderen en de mogelijkheden om uit problematische situaties weg te gaan te verminderen. Over het algemeen kan gezegd worden dat personen die meer drinken ernstiger gewond raken dan personen die gematigd of niet drinken. In veel gevallen hebben daders van geweld voorafgaand daaraan alcohol gedronken.

> Alcohol vormt een belangrijke risicofactor voor geweld bij het uitgaan.

Sommige onderzoekers veronderstellen een directe relatie tussen alcohol en geweld. Doordat men bepaalde stoffen inneemt wordt men opgewonden of emotioneel en dit veroorzaakt agressief gedrag. Zo werd in experimenteel onderzoek vastgesteld dat mensen na het drinken van alcohol agressiever werden in discussies (Van Erpecum, 2005). Diverse onderzoeken tonen aan dat alcohol van directe invloed is op gewelddadig gedrag (Haggard-Grann & Hallqvist, 2006; Bye, 2006), maar over de causaliteit van de relatie tussen alcohol en geweld denkt de wetenschap nog lang niet eensgezind. Bepaalde uitgaansgelegenheden waar (veel) alcohol wordt geschonken kennen bijvoorbeeld meer geweld dan anderen. Discotheken rapporteren meer geweld dan buurtkroegen, naar het schijnt omdat in buurtkroegen personeel en gasten elkaar kennen en problemen onderling worden opgelost. Ook leidt bij lang niet iedereen eenzelfde mate van alcoholgebruik tot gewelddadig gedrag. Overwegend wordt er in de meer recente literatuur dus op gewezen dat alcohol an sich geen geweld veroorzaakt, maar dat alcohol gewelddadige neigingen meer de ruimte geeft.

> Alcoholgebruik leidt niet bij iedereen en overal tot geweld.

De 'disinhibition' theorie gaat uit van de ontremmende werking van alcohol (Van der Linden e.a., 2004a). Mensen verliezen zelfcontrole door alcoholgebruik en vertonen daardoor eerder agressief gedrag, maar alcohol is niet de enige oorzaak. Of alcohol tot geweld leidt hangt volgens deze theorie af van de situationele omstandigheden, sociale processen en individuele factoren (Van Erpecum, 2005). De risicofactoren zijn dezelfde als die ten grondslag liggen aan alcoholverslaving (Van Erpecum, 2005).

Boles en Miotto (2003) leggen voor wat betreft de samenhang tussen alcohol en geweld sterk de nadruk op factoren op individueel en fysiologisch niveau:

1. dronken zijn verschaft een alibi voor gedrag dat normaal wordt afgewezen
2. alcohol kan bijdragen aan misleidende signalen door dader en slachtoffer
3. bij verminderde remmingen is er minder aandacht voor interne gedragsnormen en overdenking van de consequenties

4. alcohol vermindert de werking van de hersenen, waardoor men minder goed in staat is nieuwe of bedreigende situaties op te lossen
5. alcohol heeft een effect op neurologische systemen die agressief gedrag in de hand werken.

Giancola (2002) voegt daaraan toe dat naast dosering ook de soort en alcohol een rol speelt (drankjes met een hoog alcoholpercentage leiden eerder tot agressie dan bijv. bier of wijn).

Anderen benadrukken sterker de sociale en culturele context waarin alcohol tot gedragsverandering leidt. De 'drunken comportment' theorie bijvoorbeeld stelt dat dronken gedrag sociaal aangeleerd is (MacAndrew & Edgerton, 1969). Dronkenschap is niet alleen een fysiologisch of toxicologisch gegeven maar ook een culturele constructie. Dit kan de verschillen in alcohol gerelateerd geweld tussen landen verklaren (Van der Linden e.a., 2004a). Het culturele aspect van alcohol wordt ook door O'Connor en Dickson (2008) benadrukt. Met name jongens drinken om hun mannelijkheid te tonen. Dit is bijvoorbeeld goed zichtbaar in het leger.

Collins (1988) schetst een aantal richtingen waarin verklaringen voor alcohol in combinatie met geweld kunnen worden gevonden. Zijn indeling is bruikbaar om vast te stellen dat we vooral moeten letten op pathologische factoren, psychologische factoren, culturele factoren en situationele factoren.

Pathologisch model. Verandering in psychologische en fysiologische kenmerken (cognitieve capaciteiten, inschattingsvermogen) waardoor alcohol sneller tot geweld leidt. Alcohol belemmert de communicatie tussen individuen, zowel verbaal als non-verbaal, waardoor de kans op interpersoonlijk expressief geweld toeneemt (Pernanen, 1981). Daarnaast is er een verband tussen persoonlijkheid en effecten van alcohol op gedrag. Vooral mannen die hun persoonlijke macht graag etaleren zijn relatief grote drinkers (Williams, 1976 in Collins 1988: 113). Ook hebben mensen met een alcoholprobleem vaak ook andere stoornissen, zoals angst-, affectieve of persoonlijkheidsstoornissen, waardoor de kans op geweld bij gebruik van alcohol toeneemt. Mensen die zijn gearresteerd of gevangen zijn gezet zijn grotere drinkers dan de doorsnee bevolking. Delinquente jongeren drinken meer alcohol dan niet-delinquenten (Ferwerda et al., 1996).

Psychologisch model ('deviance disavowal'). Toeschrijven van deviant gedrag aan de alcohol in plaats van het alcoholgebruik, d.w.z. het drinkende individu zelf. Alcohol dient in dit model als een excuus voor bepaald (gewelddadig) gedrag. Het belemmert een kritische blik op alcoholgebruik. In dit model ligt de nadruk dus niet op de chemische effecten van alcohol, maar op de fenomenologie van (zware) alcoholgebruikers. Verandering in gedrag hangt niet alleen samen met het gebruik van alcohol, maar ook met verwachtingen rondom de effecten van alcohol.

Alcohol verhoogt gewelddadig gedrag bij bepaalde personen. Een verklaring hiervoor kan het verwachtingspatroon zijn. Het verwachtingenmodel geeft aan dat agressief gedrag na alcoholgebruik ontstaat door aangeleerde overtuigingen over de effecten van alcohol. Deze overtuigingen kunnen door sociaal gedrag of directe ervaringen worden aangeleerd. Mannen die de overtuiging hebben dat alcohol

leidt tot agressief gedrag zullen sneller in geweld betrokken raken, dan mannen zonder deze overtuiging (Smucker, Barnwell, Borders & Earkeywine, 2006).

Cultureel model. Cultureel bepaalde regels beïnvloeden niet alleen het gebruik van alcohol, maar ook het effect van alcohol op het gedrag van individuen. In bepaalde subculturen zijn overmatig gebruik van alcohol en/of overmatig geweld normatief gedrag. In bepaalde subculturen is alcohol wel sterk verbonden met geweld, in andere niet. Ook verwachtingen ten aanzien van alcoholgebruik, bijv. dat het leidt tot agressief gedrag, zijn cultureel bepaald (Lang et al., 1975 en Phil et al., 1981, in Collins 1988: 115). Deze verwachting versterkt op haar beurt de relatie tussen alcohol en geweld. Zo wordt in mediterrane landen vaker alcohol gedronken, maar gaat men in Noord- en Midden-Europese landen vaker door tot het stadium van dronkenschap. In laatstgenoemde landen gaan drinkers er vanuit dat in een drinksituatie andere regels gelden dan in een alledaagse situatie. Men hoeft minder rekening te houden met de gevolgen van hun daden (Van der Linden e.a., 2004a). Deze verwachtingen kunnen worden bevestigd door de sociale en professionele omgeving waarin men zich bevindt.

Situationeel model. In dit model gaat men er van uit dat drinken en de gevolgen van drinken sterk variëren per context. Drankgebruik tijdens een familiefeest bijvoorbeeld zal in de regel anders zijn dan tijdens een nachtelijk bezoek aan de disco. Alcohol en geweld hangen ook sterker met elkaar samen bij vormen van expressief geweld, zoals een gewelddadige aanval dan bij functioneel geweld, zoals bijv. bij een inbraak. Ook blijkt bijvoorbeeld dat bij groepen een bijzondere relatie bestaat tussen alcohol en geweld. Naast het feit dat in groepen meer wordt gedronken (Van den Brink, 2003), leidt de interactie tussen individuen uit de groep sneller tot escalerend geweld (men neemt het bijvoorbeeld voor elkaar op, of de sociale druk verleidt leden van de groep zich nadrukkelijk te manifesteren). Maar ook de specifieke kenmerken van uitgaansgelegenheden vormen deel van de verklaring in dit model.

Dit laatste model sluit nauw aan bij de opzet die is gekozen in dit onderzoek, waar we de typische eigenschappen van de uitgaanssetting bestuderen voor wat betreft de ontvankelijkheid ('violence prone') voor alcohol gerelateerd geweld. De vraag is in hoeverre en waarom dat zo is.

"Accumulating evidence indicates that intoxicated aggression is the product of individual difference and contextual variables interacting with alcohol pharmacodynamics (Chermack and Giancola, 1997). Currently, very little is known about the manner in which these latter variables, and their interactions, serve as underlying mechanisms of intoxicated aggression." (Giancola 2002)

> Omstandigheden, sociale processen en individuele factoren bepalen in hoeverre alcohol leidt tot geweld.

2.3 Kenmerken van semi-publieke uitgaanssettings

De hiervoor genoemde criminologische en geweldstheorieën bieden inzicht in het ontstaan van geweld, maar zijn nog niet exclusief van toepassing op uitgaansgeweld. In dit onderzoek gaan wij die toepassing wel bestuderen. Daarmee gaan we verder dan de bestaande literatuur. In 2006 constateerden Dijkstra &

Miedema dat een analyse van de kenmerken van de openbare ruimte waarin geweldsincidenten zich voordoen tot dan toe achterwege was gebleven. In dit onderzoek blijft de analyse niet beperkt tot de openbare ruimte, maar omvat zij ook, of beter, ligt de nadruk vooral op het semi-publieke domein van clubs en cafés. We behandelen eerst dit laatste domein, de clubs en cafés waar het uitgaanspubliek verzamelt. Daarna gaan we, weliswaar korter, in op de setting buiten de clubs en cafés, d.w.z. in de openbare ruimte.

In het uitgaansleven vormen afwijkende fysieke, sociale, professionele en morele kenmerken met elkaar een andere setting dan in alledaagse situaties of in beroepsmatige settings. We behandelen in deze paragraaf de vier dimensies - fysiek, sociaal, professioneel en moreel - afzonderlijk, om ze afsluitend met elkaar in verband te brengen.

Fysieke setting

Uit diverse onderzoeken blijkt dat de fysieke omgeving van uitgaansgelegenheden een grote rol speelt bij agressie en geweld. De belangrijkste reden daarvoor is dat bepaalde elementen uit de fysieke omgeving er voor kunnen zorgen dat bezoekers zich niet prettig voelen en agressieve gevoelens ontwikkelen. Daarnaast kunnen bepaalde fysieke elementen bezoekers het idee bieden dat agressie en geweld getolereerd wordt. De volgende factoren worden onderscheiden in de metastudie van Graham & Homel (2008):

- Gebeurtenissen buiten de uitgaansgelegenheid. Een rij voor de uitgaansgelegenheid kan frustratie bij bezoekers opleveren. Daarnaast kan agressie in de rij door het personeel van een gelegenheid worden getolereerd of genegeerd waardoor bezoekers denken zich in de club ook zo te kunnen gedragen.
- Decor, meubilair, drukte, bewegingsvrijheid, geluidsvolume en licht. Scott en Dedel (2006) wijzen op drukte en gebrek aan comfort als risicofactor voor agressie en geweld. Een groot aantal bezoekers mensen leidt gemakkelijk tot agressie. Ook stromen bezoekers zijn een belangrijke factor voor agressie. Als stromen van mensen elkaar kruisen (van en naar toiletten, bar, pooltafels, enz.) neemt het risico op agressie toe. Ook kan de bar daardoor slecht bereikbaar zijn. Agressie komt echter niet alleen door het aantal mensen, maar vooral door factoren die daarmee samen gaan, zoals drukte en een hoog geluidsvolume. Factoren die betrekking hebben op het fysieke uiterlijk van een gelegenheid hebben soms ook invloed op agressie. Sommige studies zien tevens een link tussen geluid en agressie, omdat veel geluid irritatie opwekt.
- De staat van onderhoud en hygiëne van het gebouw. Er bestaat een relatie tussen vieze gelegenheden en agressie. Ook onderschrijven dat slecht onderhouden uitgaansgelegenheden het signaal afgeven dat eigenaren en managers geen hoge standaard voor gedrag hanteren en agressie en geweld tolereren. Een verklaring daarvoor is dat deze factor samenhangt met andere factoren zoals drukte. Tevens kunnen vieze gelegenheden worden geassocieerd met gelegenheden waar veel wordt toegestaan en waar slechte controle is (Scott en Dedel, 2006).

- Rokerigheid, slechte ventilatie en warmte. In gelegenheden waar deze factoren aanwezig zijn is de kans op agressie groter is. Dit kan komen doordat deze factoren uitstralen dat de gelegenheid niet goed onderhouden wordt en dat veel is toegestaan of omdat deze factoren irritatie opwekken en bezoekers sneller agressief reageren.
- Tot slot kan de concentratie van cafés in één gebied zorgen voor meer geweld doordat men op kroegtocht kan gaan en er daardoor veel mobiliteit in en tussen de gelegenheden ontstaat. Ook Livingston (2008) wijst op een positieve relatie tussen de dichtheid van uitgaansgelegenheden en geweld.

> Fysieke factoren in de uitgaanssetting bevorderen gewelddadig gedrag. Uit de aangehaalde bronnen blijkt dat het daarbij specifiek gaat om:

- bij ingang rondhangende bezoekers na sluitingstijd
- rijen bij ingang
- rijen bij openbaar vervoer
- hoge dichtheid van gelegenheden in een gebied
- slechte ventilatie
- warmte
- harde muziek
- gelegenheid om te dansen
- shabby decor van het etablissement
- opstelling meubilair
- slechte verlichting
- slechte hygiëne en/of onderhoud
- bezoekersdichtheid
- crowding / hoge bezoekersdichtheid rond de bar(s)
- veel verplaatsen door bezoekers
- harde stemmen/ luid praten
- dansgedrag
- rokerigheid
- laag comfort in het algemeen.

Sociale setting

Naast de fysieke setting kan ook de sociale setting risicofactoren met zich meebrengen. De volgende factoren worden door Graham & Homel (2008) onderscheiden:

- Het alcoholniveau van bezoekers, rondjes geven, goedkope alcoholische drankjes, speciale mixdrankjes. Alle onderzoeken wijzen op een relatie tussen de hoogte van de alcoholinname en de ernst en hoeveelheid geweld. Alcoholgebruik wordt bevorderd door acties als 'happy hours' en drinkspelletjes.
- Toestaan van grof gedrag en schelden. Het toestaan van grof gedrag kan leiden tot agressie.

- Seksueel gedrag. In gelegenheden waar veel seksuele spanning heerst, bestaat een grotere kans op geweld en agressie. Barpersoneel kan hieraan bijdragen doordat schaars geklede meisjes drankjes verkopen.
- Illegale activiteiten, drugsgebruik en dealen, prostitutie. Illegale activiteiten en het toestaan van deze activiteiten dragen om meerdere redenen bij aan agressie en geweld. Het type bezoekers dat gelegenheden bezoekt waar illegale activiteiten plaatsvinden is vaak eerder bereid geweld te gebruiken. Verder kan geweld ontstaan door de handel in drugs. Ook kan er een relatie zijn tussen drugshandel en georganiseerde misdaad die de gelegenheid controleert. Daar staat echter tegenover dat in gelegenheden waar voornamelijk XTC wordt gebruikt juist weinig geweld plaatsvindt.
- Onvriendelijke sfeer, verveelde bezoekers.
- Activiteiten en entertainment. Pooltafels kunnen een risicofactor voor geweld te zijn, maar dat is lang niet overal het geval. Het verband tussen bepaalde spelactiviteiten/entertainment en agressie is niet geheel duidelijk. Scott en Dedel (2006) geven aan dat ook een gebrek aan entertainment kan bijdragen aan agressie. Aan de andere kant draagt het kijken naar sportwedstrijden of het spelen van spelletjes zoals darts wel bij aan agressiviteit.
- Beschikbaarheid van maaltijden. De mogelijkheid tot het eten van maaltijden zorgt voor minder agressie, mogelijk doordat men tijdelijk stopt met de inname van alcohol. De factor draagt echter niet erg veel bij aan reductie van geweld, omdat maaltijden maar zelden besteld worden, ook al is de mogelijkheid aanwezig.
- Naast sociale factoren in de semipublieke ruimte van de uitgaansgelegenheden, zijn er ook factoren in de openbare ruimte die een rol spelen. Uit een rapport van het COT blijkt dat uitgaansgeweld op de twee pleinen in Amsterdam een grote aantrekkingskracht uitoefenen op groepen jongeren uit verschillende buurten. De jongeren willen niet dat groepen uit andere buurten in hun 'territorium' komen en vechten op de pleinen een 'territoriumstrijd' uit (Bervoets e.a., 2008).

> Sociale factoren in de uitgaanssetting bevorderen gewelddadig gedrag. Het gaat specifiek om:

- alcoholconsumptie
- mate van beschonkenheid bezoekers
- hoog percentage dronken bezoekers
- rondjes geven
- harde taal/ vloeken door bezoekers
- openlijk seksueel gedrag
- illegale activiteiten
- pooltafels/ spelletjes
- vijandige sfeer
- verveelde bezoekers

- veel mannelijke bezoekers
- relatief jonge bezoekers
- heterogeniteit bezoekersgroep
- groepen mannen.

Professionele setting

Eén van de belangrijkste risicofactoren voor agressie en geweld in uitgaansgelegenheden is het gedrag en de houding van personeel. Het gedrag van personeel is belangrijk, omdat vriendelijkheid en professionaliteit (niet verrassend) een positieve invloed hebben op het verminderen van agressie en geweld. In de loop der tijd is er veel veranderd voor het personeel in uitgaansgelegenheden. Vroeger waren de gelegenheden veelal kleiner en was één persoon verantwoordelijk voor meerdere taken. Nu zijn er vele verschillende functies, zoals uitsmijter, barkeeper, glazenophaler, enz. die door verschillende personen worden uitgeoefend. De omvang van clubs verhindert bovendien dat bezoekers en personeel elkaar leren kennen. Verschillende onderzoeken wijzen daarnaast uit dat zowel te weinig als teveel personeel een risicofactor is (Scott & Dedel, 2004). Ook kan het geslacht van personeel van invloed zijn. Enkele onderzoeken wijzen verder op de machocultuur in clubs. Rolpatronen onder het personeel zijn traditioneel: mannen houden vooral toezicht, vrouwen brengen drankjes rond. De machocultuur is een risicofactor voor geweld. Tot slot leidt onverantwoordelijk schenkingsbeleid en schenken van alcohol rond sluitingstijd ook tot meer agressie en geweld.

In het uitgaansleven spelen beveiligers een belangrijke rol in het handhaven van de regels. In verhouding zijn veel meer beveiligers actief in het uitgaansleven dan politieagenten. In de stad Manchester bijvoorbeeld gaan op een normale vrijdag- en zaterdagavond gemiddeld 75.000 bezoekers op stap. Dertig politieagenten zijn belast met ordehandhaving tegenover, of liever samen met, duizend beveiligers. De beperkte capaciteit die de politie inzet voor handhaving en regulering van de uitgaanssetting wordt door Scott en Dedel (2004) als risicofactor voor geweld beoordeeld. In lijn daarmee benoemen sommige onderzoeken de aanwezigheid van beveiligers als een belemmering voor gewelddadig gedrag. Men kan in deze visie beter slecht personeel kan hebben dan helemaal geen personeel.

Anderen zien juist in hun optreden een risicofactor. Roberts (2009) bijvoorbeeld suggereert dat de afwezigheid van beveiligers zorgt voor minder geweld. Zijn studie geeft aan dat 45 procent van de agressieve incidenten het resultaat is van ingrijpen door personeel. Geweld is in dit perspectief een onderdeel van de identiteit van veel beveiligingspersoneel. Ook Hobbs et al. (2002) geven aan dat beveiligers opereren in een werkcultuur waarin geweld door bezoekers en personeel wordt geaccepteerd. Het tonen van fysiek geweld zou de status van beveiligers bevestigen en een afschrikkend effect uitoefenen op bezoekers. Hobbs e.a. (2002) ondersteunen deze lijn en geven aan dat mogelijkheid om te vechten de belangrijkste vaardigheid is voor beveiligers. Als beveiligers die vaardigheid niet beheersen brengen ze zichzelf en collega's in gevaar. Een fysiek intimiderend uiterlijk is voor veel uitsmijters een belangrijke eigenschap die hen ondersteunt in hun autoriteitspositie. Clubs echter die de visie van Scott en Dedel delen kiezen juist voor beveiligingspersoneel met een minder intimiderend

uiterlijk, ook al hebben ze dan wel méér personeel nodig. De meeste uitgaansgelegenheden echter besparen graag op beveiligingskosten en kiezen voor intimiderend ogend personeel.

Een interessante reden waarom conflicten ontstaan tussen personeel en bezoekers is het verschil in perceptie van de uitgaansgelegenheid. Voor bezoekers is het een plek waar men de vrije tijd doorbrengt, waar gedragsregels wat diffuser zijn en waar men meer vrijheid geniet. Personeel associeert de uitgaansgelegenheid echter met werk. En werk is een plek waar beperkingen en duidelijke regels gelden. De problemen ontstaan als personeel gedragsregels moet handhaven bij mensen die een andere perceptie hebben op de club dan het personeel zelf. Uitsmijters worden om die reden door sommigen gezien één van de factoren die bijdragen aan gewelddadige incidenten. Zij moeten hun eer verdedigen en hun fysieke kracht laten zien.

Overigens worden weinig geweldsincidenten tussen uitsmijters en bezoekers gemeld bij de politie. Men vertrouwt voor een deel op het zelfregulerend vermogen van het eigen personeel en publiek.

> Professionele factoren in de uitgaanssetting bevorderen gewelddadig gedrag. Het gaat specifiek om:

- aanwezigheid van portier(s)/ uitsmijter(s)
- weinig personeel in verhouding tot bezoekers
- jonge portiers
- kleine portiers
- vijandige portiers
- gebrek aan beveiligingspersoneel bij de uitgang en in het gebied
- meer mannelijk personeel
- drinken door personeel
- personeel dat niet oplet
- personeel dat niet kan/ durft/ wil ingrijpen bij ongewenst gedrag
- gebrek aan verantwoordelijk schenkgedrag.

Normatieve setting

Het uitgaansleven vormt daarnaast ook een andere normatieve setting dan het dagelijks leven van de meesten. In het uitgaansleven wordt uitbundiger gedrag bijvoorbeeld meer geaccepteerd dan in andere settings. Deze specifieke setting kan er voor zorgen dat ongewenst gedrag kan uitmonden in agressie en geweld. In dit onderzoek wordt deze normatieve setting nader onderzocht en gekeken naar de mogelijkheden deze in samenhang met fysieke, sociale en professionele kenmerken te reguleren.

Onder de normatieve setting verstaan we in dit onderzoek een combinatie van datgene waar de bezoekers zelf de voorkeur aan geven, datgene wat verboden is of juist toegestaan, en de ongeschreven regels (wat vinden de doorsnee bezoekers al dan niet gepast gedrag).

Geweld is volgens sommigen een bijproduct van de overgang van de productie- naar consumptiemaatschappij (Hobbs e.a., 2005). Agressie en geweld komen veel voor, omdat volgens Hobbs gedragscodes voor dit domein deels nog moeten worden ontwikkeld. Uitgaan is een avontuur waarbij men de verantwoordelijkheden voor werk en familie kan vergeten. Het zijn plekken voor een “time out”

(Cavan, 1966). Kenmerken van uitgaansgelegenheden zijn dat men er tijd kan doorbrengen zonder dagelijkse verantwoordelijkheden. Ook is men meer gericht op het heden en op het verhogen van het plezier nú. Bezoekers in uitgaansgelegenheden worden aangemoedigd alcohol te drinken. En een bepaalde mate van problematisch gedrag wordt normaal gevonden in uitgaansgelegenheden.

Regels blijven echter ook in het uitgaansleven bestaan (Hobbs e.a., 2000). Hoewel het uitgaansleven een bepaalde mate van spontaniteit, onzekerheid en risico moet hebben, willen de meeste bezoekers van uitgaansgelegenheden dat excessief gedrag gereguleerd wordt (Hadfield, 2006). Men ontmoet er vrienden, kennissen en gelijkgestemden, maar ook onbekenden. Veel onbekenden verhogen de kans op een conflict, omdat de publieke familiariteit dan ontbreekt en men elkaar niet goed kan inschatten. De uitgaanscene is bovendien voor het merendeel een door masculien gedrag gedomineerde omgeving. Dat gegeven vormt een risicofactor voor agressie en geweld.

Opvallend voor uitgaan is dat een bepaalde mate van 'normal trouble' in de meeste uitgaansgelegenheden wel wordt geaccepteerd, bijvoorbeeld het vallen van een barkruk, in slaap vallen, of publiekelijk fysiek contact hebben. Dergelijke gedragingen kunnen, hoewel op zichzelf onschuldig, echter gemakkelijk leiden tot geweld. Geweld begint vaak relatief onschuldig, maar kan resulteren in ernstig geweld. Als uitgaansgelegenheden het 'onschuldige' geweld toestaan kan dat leiden tot een sfeer waarin gasten denken dat alles kan. Daarmee wordt een klimaat voor geweld geschapen (Graham & Homel, 2008).

> Normatieve factoren in de uitgaanssetting bevorderen gewelddadig gedrag. Het gaat specifiek om:

- Hoge normen aan alcoholgebruik
- Uitgelatenheid is de norm
- Licht problematisch en/of gewelddadig gedrag is normaal
- Masculien gedrag is veelal de norm.

2.4 Conclusie

In dit onderzoek wordt beoogd duidelijkheid te krijgen over de invloed van de uitgaanssetting op uitgaansgeweld. In het voorgaande zijn de verschillende dimensies (fysiek, sociaal, professioneel, normatief) van de uitgaanssetting besproken. De vraag is nu hoe die verschillende factoren zich in de Amsterdamse uitgaanspraktijk manifesteren. Daarbij is vooral interessant hoe de onderscheiden factoren met elkaar samenhangen. Ook kijken we naar het verschil tussen de setting binnen en de setting buiten uitgaansgelegenheden. In dit onderzoek gaan we er immers van uit dat, om uitgaansgeweld te begrijpen, het noodzakelijk is de semi-publieke en openbare ruimtes van het uitgaanspubliek in samenhang te analyseren.

3. METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

3.1 Probleemstelling

De centrale vraag van dit onderzoek luidt:

Wat is de morele setting van het uitgaan en wat is, gegeven deze setting, de relatie tussen alcoholgebruik en uitgaansgeweld en op welke wijze kan uitgaansgeweld op basis van de onderliggende factoren worden verminderd?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden hebben we de volgende deelvragen geformuleerd.

1. Wat is de aard, omvang en ontwikkeling van uitgaansgeweld in Amsterdam?
2. Wat zijn de fysieke, sociale, professionele en normatieve kenmerken van de setting van het uitgaansleven?
3. Op welke wijze ontwikkelt gewelddadig gedrag zich tegen de achtergrond van deze kenmerken?
4. Welke rol speelt alcoholgebruik bij uitgaansgeweld?
5. Welke vormen van regulering zijn op dit moment zichtbaar?
6. Welke verbeteringen in regulering zijn mogelijk, gebaseerd op de kenmerken van de setting en de gevonden relaties?

3.2 Onderzoeksopzet

Bovenstaande vragen zijn beantwoord door middel van diverse methoden van onderzoek. Het onderzoek bestaat uit een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden. Dat heeft geleid tot een aantal bouwstenen die tezamen het empirisch materiaal vormen van dit onderzoek. Het gaat om de volgende deelonderzoeken.

Verkennde fase

In de verkennde fase hebben we met literatuurstudie, open interviews en een aantal nachtdiensten met de politie de theoretische concepten nader gespecificeerd. Dit betekent dat we allereerst het concept uitgaanssetting hebben uitgewerkt. Daarbij is vooral literatuur bestudeerd over redenen waarom mensen uitgaan en/of alcohol gebruiken, kenmerken van de 'uitgaanscene', de rol van geweld en risicofactoren in subculturen, van geweld binnen subculturen, normen en waarden binnen subculturen en andere onderwerpen uit de sociale psychologie, de cultuurpsychologie en -sociologie en de

criminologie. De literatuurstudie leverde naast een verkenning van het onderwerp een lijst op van factoren die mogelijk een rol spelen bij het plaatsvinden van uitgaansgeweld.

Om zicht te krijgen op de problematiek in Amsterdam hebben we professionals geïnterviewd die te maken hebben met uitgaansgeweld. We vroegen hen naar factoren die zij als invloedrijk ervaren bij dergelijk geweld. Deze interviews hadden een open karakter. De interviews hebben plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de politie (buurtregisseurs uitgaansgebieden), de gemeente, de GGD, een eerste hulp afdeling van een ziekenhuis en de horeca. Een overzicht van respondenten is te vinden in bijlage 2.

Daarnaast zijn we op het Leidseplein, Rembrandtplein en de Wallen een nacht met de buurtregisseur mee gegaan. Dit bood ons de gelegenheid om uitgebreid met de buurtregisseur te praten maar ook om korte gesprekken te voeren met eigenaren, personeel en portiers van verschillende gelegenheden in de gebieden.

In deze fase hebben we ons mede een beeld van de problematiek gevormd door de aard, omvang en ontwikkeling van het geregistreerde uitgaansgeweld te onderzoeken. Hiertoe hebben we data uit het politiesysteem 'basisvoorziening handhaving' (BVH) over de periode 1 januari 2006 tot en met 16 juni 2011 geanalyseerd. We hebben alle meldingen en aangiften onderzocht van geweldsdelicten en geweldsgerelateerde delicten die in de periode 1 januari 2006 t/m 16 juni 2011 geregistreerd zijn. Voor een overzicht van de betrokken incidentcodes, ook wel maatschappelijke klassen genoemd, verwijzen we naar bijlage 3. In totaal levert dit een bestand op van 243.578 incidenten, verspreid over de onderzoeksperiode.

Wellicht ten overvloede merken we op dat de aantallen die uit deze analyse blijken geen representatieve weergave van de werkelijkheid zijn. Deze aantallen zeggen alleen iets over de geregistreerde criminaliteit. Dit betekent enerzijds een onderrapportage van delicten met een lage meldings- en aangiftebereidheid, zoals geweldsdelicten. Anderzijds zijn weergegeven ontwikkelingen op basis van politieregistraties in hoge mate gevoelig voor registratie-effecten. Als er een stijging in aantal wordt waargenomen over een bepaalde periode hoeft dit niet te betekenen dat dit delict daadwerkelijk vaker gepleegd wordt. Een verklaring voor een stijging is een toegenomen prioriteit van een bepaald delict, waardoor er meer politie-inzet en politie-aandacht voor is met een stijging van het aantal registraties tot gevolg. Andere verklaringen kunnen een toegenomen aangiftebereidheid of toegenomen gevoeligheid bij het publiek voor een bepaald delict zijn. Al deze verklaringen lijken van toepassing te zijn op geweldsdelicten en moeten daarom bij het lezen van dit rapport in ogenschouw genomen worden. Tot slot komen er in het BVH systeem veel invoerfouten voor. Regelmatig worden invoervelden niet of foutief ingevuld.

Studie van uitgaanssettings

Na de verkennende fase hebben we aan de hand van observatieonderzoek en interviews onderzocht wat de kenmerken zijn van het Amsterdamse uitgaansleven op de drie eerder bezochte locaties, nl.

Leidseplein, Rembrandtplein en de Wallen. We hebben deze locaties gekozen omdat zij de voornaamste uitgaanslocaties vormen in het centrum van Amsterdam.

Meer in het bijzonder hebben we observatieonderzoek verricht om te toetsen in hoeverre de gevonden kenmerken een rol spelen bij geweld in het Amsterdamse uitgaansleven. In de drie genoemde uitgaansgebieden hebben we daartoe twaalf uitgaansgelegenheden geselecteerd die op verschillende tijdstippen door de onderzoekers bezocht zijn. Het gaat per gebied om twee horecagelegenheden die relatief vaak te maken hebben met uitgaansgeweld en twee gelegenheden die relatief weinig te maken hebben met uitgaansgeweld. De keuze van de gelegenheden is gebaseerd op de frequentie waarmee zij voorkomen in de politiestructuren en getoetst aan de indruk van praktijkdeskundigen.

De meeste eigenaren maakten er geen probleem van dat er in hun gelegenheid onderzoek plaatsvond. Portiers deden over het algemeen wat moeilijker als zij de onderzoeker voor het eerst ontmoetten, maar zij belemmerden de toegang nooit.

De observaties vonden plaats aan de hand van een vooraf opgestelde checklist. In de checklist zijn de eerder genoemde factoren opgenomen die mogelijk een rol spelen bij uitgaansgeweld. Tijdens de observaties in de geselecteerde uitgaansgelegenheden zijn deze factoren door de onderzoekers gescoord. Waar mogelijk is daarbij van een vijfpuntsschaal gebruik gemaakt. De observaties zijn uitgevoerd door steeds dezelfde onderzoeker. Wij realiseren ons dat het scoren van de kenmerken daarmee een hoge mate van subjectiviteit kent. Desondanks verwachten wij dat de resultaten betrouwbaar zijn. De reden hiervoor is dat de checklist intersubjectief betrouwbaar blijkt te zijn. Voorafgaand aan het observatieonderzoek hebben de betrokken onderzoekers een aantal testobservaties uitgevoerd om de scorelijst te testen en zo goed mogelijk onderlinge overeenstemming te bereiken over de betekenis van scores. De lijst is getest in drie gelegenheden op drie verschillende tijdstippen. De onderzoekers kwamen tot een gelijke score op het grootste deel van de factoren. Factoren die zij anders scoorden hebben zij opnieuw gedefinieerd tot de volledige lijst op dezelfde wijze gescoord werd. Daarnaast zijn de observaties getoetst en aangevuld met interviews met betrokken professionals, zoals functionarissen van de gemeente en politie maar ook eigenaren, medewerkers en bezoekers van uitgaansgelegenheden. De gebruikte checklist is te vinden in bijlage 4.

Studie van politiedossiers en interviews geweldplegers

In politiedossiers bestudeerden we verklaringen van verdachten, slachtoffers en andere betrokkenen bij uitgaansgeweld. Dergelijke verklaringen boden relevante informatie over de rol van de eerder bestudeerde kenmerken bij uitgaansgeweld in Amsterdam. Daarbij is bekeken of er alcohol in het spel was bij een geweldsdelict. Daarnaast bestudeerden we in de dossiers wat de betrokkenen verklaarden over het ontstaan van de gewelddadige situatie waarbij zij betrokken waren. Dit laatste heeft als doel meer zicht te krijgen op de processen die ten grondslag liggen aan het ontstaan van geweld. In totaal hebben we 81 dossiers bestudeerd van geweldsdelicten die plaatsvonden op uitgaanstijdstippen (donderdag-, vrijdag-, en zaterdagavond tussen 21.00 en 7.00 uur). 31 dossiers zijn random gekozen. Als tijdens de studie van een dossier bleek dat de zaak niets met uitgaan te maken had, is een ander dossier

gekozen. Vijftig van de 81 dossiers zijn select gekozen om ze te kunnen relateren aan de uitgaansgelegenheden die we hebben opgenomen in het observatieonderzoek. Dat aantal vormt geen representatieve afspiegeling van het totaal aan uitgaansgelegenheden. Bij de selectie van dossiers is expliciet gezicht naar informatie die met de door ons gekozen clubs in verband kon worden gebracht.

Aanvullend daarop is een klein aantal interviews gehouden met personen die zijn aangehouden voor uitgaansgeweld. Deze personen zijn na hun aanhouding en eventuele ontnuchtering geïnterviewd. In de interviews met aangehouden geweldplegers is gevraagd naar de rol van alcohol bij het geweldsincident waarvoor ze zijn aangehouden en hoe het geweld tot stand kwam. Deze interviews leverden zeer beperkte en zeer onbetrouwbare informatie op. Omdat de werving tijdsintensief bleek, is lopende het onderzoek besloten om slechts vijf verdachten te interviewen.

Voor de dossierstudie en de interviews met verdachten is toestemming en medewerking van de politie verleend.

Analyse van beleid

Tot slot hebben we onderzocht welke vormen van regulering van uitgaansgeweld op dit moment te identificeren zijn. Hiertoe bestudeerden we literatuur en beleidsdocumenten. Deze informatie is aangevuld met interviews met professionals die een rol hebben in het bewaken van de uitgaansveiligheid (politie, gemeente, stadsdeel, horeca).

Klankbordgroep

Het onderzoek is begeleid door een klankbordgroep. Deze bestaat uit vertegenwoordigers van de partijen die betrokken zijn bij de veiligheid van de Amsterdamse uitgaansgebieden. Tijdens de halfjaarlijkse bijeenkomsten zijn de tussentijdse resultaten gepresenteerd en eventuele beleidsconsequenties daarvan besproken. In bijlage 1 is te vinden uit welke functionarissen de klankbordgroep bestaat.

4. DE AMSTERDAMSE UITGAANSETTING

4.1 Uitgaan in Amsterdam

Amsterdam is de grootste uitgaansstad van Nederland met de meeste cafés en discotheken. Onderzoek van de Dienst Onderzoek en Statistiek wijst uit dat de Amsterdam de grootste concentratie horecagelegenheden van Nederland heeft, met 52 horecagelegenheden per 10.000 inwoners. In totaal zijn ruim 3.800 horecabedrijven in de hoofdstad gevestigd. Volgens de Kamer van Koophandel kent de gemeente Amsterdam 1.242 gelegenheden waar alcohol wordt geschonken. Hieronder vallen ook bioscopen en tearooms. In 2011 zijn er in Amsterdam 27 bar-dancings, discotheken en nachtclubs (www.kvk.nl). Er zijn 940 cafés gevestigd. Cafés vormen niet (langer) de meest voorkomende soort horeca, want restaurants zijn talrijker. Het aantal cafés neemt bovendien af: in aantal, maar ook in oppervlakte en personeel. Bestedingen in de horeca groeien. In 2008 werd gemiddeld vijf procent van het huishoudbudget aan horecabezoek uitgegeven (O&S, 2008).

4.2 Uitgaan, alcohol en geweld in Amsterdam

Vroeger werd vooral bij speciale gebeurtenissen alcohol gedronken. Tegenwoordig is het gebruik van alcohol veel algemener. Het is een alledaags facet van het sociale leven geworden. Alcoholconsumptie is in de moderne maatschappij een volstrekt normaal verschijnsel. Volgens de website van KWF Kankerbestrijding (juni 2012) drinkt ongeveer 85 procent van de Nederlanders van 16 jaar en ouder drinkt regelmatig alcohol. In 2003 had op twaalfjarige leeftijd bijna de helft van de scholieren (47 procent) al eens een glas alcohol gedronken, op vijftienjarige leeftijd drinkt de helft al wekelijks alcohol (52 procent). Wel is de mores wat betreft overvloedig alcoholgebruik en gebruik van alcohol in het verkeer de afgelopen decennia flink verscherpt. In de uitgaanscene is overvloedig alcoholgebruik in de meeste gevallen echter volstrekt normaal. Ook de combinatie van alcohol en drugs lijkt eerder gemeengoed dan uitzondering.

Het totaal aantal jongeren tussen de twaalf en achttien dat ooit heeft gedronken is de laatste jaren toegenomen. In vergelijking met andere Europese landen behoren Nederlandse jongeren nu tot de stevigste drinkers (Van Laar e.a., 2008). Het aantal jongeren dat in Amsterdam regelmatig alcohol nuttig ligt lager dan het Nederlands gemiddelde. Mogelijk valt dit te verklaren door het hogere percentage niet-westerse allochtonen, onder wie alcoholgebruik minder vaak voorkomt (Nabben et al., 2008).

Voor een flink aantal mensen is alcohol echter een probleem geworden: tien procent van de Nederlandse bevolking van 16 - 69 jaar is volgens het Trimbos Instituut een probleemdrinker. Een probleemdrinker is iemand die naar eigen zeggen drie of meer problemen met alcoholgebruik had in het jaar voor de peiling. Meer mannen dan vrouwen worden als probleemdrinker gezien. Van de probleemdrinkers staat drie procent bij de verslavingszorg bekend met als primaire problematiek alcoholgebruik (www.trimbos.nl).

De meeste jongeren (89 procent) geven in onderzoek van Prins (2008) aan dat ze drinken voor de gezelligheid. Daarbij geeft bijna de helft van de drinkende jongeren aan dat ze zich vrijer voelen als ze alcohol hebben gedronken. Zo'n tien procent van de jongeren drinkt met als doel dronken te worden en één procent van de drinkende jongeren geeft aan niet zonder alcohol te kunnen. In de focusgroepen uit onderzoek van Anker Solutions (2008) geven jongeren aan waarom ze drinken. Alcohol is gemakkelijk verkrijgbaar: de controle op leeftijd is slecht, waardoor ook jongeren onder de zestien jaar alcohol kunnen drinken. Daarnaast geven jongeren aan dat het moeilijk is om weerstand te bieden tegen de groepsdruk om alcohol te drinken. Dat geldt ook voor de 'indrinkcultuur' die de laatste jaren wijdverbreid is geraakt. Ook ervaren jongeren druk van alcoholproducenten en ondernemers doordat die bijvoorbeeld drankspelletjes organiseren. Alcohol voorkomt volgens de jongeren dat de uitgaansavond saai wordt. Men ergert zich minder snel als men alcohol heeft gedronken. Bovendien hebben jongeren onvoldoende besef van de schadelijke werking van alcohol en zien ze 'shotjes' en dergelijke als onschuldige drankjes. Tot slot gaat er weinig remmende werking uit van de ouders, waardoor jongeren onvoldoende doordringen zijn van de gevaren van alcohol.

Het uitgaansleven is de scene waarin de problematische gevolgen van alcohol duidelijk zichtbaar worden. Uit onderzoek waarin zowel daders als slachtoffers van uitgaansgeweld zijn geïnterviewd blijkt ruim de helft van de daders regelmatig te drinken. Ruim een kwart van de daders had op het moment van het geweldsincident alcohol gebruikt. Naast het feit dat daders van uitgaansgeweld vaak alcohol hebben genuttigd, hebben ook slachtoffers regelmatig alcohol tot zich genomen. Het alcoholgebruik voor daders en slachtoffers ligt ongeveer gelijk (Van der Linden e.a., 2004b).

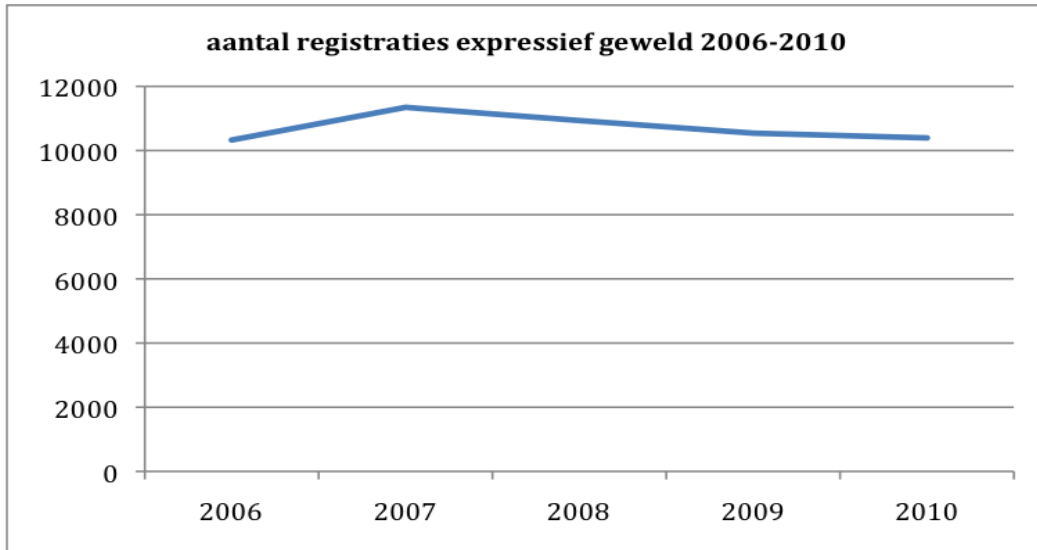
4.3 Amsterdams uitgaansgeweld

In deze paragraaf geven we allereerst de aard, omvang en ontwikkeling weer van alle onderzochte meldingen. Vervolgens gaan we dieper in op meldingen van expressief geweld in de hele regio. Tot slot besteden we de meeste aandacht aan de meldingen van expressief geweld op uitgaanstijdstippen in de uitgaansgebieden. Deze laatste afbakening is tevens de in deze rapportage gehanteerde definitie van 'uitgaansgeweld'. Onderhavig verslag betreft de voornaamste bevindingen van de kwantitatieve analyse van de extractie uit het politieregistratiesysteem (BVH, tot 2010: X-POL).

Expressief geweld in Amsterdam

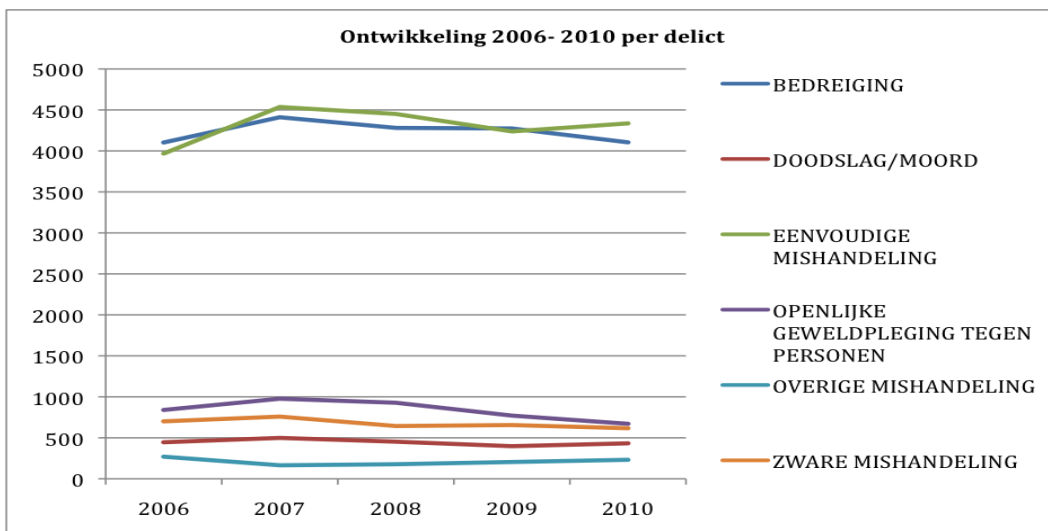
In de onderzoeksperiode zijn 58.169 incidenten van expressief geweld geregistreerd. Dit betreft voor het merendeel registraties van bedreigingen en eenvoudige mishandelingen. In de minderheid zijn achtereenvolgens: openlijke geweldpleging tegen personen, zware mishandeling, doodslag/ moord en overige mishandeling. De delicten die wij aanmerken als expressief geweld zijn als volgt in aantal over de bestudeerde jaren verdeeld.

Fig. 1 Aantal registraties van expressief geweld in Amsterdam, 2006-2010.

Per delict bekeken ziet de ontwikkeling er als volgt uit.

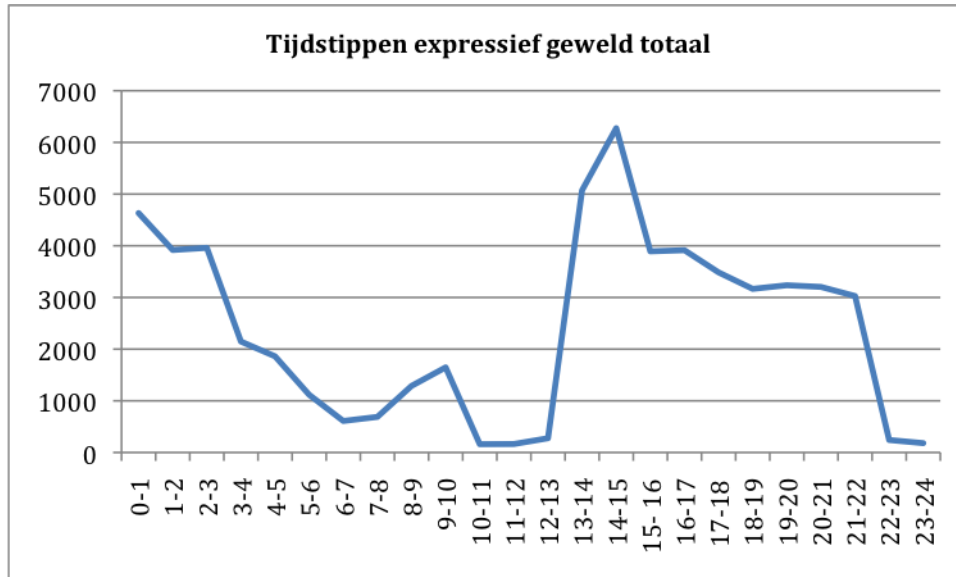
Fig. 2 Ontwikkeling van expressief geweld in Amsterdam, 2006-2010

In beide figuren valt op dat er weinig fluctuatie is in de ontwikkeling van deze zes delicten. Alleen het aantal registraties van openlijke geweldpleging lijkt iets afgenomen in de onderzoeksperiode. De overige delicten zijn in aantal niet af- of toegenomen.

Vervolgens is gekeken naar de dagdelen en tijdstippen waarop expressief geweld plaatsvindt. Een weergave hiervan is te zien in figuur 3.

Fig. 3 Tijdstippen waarop expressief geweld plaatsvindt

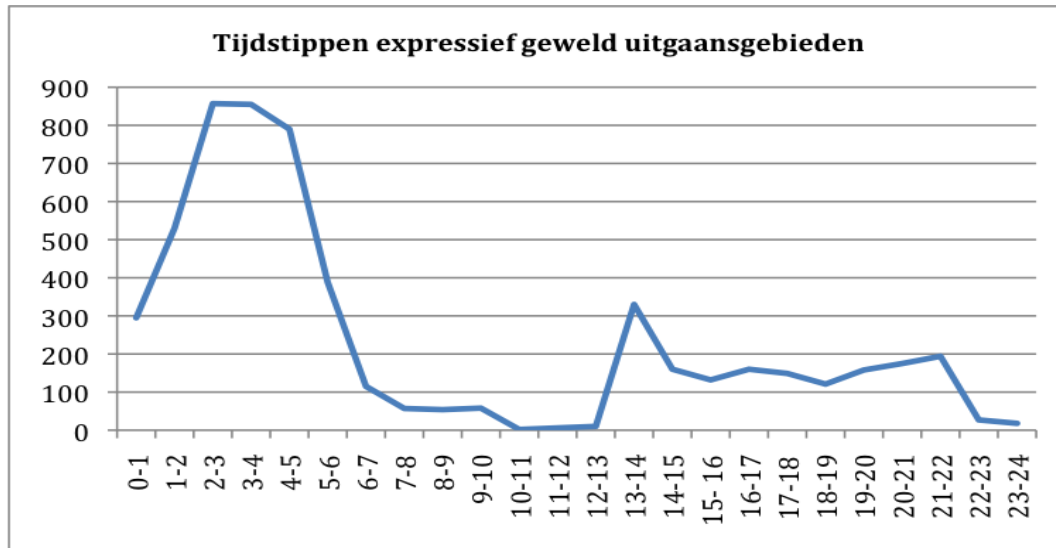

De meeste incidenten van expressief geweld blijken - opvallend genoeg - in de middag plaats te vinden (39 procent), gevolgd door de nacht (30 procent). In de middag signaleren we een opvallende piek rond 15.00 uur. In de nacht zien we een opvallende daling rond 22.00 uur. De piek ligt in de nacht rond 1.00 uur.

De gebieden waarin expressief geweld het meest geregistreerd wordt zijn de Leidsepleinbuurt, de Wallen-Noord en de Rembrandtpleinbuurt. Het gaat daarbij in alledrie de buurten voornamelijk om eenvoudige mishandeling en bedreiging. Dit vindt volgens de registratiegegevens vooral plaats in de nacht (66 procent), gevolgd door de middag (17 procent).

In figuur 4 is te zien wat de 'hot times' zijn in deze 'hotspots'.

Fig. 4: Tijdstippen expressief geweld

Voor het totaal aantal incidenten zien we, zoals eerder gesignaleerd, de piek in de middag. In de hotspots komt het vanaf 0.00 uur op gang met een piek rond 3.00 uur 's nachts om vervolgens geleidelijk af te nemen.

In de verdeling over de tijdstippen signaleren we een aantal dalen die mogelijk te maken hebben met de 'wisseltijden' van de politie (7.00 en 22.00). Op die tijdstippen is er wellicht minder 'blauw op straat' waardoor er minder geweld door de politie wordt gesignaleerd en wellicht minder geweld wordt gemeld. Wel is de periode rond 15.00 uur hierop een uitzondering. Rond die tijd neemt de late dienst het over van de vroege dienst, maar op dat tijdstip zien we juist een piek in aantal geweldsdelicten.

In het hierna volgende deel van deze rapportage gaan we dieper in op het geweld op uitgaanstijdstippen en de daarbij betrokken personen.

Uitgaansgeweld

Onder uitgaansgeweld verstaan we de expressieve geweldsdelicten die plaatsvinden op donderdag-, vrijdag-, of zaterdagnacht tussen 21.00 uur en 7.00 uur.

Hierna zullen we inzoomen op de eerder genoemde 'hotspots', tevens de belangrijkste uitgaansgebieden van Amsterdam en de buurten die in dit onderzoek centraal staan: Leidseplein, Rembrandtplein en Wallen Noord.

Inzoomend op de geweldsdelicten die tijdens uitgaansnachten plaatsvinden in de drie belangrijkste uitgaansgebieden, zien we in totaal 2805 geweldsdelicten geregistreerd op de geselecteerde tijdstippen. Verdeeld over de gebieden, zien de aantallen er als volgt uit.

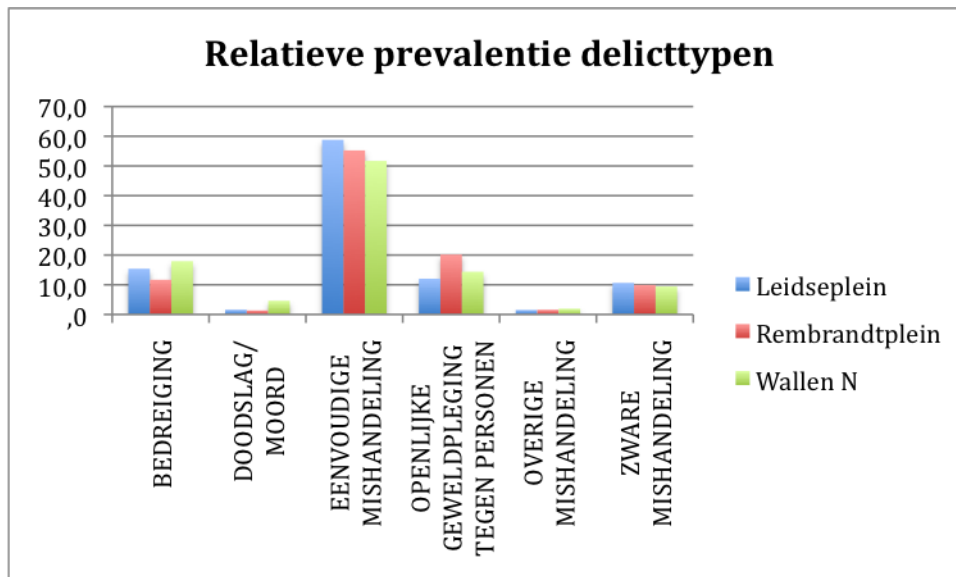
Tabel 1. Verdeling uitgaansgeweld over hotspots

	n	%
LEIDSEBUURT	1429	50,9
REMBRANDTPLEINBUURT	813	29,0
WALLEN NOORD	563	20,1
Totaal	2805	100,0

In de tabel is te zien dat relatief de meeste delicten, iets meer dan de helft, geregistreerd worden in het Leidsepleingebied. Daarna volgen de Rembrandtpleinbuurt en de Wallen Noord.

Na de verdeling in frequentie over de drie gebieden, volgt hieronder wat de verdeling in aantal is van de bestudeerde delicten. Deze verdeling is te zien in onderstaande grafiek.

Fig. 5 Prevalentie delicten per gebied

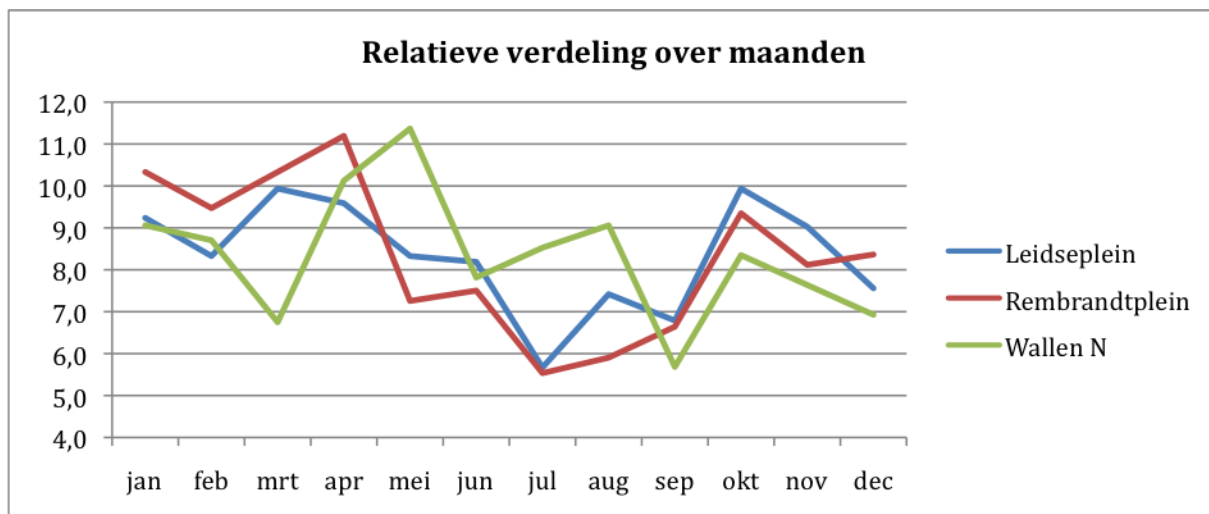

In figuur 5 is te zien dat eenvoudige mishandeling in alle drie de gebieden het meest voor komt. Openlijke geweldpleging tegen personen wordt in vergelijking met de andere twee gebieden relatief vaak geregistreerd op en rond het Rembrandtplein. Dat gebied scoort dan weer relatief laag op het aantal bedreigingen. Verder valt op dat moord/ doodslag relatief vaak op de Wallen geregistreerd wordt. Het gaat hierbij wel in een groot aantal gevallen om pogingen tot moord/ doodslag (85 procent). Het aandeel pogingen bij moord/ doodslag is in de drie gebieden samen echter hoger (90 procent). Op de Wallen lijken daarmee relatief veel moorden/ doodslagen voor te komen.

Vervolgens hebben we bekeken hoe de incidenten van uitgaansgeweld verdeeld zijn over de maanden van het jaar en tijdstippen van de dag. In figuur 6 is per gebied te zien hoe de verdeling over de maanden van het jaar er uit ziet.

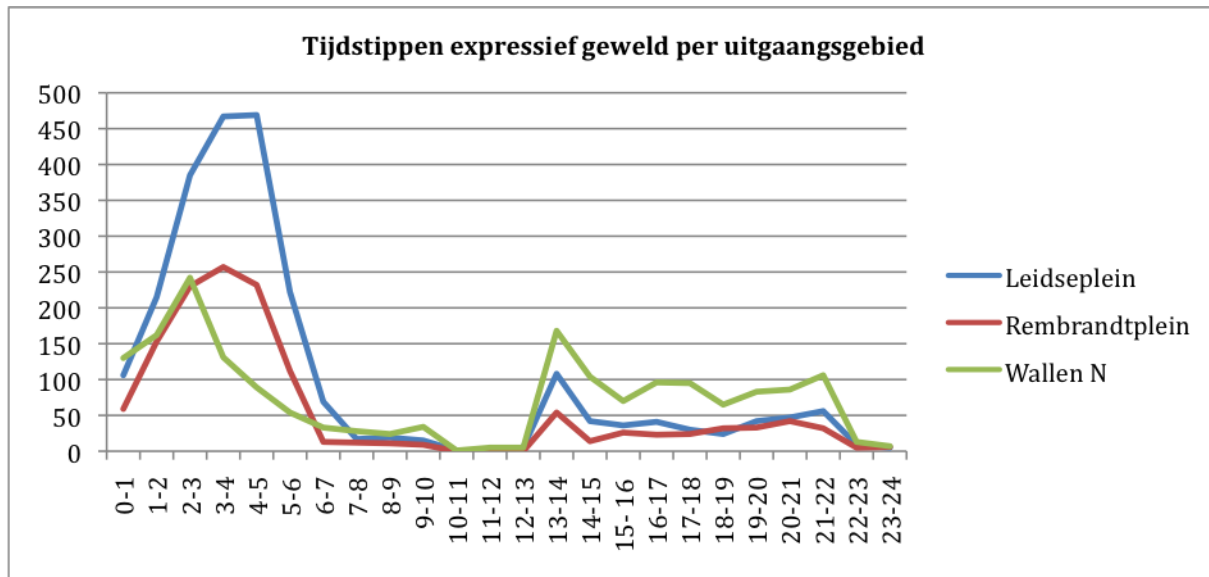
Fig. 6 Relatieve frequentie per maand

In de grafiek zien we dat er rond het Leidseplein en het Rembrandtplein pieken van uitgaansgeweld plaatsvinden in het voor- en najaar. Op beide pleinen zien we een kleine dip in de zomer. Op de Wallen zien we juist een piek in de zomermaanden.

De bestudeerde geweldsdelicten zijn als volgt verdeeld over de dag.

Fig. 7 Frequentie tijdstippen

In de grafiek is een duidelijke golfbeweging te zien met een hoge piek in de nacht en een relatief lage piek in de middag. 's Nachts kent vooral het Leidseplein een hoge piek. De nachtelijke piek voor het Rembrandtplein en de Wallen zijn ongeveer van gelijk niveau. De piek vindt op de Wallen echter iets eerder plaats dan in de andere twee gebieden, namelijk tussen 2.00 en 3.00 uur. Op de pleinen ligt de piek tussen 3.00 en 5.00 uur. Deze variaties in 'hot-times' hebben waarschijnlijk te maken met de sluitingstijden van degelegenheden in deze gebieden.

Om de nachtelijke incidenten in perspectief te plaatsen geven we de verdeling weer over de totale 24 uur van de dag. Hierbij vallen twee zaken op. Ten eerste de eerder gesignaleerde 'dipjes' in de vroege ochtend en tussen 22.00 en 24.00 uur. Ten tweede valt op dat er in de middag meer incidenten plaatsvinden op de Wallen dan in de andere uitgaansgebieden.

Specifieke plekken binnen de hotspots

Per hotspotgebied hebben we bekeken welke straten het meest voorkomen als pleeglocatie in de mutaties van uitgaansgeweld. Rond het Leidseplein blijken incidenten relatief veel voor te komen op de Korte Leidsedwardsstraat (22 procent), de Lange Leidsedwardsstraat (19 procent) en het Leidseplein zelf (17 procent). Meestal vinden de delicten in deze buurt plaats op of aan de openbare weg (69 procent), in een dancing (12 procent) of een café/restaurant (5 procent). In de Rembrandtpleinbuurt worden het plein zelf (42 procent), de Amstel (9 procent) en de Reguliersbreestraat (9 procent) relatief vaak genoemd. Ook de Reguliersdwarsstraat komt relatief vaak voor (6 procent). Ook in dit gebied geldt dat de meeste delicten op of aan de openbare weg plaatsvinden (70 procent), gevolgd door de dancing (11 procent) en het café/ restaurant (7 procent).

In het Wallengebied treffen we de Oudezijds Achterburgwal (18 procent) en de Warmoesstraat (16 procent) relatief vaak aan in de registraties. De Zeedijk en de Oudezijds Voorburgwal delen de derde plaats in dit rijtje (beide 8 procent).

Net als in de andere twee gebieden vinden de meeste geweldsdelicten plaats op de openbare weg (75 procent). Op de Wallen komt het café/restaurant echter op de tweede plaats (6 procent) en het hotel op de derde plaats (2 procent). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de Wallen geen tot weinig dancings heeft.

4.4 Betrokken personen

Naast de kenmerken van de delicten hebben we de kenmerken bestudeerd van de personen die betrokken zijn bij uitgaansgeweld. Bij uitgaansgeweld is het niet altijd duidelijk wat de rol is van de betrokken personen. Vaak spreken verklaringen elkaar tegen en wijst de één naar de ander als dader. Ondanks dit 'diffuse daderschap' doen we hieronder een poging om de betrokkenen bij het nachtelijk geweld in de drie uitgaansgebieden te typeren. Daarbij komt aan de orde welke rol geregistreerd wordt, het aantal personen dat gemiddeld is betrokken bij geweldsincidenten en de geregistreerde persoonskenmerken: leeftijd, geboorteland en woonplaats.

In de periode van januari 2006 t/m half juni 2011 zijn 5347 personen betrokken geweest bij de 2805 incidenten van uitgaansgeweld. Veertig procent hiervan was betrokken als aangever, 49 procent als verdachte, 4 procent als slachtoffer en 7 procent als betrokkene. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de rol 'slachtoffer' sinds de overgang van X-Pol naar BVH, per januari 2010, niet meer bestaat.

Bij de incidenten van uitgaansgeweld in de hotspotgebieden zijn gemiddeld twee personen betrokken. Het aantal betrokken personen varieert tussen de één en twaalf personen. De gevallen die slechts één persoon betreffen, zijn incidenten waar slechts één van de betrokkenen bekend is. Meestal is dit de aangever/slachtoffer (50 procent) maar ook regelmatig alleen de verdachte (41 procent). Mogelijk zijn dit zaken waarbij de verdachte wordt aangehouden maar het slachtoffer uiteindelijk geen aangifte wil doen.

In BVH worden niet veel persoonskenmerken in vaste velden geregistreerd. De persoonskenmerken die wel geregistreerd worden, worden hieronder weergegeven voor de betrokkenen bij uitgaansgeweld. Achtereenvolgens geven we weer wat er bekend is over de leeftijd, het geboorteland en de woonplaats van de betrokkenen. Daarnaast bekijken we wat de relatie van deze persoonskenmerken is met andere, meer delictgerelateerde variabelen.

De gemiddelde leeftijd van de personen die bij uitgaansgeweld betrokken zijn is 27,8. De jongste betrokkene is 13 en de oudste 72. Daarbij valt op dat de mannelijke betrokkenen gemiddeld wat ouder zijn dan de vrouwelijke betrokkenen (28,2 vs. 25,8)².

Daarnaast valt op dat de mannen die aangemerkt zijn als verdachten gemiddeld wat jonger zijn dan de aangevers, slachtoffers en andere betrokkenen. De mannelijke verdachten zijn gemiddeld 27 jaar; de mannelijke personen met een andere rol gemiddeld 29. Voor de vrouwen geldt dit verschil niet (beide gemiddeld 26).

Daarnaast valt op dat de gemiddelde leeftijd van de betrokkenen per type delict verschilt. De betrokkenen bij doodslag en bedreiging zijn gemiddeld wat ouder dan de betrokkenen bij eenvoudige en zware mishandeling (30 vs. 28 jaar). De betrokkenen bij openlijke geweldpleging tegen personen zijn met gemiddeld 25 jaar het jongst. Ook hierbij geldt dat de verdachten gemiddeld twee of drie jaar jonger zijn dan de aangevers.

Verder is opvallend dat de personen die op donderdag in aanraking komen met geweld gemiddeld ouder zijn dan de personen die dit op andere avonden gebeurt (33,7 vs. 27 en 28 jaar oud). Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de gemiddelde leeftijd van de betrokkenen op donderdag gebaseerd is op slechts veertig personen. Dit kan het resultaat enigszins vertekenen. Daarnaast zijn de personen die met geweld in aanraking komen op de Wallen gemiddeld wat ouder dan de personen die op het Leidse- of Rembrandtplein betrokken zijn bij geweld (31 vs. 27 jaar).

De meeste betrokkenen zijn geboren in Nederland (66 procent), gevolgd door Marokko (5 procent) en Suriname (4 procent). Deze verdeling komt grotendeels overeen voor alle rollen van betrokkenen.

Verder woont het merendeel van de betrokkenen ten tijde van het incident in Amsterdam (52 procent). Een andere relatief groot deel heeft geen vaste woon- of verblijfplaats (5 procent). Deze categorie is echter groter bij de verdachten dan bij de aangevers (7 procent vs. 0 procent). Een andere relatief grote groep van de betrokkenen woont in Amsterdam Zuid-Oost (4 procent). Andere veelvoorkomende woonplaatsen zijn Amstelveen (3 procent), Almere (2 procent), Haarlem (2 procent), Purmerend (1 procent) en Zaandam (1 procent) maar ook Den Haag (1 procent) en Rotterdam (1 procent). De meeste personen die in Amsterdam in aanraking komen met geweld wonen dus in of rond Amsterdam.

---

² Alle genoemde verschillen zijn statistisch significant ($p < .05$).

Conclusie

De analyse van de geweldsregistraties in het BVH van de RPAA levert het volgende beeld op. Alle vormen van geweld zijn stabiel in aantal over de onderzoeksperiode. Bijna alle vormen van geweld worden het meest geregistreerd in het Leidsepleingebied, Rembrandtpleingebied en de Wallen Noord. Over de hele regio bezien vindt expressief geweld vooral 's middags plaats. In de drie bestudeerde uitgaansgebieden vindt het echter vooral 's nachts plaats. Dit betekent dat in de woonwijken de 'middagpiek' nog hoger is.

Het uitgaansgeweld laat een stabiele ontwikkeling in aantal incidenten zien over de bestudeerde jaren. Vooral eenvoudige mishandelingen en bedreigingen bepalen het nachtelijk geweld. Het Leidsepleingebied is de meest belangrijke hotspot, gevolgd door Rembrandtplein en Wallen Noord. In het voorjaar en najaar vindt op de pleinen het meeste uitgaansgeweld plaats, op de Wallen Noord is dat in de zomer. Op de Wallen begint het uitgaansgeweld wat vroeger dan op de pleinen. Op de Wallen ligt de piek tussen 2.00 en 3.00 uur, op de pleinen tussen 3.00 uur en 5.00 uur. Dit lijkt samen te hangen met de sluitingstijden in die gebieden.

De personen die bij uitgaansgeweld betrokken raken zijn vooral mannen, woonachtig in Amsterdam en geboren in Nederland. De verdachten zijn gemiddeld wat jonger dan de aangevers en andere betrokkenen. De verdachten zijn daarnaast vaker dak- of thuisloos dan de andere betrokkenen. De personen die op de Wallen betrokken raken bij uitgaansgeweld zijn gemiddeld wat ouder dan in de andere gebieden. Dit is vermoedelijk representatief voor de bezoekers van de verschillende gebieden.

4.5 Beschrijving van de uitgaansgelegenheden

In deze paragraaf beschrijven we kenmerken van de zes uitgaansgelegenheden uit dit onderzoek. Dat gebeurt op basis van de observaties die er in 2011 hebben plaatsgevonden. Bij de observatie en de analyse hebben we de fysieke, sociale, professionele en normatieve factoren die in hoofdstuk twee zijn besproken als uitgangspunt genomen. De lopende tekst wordt afgewisseld met citaten uit de observatieverslagen van de bezochte cafés en clubs.

Snorkel

Snorkel is een danscafé in de buurt van het Leidseplein dat in het weekend de hele nacht open blijft en waar vooral veel studenten komen. Het is er in de vroege uurtjes ontzettend druk en de voornaamste bezigheid is dansen op de veelal harde muziek. De club heeft weinig zitplaatsen. Er wordt veel alcohol gedronken en veel gerookt. Het publiek is er uitgelaten: er wordt uitgebreid geflirt en er is veel fysiek, seksueel getint contact.

Fysieke kenmerken

De Snorkel is een vrij klein danscafé met weinig franje. Op de bar na is het een lege ruimte met enkele vierkante pilaren erin die het dak ondersteunen. Er zijn geen tafels of stoelen en de aankleding is onopvallend. Achterin de zaak is een kleine, minimale verhoging, dat dienst doet als een soort podium. Vaak staat er voor Snorkel geen (lange) rij. Binnen is het echter vaak zeer druk. In de latere uurtjes is dit zelfs zodanig dat dansen vaak niet eens echt mogelijk is. In de drukte botsen mensen tegen elkaar en er moet stevig worden geduwd om je een weg te banen wanneer je wilt verplaatsen. De bar en toiletten zijn dan ook slecht bereikbaar en soms zelfs ontoegankelijk te noemen. Tijdens elke observatie bleek de grote drukte de allesoverheersende factor in de club:

Door de drukte is het niet echt mogelijk om te dansen, alhoewel dat een enkeling er niet van weerhoudt om het toch zeer uitgebreid en wild te doen. Reacties lokt dit echter niet echt uit, de meeste mensen zijn of zelf druk aan bewegen op de muziek, druk aan het zoenen, of staan min of meer apathisch voor zich uit te staren. (...) Om 01.00 uur is het behoorlijk druk en is het lastig om mij naar de andere kant van de bar te bewegen. Daar is het zelfs nog wat drukker en de muziek nog harder. De sfeer is ok. Er dansen iets meer mensen. Een jongen vlak naast mij staat nu al te wankelen op zijn benen, maar verder lijken de mensen nog niet té dronken.

Binnen is het echter stampvol. De muziek staat flink hard en is nog net draaglijk te noemen. Een normaal gesprek is met dit volume niet mogelijk. Maar daarvoor moet je blijkbaar ook niet naar Snorkel gaan: zitplaatsen zijn er amper, het is één grote, overvolle dansvloer. De rechterkant wordt in beslag genomen door de bar, waaraan over de hele lengte mensen hangen. Dit zorgt ervoor dat je om iets te bestellen een plekje moet veroveren of over hen heen moet reiken.

De muziek neemt in de loop van de nacht in volume toe tot zeer stevige niveaus. Er worden constant fragmenten van populaire oudere en nieuwere muziek gespeeld, waar over het algemeen een stevige beat onder is gezet. De muziek is niet anders te kenschetsen als een allegaartje van 'feestmuziek', bedoeld om je vrolijk te maken en 'uit je dak' te gaan. Binnen wordt stevig gerookt en het drinken van alcohol gaat de hele nacht stevig door.

De muziek gaat in gelijke tred met het drukker worden steeds harder, totdat het amper mogelijk is om met elkaar te spreken. De barmensen klingelen veel met de bel aan de bar, alhoewel er geen rondjes worden gegeven. Er wordt niet veel gedanst, al bewegen veel mensen wel een beetje mee op de muziek. Bijna iedereen heeft wel een drankje vast. De jongens drinken bier, de meiden wijn. Er wordt ook behoorlijk veel gerookt. Het personeel ziet dit, maar doet er niets aan. Sterker nog, ik zie een van hen zelf ook binnen roken. Ook drinkt het personeel shotjes met elkaar en met het publiek. Er komt zelfs een portier speciaal naar binnen om twee shotjes te halen.

Het vele publiek maakt het ook moeilijk om regelmatig glazen op te halen. De mensen hebben ook geen zin om de glazen weg te brengen en dus wordt ieder beschikbaar randje gebruikt om lege glazen op neer te zetten. Deze worden daar door dansende en leunende bezoekers weer afgestoten waardoor vele glazen sneuvelen. De grond is hierdoor op sommige plekken bezaaid met glasscherven die niet opgeruimd kunnen worden.

Sociale kenmerken

In sociaal opzicht valt in de piekuren vooral het intieme, opdringerige dansen op. Dit leidt in de regel niet tot problemen en wordt wederzijds geaccepteerd of netjes afgewezen. Een en ander past op zich goed bij de losse sfeer waarin gemakkelijk wederzijds contact plaatsvindt. Blijkbaar weet het publiek wat zij in Snorkel kunnen verwachten.

Professionele kenmerken

Er zijn momenten dat een portier wel selectief mensen toelaat tot de club. Het deurbeleid is voor buitenstaanders niet erg duidelijk. Een studentenkaart is een pré, maar ook zonder kaart komen veel mensen naar binnen, afhankelijk van het profiel dat de portier hen toeschrijft en de drukte in de zaak. Opvallend is dat er ook zeer veel bezoekers binnen komen die overduidelijk reeds zwaar onder invloed zijn. Dit is voornamelijk het geval na drie uur 's nachts, wanneer andere zaken sluiten en het reeds vermoeide en dronken publiek richting de Snorkel en andere nachtzaak trekt. Er is wel een koord waardoor de portiers controle kunnen uitoefenen op wie naar binnen gaat, maar er is geen duidelijke rij. Hierdoor ontstaat op piekmomenten een onoverzichtelijke situatie, waarbij sommige mensen voordringen, terwijl anderen braaf blijven wachten en zo erg lang moeten wachten. De portiers hebben hier nauwelijks zicht op en belonen zo min of meer ongemerkt onbeschoft gedrag. Wanneer personen de toegang wordt geweigerd is er geen ruimte voor discussie. Of de afgewezen bezoeker beleefd of onbeleefd is, hij krijgt dezelfde behandeling: eerst negeren, vervolgens bij langer aandringen waarschuwingen om zich te verwijderen.

Het personeel binnen draagt bij aan de vrije sfeer: zij roken soms binnen en drinken shotjes met elkaar en met klanten. Zij doen af en toe een kort dansje of iets anders 'geks'. Door de drukte is het voor het personeel niet mogelijk om overzicht te houden. Bovendien komen zij nauwelijks achter de bar vandaan. Het jonge barpersoneel wisselt door de jaren heen regelmatig.

Morele kenmerken

Wat betreft de normatieve setting valt op dat uitbundig, soms seksueel getint gedrag de norm is, zoals zoenen, knuffelen en intiem dansen. Naast de harde muziek lijkt dat een belangrijke reden om naar de club toe te gaan. Daarnaast lijkt het een ongeschreven regel om stevig door te drinken en geen problemen te hebben met binnen roken.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
+ Vaak geen rij -/- Zeer druk (botsingen, duwen), harde muziek (steeds harder) -/- Kapotte glazen	-/- Intiem, opdringerig dansen	-/- Slecht glazenhalen -/- Onduidelijk deurbeleid (soms wel, soms niet; willekeur: profiel)	Veel drinken, gemakkelijk contact maken, ook fysiek

(nauwelijks glazenhalen)			
-/- Binnen roken			
-/- Bar slecht bereikbaar			

Hot Fuss

Hot Fuss is een discotheek aan het Rembrandtplein met overwegend harde feestmuziek. De belangrijkste activiteiten zijn veel drinken, roken, kijken, meezingen en een beetje dansen. Het publiek is er voornamelijk jong (tussen de 16 en 20 jaar oud) en veelal ongebonden. Het barpersoneel heeft elk een eigen omzet aan een deel van de bar. De sfeer is over het algemeen zeer uitgelaten.

Fysieke kenmerken

Hot Fuss bevindt heeft een behoorlijk verloop, gezien de regelmatige drukte bij de garderobe. Het is een relatief grote club met een prominente rol voor de drie bars. Er zijn twee plekken waar je kan zitten op bankjes of zelfs aan tafels met stoelen, maar de muziek heeft daar hetzelfde volume als op de dansvloer. De muziek staat erg hard en is te kenmerken als 'feestmuziek', maar dan wel met een stevige beat eronder. Soms overheerst de beat en klinkt de muziek nog opzweperender en ook agressiever. Er wordt binnen veel en openlijk gerookt. De vloer wordt in de loop van de avond steeds viezer, aangezien mensen hun peuken en andere zaken op de grond gooien. Er is een duidelijke werkverdeling onder het personeel, wat een professionele indruk geeft. Samen met de vele reclame-uitingen voor drank, de actieve verkoop van sterke drank op de dansvloer en de drie grote bars lijkt het erop dat zo veel mogelijk drank verkopen de grootste prioriteit is van deze uitgaansgelegenheid.

Sociale kenmerken

In sociaal opzicht kenmerkt de club zich door een jong publiek (scholieren en jong studenten) dat veel alcohol drinkt. De veelal jonge meisjes doen zichtbaar moeite om er mooi, en wellicht ouder, uit te zien door zich sexy te kleden en stevig op te maken. Tegenover de aanwezigheid van deze jonge meiden staat de in deze setting wat opvallende aanwezigheid van groepjes mannen zo rond de dertig jaar oud en soms ouder. De mensen lijken in Hot Fuss meer op zichzelf en niet geïnteresseerd in anderen. Deze desinteresse in anderen uit zich door een gebrek aan contact tussen de verschillende groepjes bezoekers. Het is alsof de mensen elkaar negeren, terwijl zij tegelijkertijd wel constant om zich heen kijken tijdens het dansen of drinken.

Veel mannen lijken dronken en nogal wezenloos. De mensen kijken wel om zich heen, maar er lijkt geen spontaan contact te zijn tussen onbekenden. Mensen kijken elkaar vuil aan wanneer er een botsing plaatsvindt. De vrouwen dansen, terwijl de mannen stilstaan en drinken.

De sfeer is over het algemeen wel goed, hoewel er een verschil is tussen de vroege avond en de nacht. Wat vroeger op de avond zijn de mensen uitgelaten en kijken vrolijk. Later in de nacht kan de sfeer grimmiger worden door groepen jongens in combinatie met grote hoeveelheden genuttigde drank.

Opvallend veel mensen lijken beschonken: ze staren wat voor zich uit en af en toe zijn er uitbarstingen van plotselinge vrolijkheid. De meeste mensen drinken bier. Bij mijn binnenkomst staat er kort iemand op de bar te dansen, maar op de dansvloer zelf is het een rustige bedoening: de mensen zijn meer om zich heen aan het kijken, dan dat zij met de muziek bezig zijn. Al met al voel ik me niet echt op mijn gemak: de drukte, lawaai en de dronken mensen geven mij geen goed gevoel.

Er wordt relatief veel gedanst. Omdat het niet te druk is, is daar ook ruimte voor. De mensen dansen voornamelijk alleen of met bekenden. Slechts af en toe wordt er door dansen spontaan contact gelegd met anderen.

Professionele kenmerken

Er is ruim personeel actief in de beveiliging of als portier. Bij de deur staan meerdere portiers en ook binnen loopt een beveiliging regelmatig zijn rondje. De zaak is overzichtelijk te noemen, waardoor het personeel een goed zicht heeft op alles dat gaande is. De portiers kijken en gedragen zich nogal nors. Bij het verlaten van de gelegenheid laten zij duidelijk merken dat zij een fooi verwachten en ontstemd zijn als zij deze niet ontvangen. De in- en uitgang zijn goed van elkaar gescheiden met paaltjes en koord. Hierdoor kunnen de portiers uitgebreid de mensen screenen die in de rij staan. Een rij staat er ook regelmatig, maar deze loopt wel goed door waardoor bezoekers niet al te lang hoeven te wachten. Bovendien vormt zich door de opstelling van paaltjes en koord een overzichtelijke, nette rij. De barmensen hebben ieder een eigen gedeelte van de bar, waar zij zoveel mogelijk omzet moeten draaien. Dit zorgt voor een sfeer onder de barmensen die niet collegiaal is te noemen. Het barpersoneel drinkt graag een shotje mee met de bezoekers en raakt zo in de loop van de avond steeds meer onder invloed, waardoor zij er niet scherper op worden.

Als ik aan de bar sta krijgt een jongen naast mij (die ik eerder kort heb gesproken) bijna een plens bier over zich heen, dat de barman van de bar af veegt.

Een sexy uitziend meisje verkoopt shotjes op de dansvloer waarbij zij vooral de jongens succesvol overhaalt om drank bij haar te kopen.

Morele kenmerken

Het is in Hot Fuss de norm om veel te drinken en te roken. Het weekend is de tijd om je problemen te vergeten en daar drink je veel alcohol voor.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
-/- Rij bij garderobe -/- Druk, harde muziek	-/- Veel beschonken klanten -/- Meisjes kleden sexy	-/- Sterke drank verkopen op dansvloer door sexy meisje	Veel drinken en roken is de norm.

-/- Sommige vieze plekken; 's nachts vloer ravage; schone toiletten -/- Veel roken	aan (vooral jonge meisjes) +/- Veelal goede sfeer, maar meer vijandelijk laat in de nacht	+ Genoeg beveiliging en portiers	
---	--	----------------------------------	--

Karok

Karok is een café op De Wallen waar muziek een grote rol speelt: naast reguliere, luide (pop)muziek is er de mogelijkheid om karaoke te zingen. Het publiek bestaat veelal uit studenten met overhemden en polo shirts. Er wordt veel bier gedronken en volop meegezongen met de muziek. Gerookt wordt er binnen niet. De sfeer is uitgelaten (gek doen), maar niet seksueel geladen. De aankleding is gezellig: aan de wanden hangen muziekinstrumenten en schilderijen.

Fysieke kenmerken

Soms staat er een rij voor Karok, waarin de mensen veelal rustig staan te wachten om toegelaten te worden. Deze rij ontstaat wanneer het binnen vol genoeg is. De zaak is nogal klein, waarbij men eerst door een soort bottleneck langs de bar moet. Dan komt men op de dansvloer, waar ook het kleine podium is voor de karaoke. Het kan een kleine uitdaging zijn om langs de bar, over de dansvloer, tot bij de neerwaartse trap te komen die naar de toiletten leidt. De uitbater heeft, in eerste instantie onder lichte druk van de politie, besloten dat het beter voor zijn zaak is als het niet overvol is. Toch is het binnen vaak behoorlijk druk, waardoor mensen veel fysiek contact hebben en er wat geduwd wordt. Ook is het er warm. Het leidt echter niet tot een agressieve sfeer en de gezelligheid overheerst.

Door de drukte is het moeilijk verplaatsen, al gaan de mensen meestal wel aan de kant als je ze licht aanraakt. Toch zie ik veel geduw, van mensen die voorbij het stadium van licht aanraken zijn en er gewoon snel door willen. Op een of andere manier leidt dit niet tot opstootjes of zelfs maar boze blikken. De mensen drinken voornamelijk vaasjes bier (al zie ik ook pullen bier) en sommigen hebben fris. De sfeer is gezellig en als je geen last hebt van de drukte en warmte is het prima vertoeven.

De muziek is veelal Nederlandstalig en nodigt uit om mee te zingen of te springen. Daarnaast is er de mogelijkheid tot karaoke, waar zeer uitgebreid gebruik van wordt gemaakt. De kwaliteit van de verschillende optredens wisselt nogal, maar zolang je enthousiast bent kan je rekenen op een positieve reactie van het aanwezige publiek. Ondanks de harde muziek lukt het nog net om met elkaar te praten. De club en de toiletten zijn schoon en de glazen worden regelmatig opgehaald. Roken wordt niet getolereerd. Er is duidelijk aandacht besteed aan de aankleding van de zaak, waar de muren en het plafond behangen zijn met muziekinstrumenten en tierlantijnen.

Sociale kenmerken

Er is regelmatig kort contact tussen vreemden, wat de sfeer ten goede komt. In sociaal opzicht valt de betrekkelijk gemoedelijke sfeer op, ondanks het feit dat ook hier veel klanten in de loop van de nacht aangeschoten of dronken zijn.

Bij het weggaan is het toch wat drukker geworden. In het smalle stukje komt net een groep jongens langs die elkaar flink hard tegen andere mensen aanduwen. Heel irritant. Niemand reageert er echter boos op.

Het publiek bestaat veelal uit (oud)studenten en er zijn aardig wat klanten die zeer regelmatig terugkomen. Het publiek is iets ouder, zo tussen de twintig en dertig jaar oud. Opvallend is ook dat veel mensen bekend zijn met het personeel, dat wanneer het kan de tijd neemt voor een kort praatje of op zijn minst vriendelijk gedag zegt.

Professionele kenmerken

Er is voldoende personeel in het café aanwezig, dat iets ouder is en ervaren. Er staat lang niet altijd iemand bij de deur of beveiliging in de zaak. De eigenaar of een werknemer vervult bij drukte de rol van portier. Hierbij wordt ook daadwerkelijk mensen de toegang ontzegd wanneer deze duidelijk dronken zijn. Het personeel weigert soms door te schenken als de bezoeker genoeg heeft gedronken. De Karok lijkt een van de weinige bezochte gelegenheden te zijn die daadwerkelijk optreedt tegen overmatig drankgebruik. Doordat de zaak klein is en de hoeveelheid bezoekers in de hand wordt gehouden is het vrij gemakkelijk voor het personeel om de boel in de gaten te houden. De DJ loopt bovendien regelmatig naar de geluidsinstallatie, die bij de dansvloer staat. Beneden bij de toiletten zit standaard een toiletjuffrouw.

Morele kenmerken

Ondanks dat er ruimte is voor dronkenheid en gek doen lijkt de norm te zijn dat vervelend en erg dronken gedrag niet wordt getolereerd.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
- Soms een rij -/- Vaak druk (licht aanraken en duwen), maar leidt niet tot agressie, harde muziek (praten lukt nog) + Schoon, schone toiletten, leuke inrichting -/- Warm	+ Gezellige sfeer -/- Dronken	+/- Niet altijd iemand bij de deur, geen beveiliging (mensen blijven na sluitingstijd hangen). Eigenaar is soms 'portier' (gastheer) + Niet door blijven schenken	Vervelend gedrag, te dronken zijn, binnen roken, voordringen in de rij worden niet op prijs gesteld Dronken zijn, gek doen, meezingen is de norm

The Better Life

The Better Life is een Ierse pub in het Wallengebied die typeert zich door een toeristische, Engels/Ierse sfeer. De bezoekers zijn gemiddeld tussen de 20 en 30 jaar en spreken, net als het personeel, in de regel Engels. In het etablissement zijn een pooltafel, gokkasten en dartruimte aanwezig. De muziek betreft veelal oudere rock en popmuziek, waarop in de regel niet wordt gedanst. Men komt er om te drinken en te praten. De sfeer is relaxed. De zaak trekt Engelse toeristen aan die vaak dronken worden. Het personeel grijpt snel in bij overlast.

Fysieke kenmerken

De ruimte is niet erg aantrekkelijk ingericht, maar er staan wel lekker zittende gestoffeerde stoelen en barkrukken in de zaak. Het is een behoorlijk grote zaak met ruim plek voor tafels en stoelen en voor barkrukken aan de bar. Achterin de zaak is een trapje omlaag en een omhoog waar nog meer tafeltjes zijn opgesteld. Het toilet is beneden en gemakkelijk te vinden: je hoeft maar op de geur van urine af te gaan. Achterstallig onderhoud en onvoldoende schoonmaken zorgen hier voor een onhygiënische situatie. Er zijn meer dan genoeg mogelijkheden voor afleiding met vier dartboards, gokkasten en een pooltafel. Bovendien hangen er meerdere televisies waarop veelal sport is te zien. Het is er meestal vrij rustig, maar de muziek (mengeling van oude rock en hedendaagse popmuziek) staat wel hard. Daardoor moet iedereen hard praten en ontstaat er toch flink rumoer.

Sociale kenmerken

Het publiek maakt ten dele een licht verveelde indruk. De bezoekers komen veelal in groepen. Er wordt stevig gedronken. Er is niet veel onderling contact, wat wordt versterkt door het grote oppervlak en de ruime indeling van de kroeg. De grote afstand tussen de verschillende groepjes bezoekers en het naar elkaar toe gebogen praten van de mensen (vanwege de luide muziek) geeft een soort samenzweerderige indruk. Alsof ieder groepje niet wil dat anderen horen wat zij onderling bespreken. Een groot deel van het publiek is Brits van origine, waarvan een gedeelte door overmatig alcohol- en drugsgebruik relatief vaak zorgen voor een gespannen of agressieve sfeer. De aanwezigheid van zoveel Britse toeristen is voornamelijk te danken aan het bijbehorende hostel.

Normaal gesproken is het om deze tijd wel drukker, tot iets voor sluitingstijd om drie uur. Hij [de barman] wil echter niet langer open blijven, want die Britten kunnen dat niet aan, zo lang stappen. Thuis zijn ze gewend om zo snel mogelijk en zo vroeg mogelijk dronken te worden, vanwege de andere sluitingstijden. Die gewoonte nemen zij mee naar Amsterdam, waar zij echter veel langer door kunnen gaan.

De Schotse barman vertelt dat de sfeer op vrijdag beter is dan op zaterdag. De toeristen, die hier veelvuldig komen, zijn namelijk op vrijdag nog niet te veel onder invloed. Op zaterdag echter, hebben zij al de hele dag in de stad doorgebracht met drinken en blowen. Ze zijn dan zaterdagavond helemaal kapot; zwaar onder invloed en lichamelijk moe. Voornamelijk de drugs zorgen ervoor dat zij zichzelf dan niet meer goed in de hand hebben en dat kan voor een vervelende sfeer zorgen.

Professionele kenmerken

In The Better Life is genoeg personeel aanwezig om de aanwezige klanten te voorzien. De ruimte beneden en boven zijn door het personeel van achter de bar niet in de gaten te houden, maar tijdens de observaties werden deze ruimten eigenlijk amper gebruikt. De trap naar de toiletten de ruimte hiervoor worden in de gaten gehouden door een camera. Dronkenheid wordt getolereerd, zolang er geen overlast uit voortvloeit. Dronken personen kunnen ook aan de bar terecht voor meer drank. Als er echter overlast ontstaat is het personeel duidelijk in het optreden: de betreffende persoon dient het pand onmiddellijk te verlaten.

Ik neem plaats aan de bar en rechtsachter mij staat een luidruchtige groep Britse jongens. Er staat een flinke lading lege glazen (pints en borrelglazen) op hun statafel en ze zijn behoorlijk luidruchtig en druk. Na enkele minuten ontstaat er ruzie met een van de barmannen. Er wordt wat geduwd tussen de barman en 2 jongens, waarop een andere barman (de eigenaar) erbij komt en de hele groep naar buiten bonjourt. De jongens gaan zonder al te veel misbaar weg. Kennelijk had een van de jongens een glas omgegooid, wat de barman op ging ruimen.

Morele kenmerken

Men bemoeit zich in The Better Life niet teveel met elkaar. Alcohol wordt geschonken onder de voorwaarde dat er geen overlast uit voortvloeit.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
- Saaie inrichting - Harde muziek + Niet heel druk	- Saaie sfeer - Vooral groepen (Engelsen)	+ Personeel intervenueert vroeg	Niet veel onderling contact Geen overlast veroorzaken

Ballbreaker

Ballbreaker is een feestcafé dat de hele nacht geopend is en sterk lijkt op Snorkel. Het is klein en druk, de feestmuziek staat hard. Roken is toegestaan en er zijn veel zwaar beschonken mensen. De bezoekers flirten veel en vertonen openlijk seksueel gedrag. Door de drukte is het moeilijk dansen of bewegen zonder constant tegen anderen aan te stoten. Een verschil is echter de opstelling van het personeel, dat alhoewel beschonken, meer betrokken en vriendelijker is.

Fysieke kenmerken

Ballbreaker is een vrij kleine gelegenheid met een lange bar waarbij krukken staan. Verder is er op een *DJ-booth* na niet veel dat het dansen in de weg staat. De aankleding is niet bijzonder, enkele grote spiegels zorgen voor een meer ruimtelijk gevoel. Achterin is een aparte ruimte met garderobe en toiletten. Voor de damestoiletten staat nogal eens een rij, maar dit geldt niet voor de herentoiletten of de garderobe. Overigens worden zowel garderobe als toiletten gezamenlijk in de gaten gehouden door twee jonge vrouwen. Dit is ook een goede plek voor als je wat rust zoekt, aangezien de muziek hier een

stuk zachter klinkt. In de centrale ruimte is de feestmuziek (vrolijke, populaire nummers vanaf de jaren '80 tot en met heden) is namelijk ontzettend luid. In Ballbreaker wordt openlijk gerookt. Het kan erg druk zijn en er is opvallend veel heen en weer geloop van de bezoekers, dat in combinatie voor wat geduw kan zorgen:

Een dronken jongen loopt tegen mij aan, maar het lijkt erop dat hij het niet eens doorheeft. Het is opvallend dat er steeds meer mensen flink dronken zijn en er hierdoor steeds vaker mensen tegen elkaar oplopen. Ook dansen sommige groepjes (voornamelijk jongens) wilder op bepaalde nummers, waardoor er bijna niet langs te lopen is zonder in botsing te komen.

Sociale kenmerken

Er komen veel jonge mensen in Ballbreaker, voornamelijk (oud)studenten. Opvallend is dat er meer vrouwen dan mannen komen. Er wordt veel geflirt en van intiem dansen en openlijk seksueel gedrag kijkt niemand op. Behalve het seksuele gedrag is er vrij gemakkelijk contact tussen onbekenden, wat bijdraagt aan een goede sfeer. Er wordt stevig doorgedronken door de bezoekers, die bier en wijn afwisselen met shotjes sterke drank. Op de bar wordt regelmatig een rijtje borrelglazen gevuld, die seconden later leeg zijn. Dit heeft zijn effect op de bezoekers, waarvan menigeen zichtbaar zwaar onder invloed is. Alhoewel het personeel zegt dit niet te tolereren blijkt de praktijk anders.

Een jongen kan nog amper op zijn benen staan en wordt door een meisje ondersteunt. Daar heeft de jongen echter geen behoefte aan, zodat zij een beetje staan te trekken en duwen. Vrienden bieden hem water aan, wat hij wel aanneemt.

Professionele kenmerken

Bij de deur staat altijd een portier, waarvan de vriendelijkheid wisselend is. Het personeel binnen is echter zeer sociaal te noemen. Het contact met de bezoekers is te kenmerken als vriendelijk en lichtvoetig. Om in de stemming te komen en te blijven drinkt het personeel regelmatig een shotje mee met de clientèle. Een duidelijk effect op hun gedrag was niet zichtbaar, maar gezien de niet geringe hoeveelheden moet in ieder geval een gedeelte van het personeel flink aangeschoten dan wel dronken zijn. Doordat de zaak klein is en een van de personeelsleden regelmatig door de zaak heen loopt is er in potentie voldoende toezicht. De drukte en het alcoholgebruik van het personeel doet hier echter weer aan af.

Morele kenmerken

In Ballbreaker wordt er alles aan gedaan om er een groot feest van te maken. Wanneer er nog weinig bezoekers zijn worden er gratis shotjes uitgedeeld en gedraagt het personeel zich zeer uitgelaten. Het nuttigen van grote hoeveelheden alcohol wordt aangemoedigd en dronkenschap blijkt in de praktijk dan ook geen probleem.

De DJ vraagt aandacht voor een jongen die 21 is geworden en op de bar staat. Het mooie barmeisje giet een flinke lading drank in zijn keel uit een cocktailshaker. Er zit Safari (likeur) in. Hij sproeit de helft weer uit over de mensen voor hem.

Ook roken wordt toegestaan en er heerst een behoorlijk vrije seksuele moraal: er wordt veel geflirt, intiem gedanst, uitgebreid gezoend en zelfs het onder de kleding betasten van elkaar wekt weinig reactie op bij omstanders.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
-/- Druk	-/- Seksueel getint gedrag	+ Vriendelijk personeel	Flirten, veel drinken en uitgelaten gedrag is de norm
-/- Veel gerookt	-/- Veel dronken publiek		

Talkie Walkie

Talkie Walkie is een Ierse pub aan het Leidseplein. Dat zie je aan de inrichting, aan de menukaart en de drank. Bovendien spreekt het personeel Engels en geen Nederlands. Het is dan ook niet verbazend dat het veel Britse toeristen trekt, maar er komen ook veel toeristen van andere nationaliteiten en Nederlanders. Het publiek is door de verschillende nationaliteiten wat afwisselend, maar is te kenmerken als relatief iets ouder.

Fysieke kenmerken

Talkie Walkie is een middelgrote Ierse pub. Er worden typisch Ierse dranken verkocht zoals KillKenny en Guinness en verschillende Ierse Whiskys. Er kan ook worden gegeten, maar dat is tijdens de observaties niet gezien. De pub is druk en gezellig ingericht. Er hangen bordjes met grappige teksten aan de muur, vlaggen en dergelijke van voetbalclubs. De houten meubels staan redelijk dicht bij elkaar, maar al met al is er voldoende ruimte om wat privacy te genieten. Ter vermaak van de bezoekers hangen er enkele tv's waarop over het algemeen sport te zien is en wat later op de avond clips van de muziek die dan te horen is. Deze muziek is veelal jaren '70 en '80 rock en pop. Het volume is niet te hoog, waardoor het prima mogelijk is om een goed gesprek te voeren. Talkie Walkie heeft ook een ruim terras, maar daar was het ten tijde van de observaties veelal te koud voor. Het café is intern verbonden aan het buurcafé, maar klanten maken amper gebruik van de mogelijkheid om tussen gelegenheid te wisselen. Binnen is het niet geoorloofd om te roken. Waar het café gemiddeld schoon en onderhouden is geldt dit niet voor de toiletten, deze zijn vies en er komt een sterke urinelucht vandaan.

Sociale kenmerken

De bezoekers van Talkie Walkie komen om gezellig met elkaar te praten en te drinken en eventueel een sportwedstrijd te kijken. De verschillende groepjes mensen bemoeien zich niet met elkaar, maar er hangt een goede sfeer dat een huiselijk gevoel oproept. Er komen veel toeristen en slechts enkele Nederlandse bezoekers. Het publiek bestaat uit voornamelijk uit mensen tussen de 25 en 30 jaar oud.

Het is om tien uur nog erg rustig met ongeveer dertig bezoekers. Ongeveer de helft zit naar één van de drie (ouderwetse beeldbuis) tv's te kijken, waarop een wedstrijd van het WK-vrouwenvoetbal uitgezonden wordt. Het

geluid van het voetbal staat overigens uit, er wordt (pop)muziek gedraaid. De andere helft van de bezoekers zit te praten. Het rumoer valt erg mee en de muziek voert de boventoon, maar is niet erg luid.

Professionele kenmerken

Het personeel (een mengeling van meer en minder ervaren jonge mannen en vrouwen) draagt sterk bij aan de goede sfeer. De bediening is vlot en maakt regelmatig een kort praatje of een grapje met de klanten. De bediening kent wel enkele woorden Nederlands, maar de standaard is Engels. Er is voldoende personeel om de klanten te bedienen en het overzicht te behouden. Onderling het personeel is de sfeer ook goed, taken worden op verzoek van elkaar overgenomen en onderling wordt veel gekletst en gegrapt.

Morele kenmerken

De mores is om niet teveel contact met elkaar hebben. Groepjes bezoekers bemoeien zich vooral met elkaar niet met anderen.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
+ Niet te harde muziek + Niet roken + Gezellige inrichting - Vieze toiletten	+ Rustig publiek	+ Aardig personeel	Niet teveel met elkaar bemoeien

Sounds of Summer

Sounds of Summer is een middelgrote nachtclub in de buurt van het Leidseplein waar het publiek sterk heterogeen is. Het grootste deel van de bezoekers is jong maar er komen ook veel oudere mensen. Bovendien komen deze mensen uit allerlei lagen van de samenleving. Om de centrale dansvloer is plek om te zitten en er is ook een kleine bovenverdieping met zitplaatsen en zicht op de dansvloer. Er wordt uitbundig gedanst, gerookt, veel gedronken en er wordt veel geflirt op de dansvloer.

Fysieke kenmerken

Voor de ingang van Sounds of Summer staan enkele portiers die met behulp van een afzetting controle houden over wie er binnen komt en wie niet. De dansvloer is de plek waar alles om draait in de Sounds of Summer. Het neemt een flink deel van de ruimte in beslag en de DJ-booth, de bar en zitplaatsen liggen er allemaal omheen. Een trap leidt naar een bovenverdieping, waar nog meer zitplekken zijn, een bar en vanwaar er uitzicht is op de dansvloer. De zitplaatsen zijn gestoffeerd en gevoerd en zitten erg lekker. Samen met de goede ventilatie en prettige temperatuur zorgt dit voor een prettige ervaring. De muziek staat echter erg hard en vooral op de dansvloer is het dringen geblazen. Een zitplek vinden is ook niet altijd mogelijk. Roken wordt toegestaan.

Sociale kenmerken

Opvallend is het zeer diverse publiek. De meeste bezoekers zijn zo tussen de 18 en 23 jaar oud, maar er komen ook veel oudere mensen, tot wel rond de 40 jaar oud. De bezoekers komen ook uit allerlei verschillende lagen van de samenleving. Er komen scholieren, studenten, bouwvakkers, autochtonen, allochtonen en toeristen. Sommige bezoekers komen ook speciaal vanwege deze speciale samenstelling. Er wordt veel gedronken, zo staan ook de meeste mensen op de dansvloer met drankglazen in de hand. De sfeer is uitgelaten; de mensen dansen uitbundig en er wordt veel geflirt, gezoend en intiem gedanst. Veel mensen hebben kennelijk veel moeite aan hun uiterlijk besteed.

Er wordt veel en uitbundig gedanst, geschreeuwd en gejuicht. Ook wordt er door veel mensen erotisch gedanst en staan mensen uitgebreid te knuffelen (maar misschien is tegen elkaar aan rijden een betere beschrijving) en te zoenen. Door de drukte is er op en direct naast de dansvloer soms wat geduw nodig om je daar te verplaatsen. Niemand lijkt hierop te letten. De combinatie van alcoholgebruik en uitbundigheid doet mij vermoeden dat veel mensen hier behoorlijk aangeschoten zijn.

Later op de avond lijken meer mensen nogal dronken te worden. Het dansen wordt heftiger en lomper. Mensen stoten tegen elkaar aan en glazen vallen kapot. Anderen staren met vermoeide en lege blik voor zich uit.

Op deze trap staan ook enkele glazen en het is wachten tot er een afgetrapt wordt en deze op de dansvloer terecht komt. Dat gebeurt dan ook en het glas komt op iemands hoofd terecht; de jongen die het doet biedt uitgebreid zijn excuses aan het slachtoffer aan, die geschrokken en wat bozig is, maar er gebeurt verder niets (beide jongens zien er overigens ook niet uit als probleemzoekers). (...) Als ik even kort mijn aantekeningen maak gooit naast mij een jongen zijn biertje om, hij komt nogal aangeschoten over. Sowieso zijn er nogal wat (vooral jongens) die niet al te vast op de benen staan.

Professionele kenmerken

Er is veel beveiligingspersoneel dat zich professioneel en vriendelijk opstelt. Binnen loopt ook een beveiligiger rond, die alles in de gaten houdt. Ook loopt er een kelner langs de zitplekken om drankjes te brengen en lege glazen op te halen. De zaak is zo ingericht dat men vanachter de bars een goed overzicht heeft. De benedenverdieping waar het toilet en garderobe zich bevinden wordt door twee vrouwen in de gaten gehouden.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
+ Hoog comfort -/- Harde muziek -/- Drukke dansvloer	+/- Heel divers publiek	+ Vriendelijke en professional personeel	Uitgelaten zijn en flirten is de ongeschreven norm

Steel Wheels

Een klassieke bruine kroeg op De Wallen waar mensen komen om rustig van een drankje te genieten en de dag te bespreken. De inrichting is rustig, net als de klanten en de sfeer.

Fysieke kenmerken

Steel Wheels is een kleine kroeg met enkele televisies en een pooltafel ter afleiding. De pooltafel is 's avonds echter meestal niet in gebruik. Op de televisie is meestal sport te zien. De drukte kan per avond nogal verschillen, maar het is nooit afgeladen. De muziek (jaren '80 rock en modernere nummers wisselen elkaar af) staat vrij luid, maar het is nog goed mogelijk om een gesprek te voeren. De kroeg wordt gedomineerd door de bar en de pooltafel. Verder zijn er grote ramen over de hele lengte en breedte, waardoor je een goed zicht hebt op de gracht. Het geeft het geheel een gezellig en open uiterlijk. De inrichting draagt hier ook aan bij: zo hangen er een grote houten klok en een ouderwetse gyrometer aan de muur. Achterin de zaak is een mannen- en een vrouwentoilet dat alleen toegankelijk is met een sleutel die achter de bar hangt. De toiletten worden overigens niet goed bijgehouden en zijn onhygiënisch. Er wordt binnen openlijk gerookt, ook door het personeel.

Sociale kenmerken

Het publiek in Steel Wheels is wisselend. Vroeg in de avond komen er veel Amsterdammers, maar later steeds meer toeristen. Ook zitten er altijd wel wat vaste klanten. Over het algemeen komen er iets oudere mensen. De bezoekers komen er om rustig wat te drinken en te praten, dus echt voor de gezelligheid. Als Ajax een wedstrijd speelt wordt dit getoond op de televisies. Andere voetbalwedstrijden worden soms ook getoond, maar dan niet per se op alle televisies.

Professionele kenmerken

Steel Wheels wordt gerund door twee vrouwen van middelbare leeftijd. Zij doen dit werk al lange tijd en kennen het klappen van de zweep. Het zijn echte Amsterdamse vrouwen, zeer direct en soms wat bot, tegelijkertijd hebben zij een bepaalde hartelijkheid. Doordat de kroeg klein en overzichtelijk is kunnen de vrouwen alles goed in de gaten houden en direct optreden als iets hen niet zint.

Eén van de eigenaars stuurt een groepje donkere, jonge jongens voor de deur weg. De jongens kijken boos en steken de middelvinger op. Een van hen gooit hard een Snickers naar binnen, maar raakt niemand. Op mijn vraag legt de vrouw uit dat de jongens aan het vechten waren geweest en dat zij niet wil dat ze naar binnen rollen.

De vrouwen zijn niet altijd even vriendelijk, zo zijn zij nogal bot als er weer eens een dronken persoon naar binnen loopt om de weg te vragen of naar het toilet te gaan.

Een meisje en overduidelijk dronken jongen komen binnen. Zij hadden een bedrijfsfeestje en willen nu naar de Karok. Ze vragen mij de weg. De jongen gedraagt zich dronken, maar heeft juist verwijde pupillen, misschien heeft hij drugs gebruikt. Hij is zijn sjaal ook kwijtgeraakt. Overigens zijn de jongen en het meisje heel vriendelijk. De barvrouw vraagt wat bars of ze iets voor hen kan doen.

De vrouwen worden iedere avond ondersteund door een man of jongen die vooral nieuwe voorraad aanvoert, maar ook lege glazen ophaalt.

Morele kenmerken

Geen bijzonderheden.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
- Roken - Vieze toiletten + Praten is mogelijk	+ Iets ouder publiek	+ Beetje bot, maar correct personeel	

The Wall

The Wall is een kroeg op een druk gedeelte van de Wallen en heeft veel aanloop. Als het mooi weer staan er buiten veel mensen te drinken. De sfeer is wat ruw en er komen vooral veel mannen. Er wordt veel gedronken, wat ook aangemoedigd wordt door het ervaren personeel. Dit leidt regelmatig tot zeer dronken mensen die wel eens problemen veroorzaken.

Fysieke kenmerken

The Wall is behoorlijk klein en is ingericht met scheepsattributen. Zo hangen er oude olielampen, scheepstouw en een anker aan de muur/plafond. De achterwand hangt vol met ingelijste schilderijen van boten en havens. Er staan enkele gokkasten en er hangen meerdere televisies, waarop vaak (internationaal) voetbal te zien is. Er staan enkele tafels en aan de bar kan men op barkrukken zitten. Het is er nooit echt benauwd, omdat de deur altijd en de ramen vaak open staan. De drukte varieert van gezellig tot erg druk. Tegen rokers wordt niet opgetreden.

Sociale kenmerken

Er wordt zeer veel gedronken in The Wall. Naast veel bier wordt er ook veel sterke drank geschonken. Naarmate de avond vordert kan de sfeer veranderen van gezellig naar gespannen. Dit komt door de grote hoeveelheid grotere groepen van voornamelijk mannen, die tegen die tijd te veel gedronken hebben. Er komen zowel veel toeristen als Amsterdammers en enkele vaste klanten.

Het valt op dat er veel mensen echt dronken zijn. Er wordt geschreeuwd en mensen om mij heen praten met dubbele tong. Er zijn ook erg veel mannen aanwezig. Er wordt binnen gerookt door de klanten en ook de barman draait een sjekkie. Het valt op dat er veel mixjes en sterke drank wordt besteld.

Rond twaalf uur is het ineens een stuk rustiger en blijven er nog wat rustige mensen en een aantal dronken mensen over. De groep wat oudere mannen krijgt een gratis rondje (shotje) en gaat weg. Daarbij wordt uitgebreid omhelsd. Eén van de mannen krijgt echter geen shotje ("hij hoeft niet meer, die is klaar") en blijft nog aan de bar hangen. Letterlijk, want hij kan zijn hoofd niet meer omhoog houden. De man heeft nog bier en neemt daar slokjes van,

wanneer hij zijn hoofd even op kan tillen. Na enige tijd staat hij op en waggelt een rondje door de bar, waarbij hij steeds bijna omvalt en een paar keer tegen mensen opbotst. De mensen vinden het wel grappig. Ook de barmensen zien er de lol wel van in. Uiteindelijk gaat de dronken man de kroeg uit en we zien hem buiten een aantal malen bijna vallen.

De sfeer is los en onbekenden spreken elkaar regelmatig aan, al kan dit ook wel eens ongewenst zijn.

Bij de ingang staat een groepje (vier) mannen van achterin de 30, die flink doordrinken. Zij lijken al aardig aangeschoten en gedragen zich alsof de bar van hen is. Zij praten wat met het personeel en maken contact met iedereen die in de buurt komt, wat niet iedereen kan waarderen. Zo spreekt een van de mannen kort met twee jonge jongens aan de bar. De man komt erg dominant over en een van de jongens reageert wat bijdehand naar mijn smaak. Er gebeurt echter niets.

De (dronken) mannen hebben vaak ook geen moeite om de dames aan te spreken, waarop het nog wel eens voorkomt dat de vrouwen direct weer vertrekken.

Twee vrouwelijke toeristen komen binnen en worden tegengehouden door een dronken man (die volgens mij alleen is) die contact met hen wil. De dronken vent houdt ondertussen zijn volle glas bier schuin, zodat er een flinke hoeveelheid over de rand gaat. De man heeft dit niet door, de meiden wel. De meiden hebben geen zin in een praatje, maar kunnen er niet langs.

Professionele kenmerken

Er is altijd voldoende personeel aanwezig om de klanten te helpen. Het personeel is over het algemeen wat ouder, zeer ervaren en werkt al jaren bij The Wall. Er lijkt wel sprake van enige vermoeidheid onder de werknemers, dat zich uit door desinteresse voor de aanwezige bezoekers en de sfeer. De heersende gedachte is dat het allemaal wel los zal lopen. Zo wordt er ook geen toezicht gehouden op de drukte binnen of voor de deur "dat regelt zich vanzelf". Het personeel moedigt mensen aan om alcoholische dranken te bestellen en geen fris. Doorschenken aan reeds zeer dronken bezoekers is eerder regel dan uitzondering.

Vlak naast mij staan twee jongens en een meisje (toeristen), waarvan een jongen zich nogal apart gedraagt. Zijn ogen zijn wijd opengesperd, hij heeft grote pupillen en hij gedraagt zich bij vlagen heel energiek en op een agressieve manier. Hij lijkt echter niet boos. De barman denkt dat de jongen pillen heeft geslikt (iets dat ik ook denk, vermoedelijk iets met speed). De andere jongen en het meisje lijken vooral erg dronken. De vriend van de gebruiker bestelt twee bier, waarop de barman voorzichtig probeert: "small ones..?" De jongen wil echter twee pints en krijgt dat vervolgens ook.

Pas bij overlast of problemen wordt er opgetreden.

Opeens zie ik bij de bar wat geduw tussen een klant en een barman. De jonge barman loopt er meteen heen en probeert de man de kroeg uit te werken. De man werkt echter niet mee en loopt steeds om de barman heen naar zijn vrienden toe. Een van deze vrienden (verkleed als enige, als elfje) probeert duidelijk te sussen, maar de barman wil dat de eerste man vertrekt. Uiteindelijk gaat deze man pontificaal in de ingang staan, waar de barman het bij

laat. Na enkele minuten vertrekt de hele vriendengroep. Achteraf blijkt dat de eerste man 4 mixjes bestelde. Hij dronk er snel 2 op en zei toen dat hij niet alles kon betalen. De barman pakt daarop de overige 2 mixjes terug, waarop de klant 2 biertjes van andere mensen pakt. Daarop besluit de barman de klant eruit te zetten. Het gaat hierbij om een vrijgezellenfeest en de barman vermoed dat de jongen drugs heeft gebruikt.

Er loopt bijna constant iemand van het personeel rond die de lege glazen ophaalt. Er zijn dan ook nergens lang lege glazen te bekennen. Zelf drinkt het personeel onder werktijd, maar dat gaat rustig en blijft bij enkele biertjes. Zij maken dan ook gezinszins een dronken indruk.

Volgens de glazenhaler gebeurt er misschien wel meer dan in andere kroegen, maar eigenlijk niet veel. Dat eerste denkt hij omdat The Wall onder toeristen en vooral onder Engelsen bekend staat als kroeg om te zuipen. De jongen vindt die dronken mensen soms wel irritant en lastig om mee om te gaan. Als hij dan zelf een biertje drinkt voelt het iets beter en gaat het wat soepeler.

Morele kenmerken

Het morele klimaat wordt vooral bepaald door de aanwezigheid van groepen mannelijke bezoekers die veel drinken.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
+ Consequent glazen ophalen	-/- Veel mannen, vaak in groepen -/- Zeer veel gedronken	+/- Personeel tolereert veel	-/- Masculiene sfeer

Stars

Stars is een middelgroot, ruim café aan het Rembrandtplein dat zich kenmerkt door een *classy* uiterlijk. Tot ongeveer elf uur 's avonds dient de gelegenheid ook als restaurant, daarna gaat de muziek harder en is het een chique café. Het publiek is niet jonger dan 25 en gaat verzorgder gekleed dan het gemiddeld uitgaanspubliek.

Fysieke kenmerken

Stars is zeer ruim opgezet en er is duidelijk veel aandacht besteed aan de inrichting. Er zijn marmeren vloeren, doorzichtige gordijnen voor de ramen en muren, zacht gekleurde sfeerverlichting en stoelen met ornamenten en gevoerde zitting. In totaal geeft de inrichting een chique en verzorgde indruk. De muziek staat vroeger op de avond op een bescheiden volume, zodat eventuele late eters rustig kunnen dineren. Het café doet namelijk tot elf uur dienst als restaurant. Daarna wordt het licht verder gedimd en gaat de (club)muziek harder. Soms is de muziek zelfs zo hard dat een gesprek lastig wordt. Het is rustig tot gezellig druk. Het gedeelte bij het raam, met uitzicht op het plein is gevuld met tafeltjes en stoelen. Aan de wanden zijn banken met gevoerde zitting en leuning. Iets dieper binnen is een kleine verhoging waar meer tafeltjes en bankjes zijn geplaatst. Daarna komt een kleine dansvloer en

daarachter de chique ogende bar. Binnendoor kan men naar boven lopen, waar zich de toiletten en een aparte loungebar bevinden. Er wordt binnen niet gerookt.

Sociale kenmerken

Er zitten veel stelletjes in de bar en het aandeel blanke mensen is opvallend laag. De mensen zijn netjes of in ieder geval duur aangekleed (vaak met merkkleding) en dragen opvallend vaak sieraden.

Het is nogal koud, zelfs met mijn trui aan. Sommige mensen houden dan ook hun jas aan. Aan de andere kant zitten veel mensen in een t-shirt of andere weinig bedekkende uitgaanskleding. Zo zien de dames er allemaal verzorgd uit, met jurkjes en flink opgemaakt.

Er wordt naast bier veel wijn gedronken en ook prosecco en champagne komen op tafel. Het drinktempo is laag. Wanneer de muziek het toelaat wordt er rustig gepraat, slechts heel af en toe komt er een meer luidruchtige groep binnen. Er is geen onderling contact tussen vreemden en zelfs weinig contact tussen de mensen die bij elkaar zitten. Hierdoor komt de sfeer wat kil en afstandelijk over.

Vlak bij mij zit een groep van zes meiden, waarvan er vijf druk in de weer zijn met hun eigen telefoon. De zesde staart wat voor zich uit. Op een gegeven moment wil eentje een foto maken en gaan de meiden ineens gezellig dicht bij elkaar zitten en lachen. Na de foto gaan ze weer op de oude voet verder.

Professionele kenmerken

Het personeel van Stars is verzorgd verkleed en gedraagt zich professioneel. De manier van doen is zakelijk en afstandelijk. De kelner maakt zelfs zeer weinig (oog)contact bij het langslopen. Later op de avond staat er een portier bij de deur, die echter niet veel meer doet dan de deur voor mensen openen.

Er staat een portier bij de deur, maar hij spreekt de mensen niet eens aan die naar binnen gaan. Geen idee wat de man daar dan doet. Als ik aangeef dat ik naar binnen wil zegt hij "natuurlijk jongen" en doet de deur voor me open.

Indien nodig is er ondersteuning mogelijk van de portiers van de naastgelegen club die van dezelfde eigenaar is.

Morele kenmerken

De sfeer is meer gebaseerd op naar elkaar kijken dan daadwerkelijke interactie. De norm is om zich beschaafd te gedragen.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
+ Comfortabel en verzorgd -/- Harde muziek	+ Verzorgd gekleed publiek +/- Beetje kille, afstandelijke sfeer	+ Zakelijk, correct optreden	Kijken en bekeken worden. Beschaafd gedrag is de norm.

By the Way

By the Way is een klein kroegje op een opvallend punt aan het Rembrandtplein. Door deze positie lopen er veel mensen op goed geluk naar binnen, wat voor een zeer divers publiek zorgt. De wat schemerige, rommelige stijl van inrichting, de kleine ruimte en het losse gedrag van het personeel zorgt voor een vrolijke en gezellige sfeer.

Fysieke kenmerken

By the Way is een kleine kroeg met rommelige inrichting. Er staan tafels met stoelen en aan de bar staan barkrukken. Aangezien de kroeg op een hoek zit bestaat de helft van de muren uit ramen met uitzicht op het plein. Andere gedeelten zijn behangen met foto's van bezoekers en van kennelijke familiefoto's van personeel. Ook hangen er reclame uitingen voor verschillende soorten bier. Er staan twee gokkasten en er is een televisie, maar deze staat niet altijd aan. De inrichting doet nogal oud aan, het is versleten en gezien de vochtplekken op het plafond en een beschadigde toiletdeur is er sprake van achterstallig onderhoud. Wel is de bar behoorlijk schoon.

De muziek is vrij luid en bestaat uit een mengeling van de jaren '70 tot en met meer hedendaagse nummers. Het genre is pop en soft rock, afgewisseld met feestmuziek. Vaak is er een beat onder de nummers gemonteerd. Het barpersoneel bedient zelf de muziek en zet precies op waar zij zelf zin in hebben.

Sociale kenmerken

Opvallend is het zeer diverse publiek dat vermoedelijk op goed geluk naar binnen loopt bij de eerste kroeg die zij tegenkomen op het plein. Er komen studenten, toeristen, dagjesmensen, middelbare stelletjes en dat alles van verschillende sociale klassen. Gezien het kleine aantal mensen dat naar binnen kan zijn er aardig wat groepen aanwezig. Er heerst een losse sfeer, waarbij mensen niet bang zijn elkaar aan te spreken of op andere manier contact te leggen. Er hangt een prettige, ietwat uitgelaten sfeer in de kroeg.

lets verderop aan de bar zit een vrij aantrekkelijke jonge vrouw, zij wordt al snel kort aangesproken door een van de jongens aan de bar en later door een van de mannen van de groep. Zij praten wat langer en ondertussen roepen zijn vrienden van alles naar hen: "je vrouw belde net, wanneer je thuis komt?" en "Hoe gaat het met de kinderen, gozer?" De jonge vrouw lijkt niet echt geïnteresseerd, maar ziet er ook niet ongemakkelijk uit. Na enige tijd gaat zij weer weg. Op een gegeven moment zijn eigenlijk alle meiden wel weg en de groep mannen gaat er ook vandoor. Daarop is de bar ineens bijna leeg.

Ondanks het pittige volume van de muziek is het nog wel mogelijk om te praten en dit is ook de voornaamste bezigheid van de meeste bezoekers. Daarnaast wordt door sommige bezoekers flink gedronken. Anderen houden het juist heel rustig.

Professionele kenmerken

By the Way wordt standaard door twee man bemand, waarbij er een regelmatig langs de tafels gaat om lege glazen op te halen en soms bestellingen op te nemen. Het personeel is erg vrij in het contact met de klanten en draagt bij aan het creëren van een losse sfeer. Zij geven regelmatig een rondje weg, waarbij zij graag zelf meedrinken (zowel bier als sterke drank).

“Het gaat er erg gemoedelijk aan toe bij de bar: klanten mogen soms zelfs bepalen hoeveel sterke drank zij in hun mixje willen en er worden heel wat shotjes uitgedeeld. Het personeel laat zich daarbij niet onbetuigd en in de twee uurtjes die ik binnen ben heeft ieder minimaal zes shotjes naar binnen geslagen met verschillende bezoekers. Deze mensen blijken allemaal soort vaste klanten te zijn en zij hoeven niet te betalen voor de shotjes. Het personeel praat veel met elkaar en is ook handtastelijk bij het meisje. Het personeel rookt af en toe samen buiten met de bezoekers.”

De barman zelf rookt een sigaret binnen. Dan doet hij zijn broek naar beneden (zoals in het liedje wordt gezongen), zodat iedereen het kan zien (houdt onderbroek overigens wel aan). Er wordt wat gelachen.

Het personeel treedt niet snel op tegen dronken bezoekers, zelfs niet als deze liederlijk dronken worden, andere bezoekers ongewenst benaderen of glazen laten sneuvelen.

Morele kenmerken

De ongeschreven regel is om zich losjes en gemoedelijk te gedragen. Er wordt veel met elkaar gepraat.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
-/- Achterstallig onderhoud	+/- Heel divers publiek	-/- Personeel grijpt niet in bij erge dronkenschap	Men spreekt elkaar gemakkelijk aan Gemoedelijke, licht uitgelaten sfeer

Absolution

Absolution is een kleine nachtclub aan het Rembrandtplein met wisselend publiek. Later op de avond kan het er zeer druk zijn en de muziek wisselt ook per avond en tijdstip. De beveiliging is duidelijk aanwezig en neemt haar taak zeer serieus, wat ook nodig is. Later in de nacht raakt het publiek meer beschonken en kan de sfeer omslaan van gezellig naar agressief.

Fysieke kenmerken

Alhoewel er enkele tonnen met krukken er omheen staan, bestaat Absolution voornamelijk uit dansvloer. Er is naast de dansvloer een rookruimte met daarboven een balkon met uitzicht op de dansvloer, waar zich enkele bankjes en tafels bevinden. Boven bevindt zich ook het goed bijgehouden toilet. De garderobe bevindt zich direct voor de ingang, wat bij drukte ervoor kan zorgen dat mensen niet gemakkelijk naar binnen of buiten kunnen. De muziek is wisselend: reeksen van feestmuziek, R&B en later op de avond techno wisselen elkaar af. Hoe later het is, hoe harder de muziek gaat, waarbij het volume de pijngrens dicht nadert. Praten is tegen de ochtend dan ook niet meer mogelijk. De drukte varieert van gezellig druk tot overvol. Er is een goede airconditioning aanwezig, waardoor het niet rokerig of te warm is. Er is een lange bar, waar behalve shotjes soms ook hele flessen drank worden verkocht.

Op de rechter tafel op het balkon staat een emmer gevuld met ijs, waarin een fles bessenjenever (Coubergh) staat. Er naast staan twee flessen cola en een aantal glazen die in meer of mindere mate gevuld zijn. De vloer ligt bezaaid met sigarettenpeuken en plasjes vocht.

Aan de rand van de dansvloer is een verhoging met daarop een danspaal, waar regelmatig gebruik van wordt gemaakt. Op de dansvloer wordt niet gerookt, maar dit gebeurt wel veel op het balkon.

Sociale kenmerken

Het publiek in Absolution kan wisselen per avond. Soms zijn er vooral toeristen, andere keren veel Amsterdammers en dan weer specifiek R&B-publiek. De bezoekers zijn gemiddeld iets ouder, zo tussen de 25 en 30 jaar oud. Later in de nacht blijven voornamelijk mannen over, die steeds meer beschonken raken. In combinatie met de drukte zorgt dit nog wel eens voor een agressieve sfeer.

Het valt op dat er erg veel getinte en donkere mensen zijn. Daaronder ook een groot aantal gespierde, brede jongemannen (vechtsporttypes). Wanneer ik mij door de menigte begeef wordt ik in korte tijd door drie van deze jongens hard geduwd omdat ik niet snel genoeg door de menigte heen kom. Als ik bij de derde keer geïrriteerd achterom kijk, krijg ik een zeer intimiderende en dreigende blik naar mij toe geworpen, waarop ik niets zeg en door probeer te lopen. Bij iedere stap moet je iemand wegduwen, anders kom je er gewoon niet. De mensen gaan niet uit zichzelf opzij, want daar is geen ruimte voor. Wanneer ik later van bovenaf kijk valt het op dat er veel geduwd wordt en dat mensen dan veelal boos naar elkaar kijken.

Meestal, en zeker vroeger op de avond, is er echter een goede sfeer, waarbij de bezoekers veel dansen en flirten.

De sfeer is goed, het is gezellig, niet te druk, de muziek is niet te hard en de mensen zijn niet te dronken. Het lijkt erop dat de mensen op de dansvloer zich ook prima vermaken. Er zijn veel glimlachende gezichten. De mensen kijken om zich heen en praten met elkaar. Ook zitten/hangen er nog wat mensen aan een aantal tonnen die als tafels dienen. Er wordt niet echt veel gedanst, al beweegt ongeveer de helft van de mensen op de muziek mee.

Professionele kenmerken

Er is veel aandacht voor beveiliging. Bij de ingang, die met paaltjes en koord vormgegeven is, staan één tot drie portiers. In een klein gangetje staat een metaaldetectorpoortje, waar iedereen doorheen moet. Daarna wordt je alsnog door een portier gefouilleerd. Ook binnen loopt constant een beveiligiger rond die vaak plaatsneemt op de trap. De beveiligers zorgen ervoor dat niemand op de trap blijft staan en treden op tegen mensen die binnen roken. Dit laatste doen zij echter selectief. De beveiligers zijn actief en treden ook preventief op.

In de kooi op de bovenste verdieping staat een Aziatische vrouw te dansen. Zij danst zweverig op ieder nummer en lijkt behoorlijk van de wereld. Later op de avond komt er een grote Marokkaanse man met jas aan en capuchon op bijstaan en geeft zij hem een sigaret. Zij neemt dan echter wel zo veel mogelijk afstand van hem (wat amper mogelijk is). Na enige tijd praat de portier even met de man, waarop deze naar beneden gaat en de vrouw weer opgelucht verder danst.

Wanneer de beveiligiger zijn positie op de trap even verlaat gaan er direct mensen op staan dansen, waardoor niemand meer normaal naar boven en beneden kan. De beveiligiger stuurt de mensen er bij terugkomst direct weer vanaf, waarop zij weer in de drukte verdwijnen.

Het personeel, waaronder de toiletjuffrouw, het meisje van de garderobe en het bedienend personeel is over het algemeen vriendelijk en correct. Toch hebben zij niet altijd geduld met het (dronken) publiek.

Bij het weggaan valt het me op hoe chagrijnig het meisje van de garderobe is. Zij lacht niet en zegt niets. Misschien vindt zij het irritant dat haar gesprek met een meisje onderbroken wordt. Bij de portier is nog een misverstand. Iemand wil een stempel van de portier, zodat hij later weer naar binnen kan. De portier denkt echter dat de man pas binnen is gekomen en nog niet betaald heeft. Hij wil de stempel dus niet geven.

Het verbod op roken wordt selectief gehandhaafd.

Er zijn binnen mensen aan het roken en achter mij wordt zelfs geblowd. Toch zie ik een beveiligiger twee keer mensen aanspreken dat zij niet mogen roken. Ook bij ingang werd een man verzocht zijn sigaret te doven, voor hij naar binnen mocht.

Er hangen ook camera's in Absolution.

Fysieke kenmerken	Sociale kenmerken	Professionele kenmerken	Morele kenmerken
-/- Zeer harde muziek laat op de avond + Goede airco	-/- Later op de avond voornamelijk aangeschoten mannen	-/- Serieuze beveiliging; veel aandacht voor preventie	Drinken, dansen en flirten is het credo

4.5 Conclusie

Op basis van de beschrijvingen die we in dit hoofdstuk hebben gepresenteerd zijn uitgaansgelegenheden grofweg in drieën te typeren. Daarbij gaat het niet direct om de mate van geweld die we aantreffen, maar veeleer om de condities aanwezig zijn waaronder bezoekers zich agressief of gewelddadig gaan gedragen. Ten eerste zijn er gelegenheden met een meer repressieve oriëntatie, waarin portiers, beveiligers en barpersoneel de nadruk leggen op regulering van agressief of gewelddadig gedrag. Ten tweede zijn er clubs en bars die bepaalde fysieke, sociale, professionele en morele omstandigheden creëren om aanleidingen voor agressief of gewelddadig te voorkomen. Zij zijn meer preventief georiënteerd. Ten derde zijn er ook uitgaansgelegenheden die nauwelijks reguleren en die geweld - hetzij binnen of buiten de gelegenheid - op de koop toe nemen. Zij hanteren een sterkere 'laissez faire' benadering. Wanneer in deze laatste categorie clubs en bars de voorwaarden aanwezig zijn voor agressief of gewelddadig gedrag lijkt de kans op daadwerkelijke agressie of geweld het grootst.

We beschreven deze voorwaarden in hoofdstuk twee. Opvallende fysieke factoren zijn drukke, harde muziek, gebrek aan hygiëne en comfort. In sociaal opzicht viel het hoge alcoholgebruik onder bepaalde categorieën bezoekers en in bepaalde gelegenheden op, maar ook het seksueel uitdagende gedrag van bezoekers. Aan professionele factoren troffen wij vooral de regulering aan van bezoekers en hun gedrag, of juist het gebrek daaraan. Het gaat bijv. om het deurbeleid, het ophalen van glazen, interventies in de zaal zelf door het personeel, maar ook of het personeel het gebruik van alcohol actief aanmoedigt of niet. Regulering door het personeel varieert zowel op een kwalitatieve manier (vriendelijk en soft versus zakelijk en dwingend) als kwantitatief (veel of weinig personeel). Bij de normatieve dimensie viel vooral op dat uitgelatenheid ('dolheid') - extravert feestgedrag, veel sociaal en flirterig contact en veel alcohol - in de regel de norm is, vooral in de clubs. De normen draaien er rond drinken en feesten. Een andere setting, juist gebaseerd op meer introvert gedrag en een sterkere gerichtheid op de eigen groep, troffen we in enkele cafés aan. Hier werd meer waarde gehecht aan de mogelijkheid om een gesprek te voeren en werd er op drankgebruik minder nadruk gelegd.

De 'situationele' hypothese die in hoofdstuk één aan de orde kwam vormt de leidraad in dit onderzoek. Daarbij gaat men er van uit dat de gevolgen van alcohol voor het ontstaan van geweld sterk per context variëren. Onder bepaalde groepen en in bepaalde gelegenheden wordt veel meer gedronken dan in een andere context en onder bepaalde groepen en in bepaalde gelegenheden leidt dat eerder tot geweld. De omstandigheden in sommige clubs of bars creëren een sfeer die ontvankelijk is voor agressie en geweld. Dat geweld kan zowel in de club tot uiting komen als buiten in de openbare ruimte. In het volgende hoofdstuk gaan we in op het geregistreerde geweld in het Amsterdamse uitgaansleven. Daarin zullen we zien dat het laatste meestal het geval is.

5. ALCOHOL EN GEWELD IN DE UITGAANSETTING

5.1 De relatie tussen alcohol en geweld

In het vorige hoofdstuk beschreven we tot in detail de settings zoals we die op de drie geselecteerde uitgaanslocaties aantreffen. In dit hoofdstuk behandelen we de relatie tussen deze settings en uitgaansgeweld. Eerst bespreken we kort wat we onder uitgaansgeweld verstaand en wat de rol van alcohol daarbij is. Vervolgens beschrijven we datgene wat er in de 81 bestudeerde politiedossiers en het observatieonderzoek naar voren is gekomen over het ontstaan van uitgaansgeweld en de rol die de setting daarbij speelt. Allereerst komt aan de orde welke typen aanleidingen voor de geweldsdelicten uit de politiedossiers blijken en welke rol de betrokkenen spelen in het uit de hand lopen van diverse situaties. Daarbij gaan we in op de aard van het geweld en de aanleidingen voor geweld die wij in de dossiers en observaties hebben gevonden. Daarna beschrijven we welke rol fysieke, sociale, professionele en morele kenmerken bij de geweldsdelicten lijken te spelen.

5.2 Patronen van geweld

De aard van het geweld dat we in de politiedossiers zien, is veelal relatief licht van aard. Vaak gaat het om bedreigingen of eenvoudige mishandelingen met weinig letsel tot gevolg. Het gebruikte geweld is meestal slaan of schoppen. Het resulterende letsel is vaak licht, variërend van onzichtbaar tot blauwe plekken en zwellingen. Slaan of schoppen veroorzaakt in een aantal bestudeerde zaken echter zwaar letsel als gebroken ledematen, zware verwondingen of zelfs hersenletsel. Zwaarder letsel komt vooral voor als er een wapen in het spel is. Als er sprake is van een wapen gaat het veelal om 'gelegenheidswapens'. Voorbeelden hiervan zijn- al dan niet gebroken- glazen en flesjes, tafelpoten en schoenen met stalen neuzen of naaldhakken. In een aantal dossiers is sprake van een steek- of slagwapen; een mes, een boksbeugel of een knuppel:

Na een nacht stappen loopt slachtoffer in zijn eentje naar huis. Hij wordt dan aangesproken door verdachten die ook zijn wezen stappen, maar slachtoffer wil geen contact. De verdachten worden agressief, waarop slachtoffer hen met de dood bedreigt. Vervolgens slaan drie verdachten het slachtoffer in elkaar, vermoedelijk met een slagwapen dat een van de verdachten uit de auto is gaan halen (dossier 34).

Dit onderzoek richt zich echter niet zozeer op de omvang van uitgaansgeweld, maar vooral op de vraag welke specifieke kenmerken van de uitgaanssetting nu bijdragen aan geweld. Deze kenmerken komen in de volgende paragraaf aan de orde. Voorafgaand aan de invloed van de setting analyseren we hoe het geweld dat we aantreffen zich afspeelt. Welke interacties liggen ten grondslag aan het uitgaansgeweld? Welke patronen van geweld worden daardoor gevormd? Op basis van de dossierstudie identificeren we de volgende drie typen interacties die tot geweld kunnen leiden:

1. Miscommunicatie in de uitgaanssetting
2. Conflict met autoriteit

3. Ongewenste toenadering

Hieronder lichten we deze drie hoofdtypen toe. Daarna beschrijven we welke andere vormen van interactie we tegenkwamen die niet binnen deze typering passen.

1. Miscommunicatie in de uitgaanssetting

In het overgrote deel van de dossiers ontstaat het conflict door een situatie die gerelateerd is aan de uitgaanssetting. Het gaat daarbij vaak om gedrag dat bij een ander tot ergernis leidt waarop een buitensporige reactie volgt. Dat kan gaan om onbedoeld ergerlijk gedrag als aanstoten, drank omstoten, duwen bij de in-, uit- of doorgang. Dergelijk gedrag wordt bevorderd door drukte in een uitgaansgelegenheid. In enkele gevallen gaat het om meer uitdagend gedrag als beledigen of bewust de weg versperren. In een andere setting zou op dit gedrag een vorm van communicatie volgen die escalatie kan voorkomen. In de uitgaanssetting wordt deze communicatie echter belemmerd door een aantal factoren. Allereerst door vaak harde muziek die verbaal communiceren lastig maakt. Ten tweede door het alcoholniveau van de betrokkenen. Nonverbaal gedrag wordt onder invloed niet altijd juist geïnterpreteerd:

Verdachte gaat zijn jas halen bij de garderobe. Het bonnetje voor zijn jas blijkt echter nog in de broekzak van een metgezel te zitten. Verdachte haalt het bonnetje en wil vervolgens niet weer opnieuw in de rij gaan staan. Hij passeert de rij. Slachtoffer laat dat niet toe en verspert hem de weg. Verdachte ergert zich daar aan geeft slachtoffer een duw. Een vriend van slachtoffer (slachtoffer 2) komt tussenbeide en geeft verdachte een duw. Verdachte slaat vervolgens slachtoffer 2. Direct komen er twee portiers aan. Verdachte richt daarop zijn agressie op de portiers. Zij werken hem naar buiten. Als beide slachtoffers hun jas hebben, gaan ze ook naar buiten. Daar treffen ze verdachte die eerst slachtoffer 1 en dan slachtoffer 2 met de vuist in het gezicht slaat. De portiers zien dit en achtervolgen verdachte die wegrent. De politie verleent assistentie en houdt verdachte aan. Later betuigt verdachte spijt. Hij heeft geen verklaring voor zijn gedrag (dossier 77).

Twee jongens (slachtoffers) lopen een café op het Leidseplein uit. Een meisje (verdachte 1) wil er in maar kan er niet langs omdat de slachtoffers de weg versperren. Verdachte 1 vindt dit zodanig vervelend dat zij haar glas leeg gooit in het gezicht van een van de slachtoffers en hem slaat met het lege glas in het gezicht. De vriend van verdachte 1 (verdachte 2) komt er bij en slaat en schopt beide slachtoffers. Slachtoffer 1 rent weg. Verdachte 2 rent er achteraan, haalt hem in en schopt hem nog eens. Verdachte 1 beweert bij verhoor dat een van de slachtoffers haar aan de billen betastte en dat zij daarom haar glas leeg gooide in zijn gezicht. Ook zegt ze honderd euro te missen en te vermoeden dat slachtoffer dat van haar gestolen heeft. Ze zegt verder dat dit voor haar vriend de aanleiding was om beide slachtoffers te slaan en schoppen. Een verklaring van verdachte 2 ontbreekt (dossier 32).

2. Oneens met autoriteit

Een ander type ontmoeting dat we regelmatig tegenkomen in de bestudeerde dossiers is een meningsverschil met een autoriteit. Veelal betreft dit meningsverschillen met een portier. Daarbij gaat het vooral om het geweigerd worden of verwijderd worden uit de gelegenheid door de portier. Een voorbeeld van een casus waarin de portier (mede)verdachte is, is de volgende:

In een club dreigt een vechtpartij tussen enkele mannelijke bezoekers van twee verschillende groepen. Een van de slachtoffers komt ertussen en de vechtpartij is gesust. De portiers waren echter al gewaarschuwd en een van hen (verdachte 1) komt naar binnen en wil de twee latere slachtoffers naar buiten brengen. Deze gaan de discussie aan, waarop een andere portier (verdachte 2) erbij komt en de portiers de mannen naar buiten geleiden. Dit gaat volgens de slachtoffers met duwen en trekken. Buiten aangekomen willen de twee slachtoffers met de portiers praten en benaderen hen weer. De portiers creëren afstand door duwen, waarbij slachtoffer 1 in een berg fietsen valt. Hij wil een van de portiers weer benaderen, waarop deze bovenop hem duikt en hem tegen de grond houdt. Wellicht heeft de portier ook geslagen en geschopt, de verklaringen van verdachte en slachtoffer lopen op dit punt uiteen. De portier neemt vlak voor arriveren van de politie ten slotte afstand omdat het publiek zich ermee gaat bemoeien (dossier 47).

De portier kan echter zowel verdachte als slachtoffer zijn:

Een groep jongens wil een club in, maar worden door de portier geweigerd omdat zij niet aan de kledingvoorschriften voldoen. Hierop wordt de portier knock-out geslagen en krijgt hij op de grond nog trappen. Hij heeft ernstige verwondingen. Hierna gaat de groep nog langs bij een andere club waar ook onrust ontstaat (dossier 10).

Naast conflicten met portiers gaat het bij dit type ontmoetingen om conflicten met de politie of een andere autoriteit. Conflicten met de politie waarbij geweld gebruikt wordt, komen voor in twee dossiers. In beide gevallen zijn de verdachten het niet eens met een bekeuring voor wildplassen. Daarnaast treffen we tweemaal een conflict met een buschauffeur. In beide gevallen wordt de verdachte de bus uitgezet in verband met overlastgevend gedrag. De verdachten zijn het hier niet mee eens en de chauffeur moet het vervolgens ontgelden.

3. Ongewenste toenadering

Een ander type ontmoeting dat tot geweld kan leiden is te omschrijven als ongewenste toenadering. Daarbij gaat het vaak om twee onbekenden waarvan één contact zoekt met de ander. Dit betreft zowel seksueel bedoelde toenadering als niet seksueel bedoelde toenadering. In het geval van seksuele toenadering kunnen beide partijen reageren met geweld. De persoon die niet gediend is van de seksuele toenadering of de partner van die persoon kan met geweld reageren. Maar evengoed kan de persoon die afgewezen wordt dat doen. Voorbeelden van het eerste scenario zijn de volgende:

Een man (slachtoffer) is met een collega wezen stappen en spreekt op weg naar huis een groep meisjes aan. De meisjes hebben geen interesse waarop slachtoffer vervelend wordt en een van de vrouwen fysiek belaagt. Hierop valt de groep vrouwen slachtoffer aan. Ze slaan de man, vermoedelijk met een schoen met naaldhakken. Het letsel van het slachtoffer bestaat uit bloedingen in zijn oog en een schaafwond op zijn hand. Verder heeft hij gescheurde kleding (dossier 27).

Een groep jongens (waaronder slachtoffer) danst in een club. Een van de jongens danst met een Aziatisch meisje, behorende bij de groep verdachten. Het meisje is de vriendin van één van de verdachten. De jongen legt een hand op de billen van het meisje, waarop haar vriend boos wordt. Wat er precies gebeurt is onduidelijk, maar er ontstaat een vechtpartij waarbij in ieder geval 2 verdachten en 2 slachtoffers betrokken zijn. Verdachte 1 en verdachte 2

slaan beiden met een fles(je), waardoor slachtoffers behoorlijk gewond raken aan hun hoofd. Portiers grijpen in en verdachte 2 slaat ook een portier met een fles. De portiers werken vervolgens iedereen naar buiten, waar de verdachten worden aangehouden. Slachtoffer 1 gaat naar het ziekenhuis, slachtoffer 2 doet aangifte (dossier 80).

Ook de afgewezenen kan reageren met geweld:

Een jonge vrouw loopt over het Rokin, een man spreekt haar aan en wil haar "beter leren kennen". Zij geeft aan geen interesse te hebben en wil verder lopen. De man verspert haar de weg en blijft aandringen. De vrouw probeert hem meerdere keren te ontwijken en wanneer zij zegt haar vriend te bellen geeft de man haar een klap. De vrouw rent weg en doet aangifte (dossier 16).

Zoals gezegd hoeft de ongewenste toenadering niet seksueel bedoeld te zijn om tot geweld te kunnen leiden. In een aantal dossiers zoekt het slachtoffer contact met de geweldpleger zonder seksuele bedoelingen, bijvoorbeeld door te groeten of een praatje te beginnen. Daarbij komt het voor dat het slachtoffer groet of zwaait omdat hij de geweldpleger voor iemand anders houdt. In onze dossiers was het altijd de persoon die niet gediend is van de toenadering degene die geweld toepast:

Slachtoffer is met twee vrienden bij buurthuisfeest. Zij maken daar kennis met een aantal meisjes. Bij vertrek gaat slachtoffer nog even naar binnen om te kijken of de meisjes ook meegaan. Slachtoffer denkt dan dat zijn vriend naar buiten komt en zwaait naar hem. Het blijkt echter verdachte te zijn die naar buiten komt met twee vrienden. Verdachte zoekt meteen ruzie met slachtoffer en bedreigt hem. Slachtoffer probeert uit te leggen dat het een misverstand is. Verdachte trekt slachtoffer omhoog en slaat hem met zijn vuist in het gezicht. Slachtoffer reageert met een kopstoot, waarna over en weer klappen vallen. Politie in burger komt tussenbeide en houdt eerst slachtoffer aan, waarop verdachte nog enkele malen tegen het hoofd van geboeide slachtoffer schopt. Daarop wordt verdachte onder hevig verzet aangehouden (dossier 44).

Overige interacties

Niet alle bestudeerde situaties zijn binnen deze typering te vatten. Zo zien we in de dossiers ook conflicten tussen bekenden die weken voor het plaatsvinden van het geweld zijn ontstaan. De betrokkenen komen elkaar toevallig tegen tijdens het uitgaan en daar komt het conflict tot een uitbarsting:

Een week voor het incident komt slachtoffer de verdachte en vriendin tegen in kroeg. Slachtoffer en vriendin krijgen ruzie omdat slachtoffer aan haar zit. Verdachte en vriendin gaan daarop weg. Op de dag van het incident lopen verdachte en vriendin voor een club waar zij slachtoffer tegenkomen en zij spreken elkaar aan. Slachtoffer wil zich niet verexcuseren tegenover de vriendin van verdachte, waarop deze slachtoffer een klap in zijn gezicht geeft. Portiers van de club en de club ernaast komen tussenbeide en kalmeren de betrokkenen. De politie houdt verdachte aan (dossier 64).

Daarnaast zien we geweldsincidenten waarbij het geweld uit het niets lijkt te komen. De oorsprong van het conflict lijkt in deze dossiers in hogere mate irrationeel dan in de andere dossiers:

Vijf Ierse vrienden zijn op vakantie in Amsterdam en zitten in een bar. Er loopt een man (verdachte) meerdere keren door de kroeg waarbij hij tegen meerdere mensen op botst. Hij botst ook tegen een van de Ieren (slachtoffer 1), die vraagt wat zijn probleem is. Hierop geeft verdachte de Ier een kopstoot (dossier 26).

Verder komt het in de dossiers relatief weinig voor dat interventie bij een conflict leidt tot agressie. Slechts in een aantal dossiers zien we dat de persoon die een escalierend conflict wil sussen juist betrokken raakt bij het geweld:

Een fietstaxichauffeur (slachtoffer) ziet dat een meisje gevolgd wordt door een groepje van drie jongens. Slachtoffer biedt aan het meisje naar haar hotel te brengen. De jongens vragen het meisje met hen mee te gaan, maar zij gaat met de fietstaxi. Slachtoffer brengt het meisje naar haar hotel en fietst dan weer terug. Dan stoppen verdachten in hun auto bij slachtoffer en verdachte 1 slaat slachtoffer tegen het hoofd. Verdachte 2 komt erbij en slaat slachtoffer tegen zijn schouder. Verdachte 1 probeert dan verdachte 2 te kalmeren. Verdachte 1 wil vervolgens het geld van slachtoffer "of anders slaan we je verder in elkaar". Slachtoffer rent weg en houdt een taxi aan. Verdachten geven nog enkele trappen tegen de fietstaxi en gaan weg in hun auto. De overige drie jongens in de auto doen niets. Later worden zij allen op de snelweg aangehouden (dossier 39).

In veel gevallen speelt een gevoel van verongelijkheid de verdachten parten. Verdachten vertellen dat ze door het slachtoffer gehinderd werden. In deze gevallen lijkt de verdachten bijvoorbeeld van mening te zijn dat hij of zij recht heeft op een zitplaats, voorrang bij de garderobe, voorrang bij de ingang of een gratis shotje. Dat is vooral het geval als de verdachte aangeschoten is of dronken. Als de situatie niet loopt zoals de verdachte wil, is dat voor hem of haar een reden om geweld toe te passen. Verrassend genoeg geven slechts weinigen achteraf blijk van spijt van hun daad en zijn zij er nog steeds van overtuigd dat hen onrecht is aangedaan.

Conclusie geweldspatronen

De incidenten van uitgaansgeweld in de bestudeerde dossiers ontstaan op vrij eenduidige wijze. Er is voorafgaand aan het geweld een interactie tussen dader en slachtoffer, die vele maanden of weken voor het geweld plaats heeft gevonden, enige tijd daarvoor (een paar uur of een paar minuten) of direct voorafgaand aan het geweld. Deze interactie kan een normale interactie zijn zoals die ook in andere settings voorkomt. Voorbeelden hiervan zijn een vuurtje vragen of per ongeluk iemand aanstoten. De interactie kan ook meer uitgaansspecifiek zijn, bijvoorbeeld het omstoten van een glas of seksuele toenadering. Hoe de interactie ook ontstaat, in veel gevallen van uitgaansgeweld geldt dat één van de partijen op een buitenproportionele manier op de interactie reageert. Een groot aantal van de verdachten geeft in de verhoren en in het gedrag voor en na de arrestatie blijk van dit 'korte lontje'. In veel van de bestudeerde dossiers reageert de verdachte razendsnel en primair op een situatie die hem op enigerlei wijze ergert. De interactie lijkt door een nuchtere bril bekeken niet om geweld te vragen. Een klein incident kan in korte tijd leiden tot zware mishandeling.

Veelal lijkt het er op dat de partij die met geweld reageert zich aangetast voelt in zijn eigenwaarde (of het nu gaat om de eer, gevoel van vrijheid of het recht op een bepaalde ruimte of reactie) (cf. Van den Brink, 2003). In bijna alle gevalbeschrijvingen blijft de identificatie van de precieze 'trigger', datgene wat

van een geweldloze interactie een gewelddadige interactie maakt echter heel ingewikkeld. Omdat er in de regel (veel) alcohol in het spel is, en miscommunicatie en irrationeel gedrag tussen personen op de loer ligt is de precieze trigger eigenlijk ook niet meer zo relevant. Een trigger voor geweld is in de praktijk snel gevonden. Doorgaans zijn er ook geen voortekenen voor het geweld te herkennen. In een enkel geval komt in de dossiers naar voren dat de geweldpleger al eerder op de avond voor overlast zorgde of signaleerden de portiers al baldadig gedrag bij binnenkomst.

Ook hier is het dus zinvol om een sociaal-psychologische of (micro)sociologische kijk te ontwikkelen op uitgaansgeweld, in plaats van de veelal gekozen en meer mechanistische psychologische benadering. Zoals we in de literatuur en in het vorige hoofdstuk zagen, dragen allerlei vrij specifieke kenmerken van de uitgaanssetting bij aan uitgaansgeweld. Dat is deels een kwestie van vraag en aanbod. Het publiek in bepaalde uitgaanssettings vraagt er om, gestimuleerd door veel drankgebruik, alle remmen 'los te gooien' en de uitbater zal niet nalaten daarnaar te handelen. De patronen van uitgaansgeweld zoals die hier op een sociologische manier zijn beschreven passen naadloos in dit beeld.

5.3 Betrokkenen bij uitgaansgeweld

In deze paragraaf typeren we de personen die betrokken zijn bij uitgaansgeweld. Allereerst komt aan de orde in hoeverre dader en slachtoffer van elkaar te onderscheiden zijn. Vervolgens gaan we in op een aantal kenmerken van de betrokkenen zoals die te zien zijn in de politiedossiers. Tot slot komt de rol van de groep aan de orde.

'Whodunnit'?

Uit de gevoerde interviews met professionals komt naar voren dat het regelmatig onduidelijk is wie de dader is van een geweldsincident en wie het slachtoffer. Dit zien we gedeeltelijk terug in de bestudeerde politiedossiers. In het merendeel van de dossiers is het echter duidelijk welke rol de betrokkenen hebben. Mogelijk zijn de verdachten op moment van verhoor nog onder invloed en zijn ze daarom eerlijk over hun aandeel. Het komt namelijk nog wel eens voor dat ze op een later moment hun verklaring willen wijzigen.

In de situaties waarin het onduidelijk is wie dader of slachtoffer is, heeft het slachtoffer vaak ook een gewelddadige of escalerende rol. Daarnaast zijn er situaties waarin beide of alle betrokkenen gewond raken. Dergelijke situaties maken het lastig om te bepalen wie de eerste klap uitdeelde. Een casus waarin het slachtoffer een escalerende rol speelt is de volgende:

Een jongen (slachtoffer) wil bij een club naar binnen. Hij wil zich echter niet laten fouilleren omdat hij drugs bij zich heeft. De portiers (verdachten) pakken hem vast. Hierop slaat slachtoffer om zich heen waarbij hij een portier raakt. Portiers werken slachtoffer naar buiten door te duwen en, zo verklaart slachtoffer, te slaan. Slachtoffer blijft agressief in woord en gebaar. Hij bedreigt de portiers met de dood. Een portier komt naar buiten en duwt slachtoffer nogmaals hard weg, waarop deze weg gaat. Slachtoffer beweert letselverklaring en getuigen te hebben, maar die komen nooit bij de politie en de aanklacht vervalt (dossier 57).

Een voorbeeld waarin het slachtoffer geweld met geweld beantwoordt is de volgende casus:

Meisje (slachtoffer 1) loopt in een club naar haar vriendinnen toe, maar de weg wordt versperd door een man (verdachte). Zij duwt hem tegen de arm om er langs te kunnen. De man reageert verbaal enigszins agressief, waarop het meisje verbaal agressief reageert en verder loopt. Iets later gaat zij terug en komt de man weer tegen. De twee krijgen woorden en slachtoffer 1 duwt verdachte. Verdachte slaat meerdere malen op haar arm. Een vriendin van slachtoffer 1 (slachtoffer 2) ziet dat er iets aan de hand is en wil de ruzie sussen. Zij trekt slachtoffer 1 weg van de man, wellicht duwt of slaat zij verdachte hierbij of raakt zij hem met haar sigaret aan. Verdachte ontsteekt in woede en duwt slachtoffer 2 tegen de grond, pakt haar bij de haren en sleept haar naar de uitgang. De portiers komen binnen en verdachte laat meteen los. Slachtoffer 2 probeert verdachte nog te slaan, maar de portiers voorkomen dit. De politie komt ter plaatse en houdt verdachte aan. Verdachte geeft achteraf aan spijt te hebben van zijn daad en is wat emotioneel (dossier 72).

In een klein aantal gevallen is het daderschap echt diffuus te noemen. In die zaken lopen de verhalen van slachtoffer en verdachte zodanig uiteen dat geen van de partijen als dader is aan te wijzen (n = 9). Bij deze zaken is relatief vaak een portier betrokken en is het woord van de portier tegen dat van de bezoeker. De volgende casus illustreert dit:

Een groep van vier mannen (waaronder verdachte) willen naar binnen in een club. Portiers vinden de mannen er agressief uitzien en testen hen door te zeggen dat er alleen vaste klanten naar binnen mogen. Vermoedelijk is echter de eerste van de vier wel naar binnen gelaten. Verdachte pikt dit niet en doet moeilijk. Daarop volgt geduw over en weer en vallen klappen. Beide partijen hebben letsel: verdachte heeft een blauw oog en een portier een gezwollen kaak. De portiers verklaren dat verdachte begon met slaan en dat de portier zich verdedigde. Volgens verdachte hebben de portiers als eerste geslagen en reageerde hij door terug te slaan (dossier 59).

Typering van verdachten

Op basis van de politiedossiers zien we een aantal parallellen tussen de verdachten. De meeste verdachten van uitgaansgeweld zijn man, tussen de twintig en dertig jaar oud, wonen in Nederland en hebben een of meerdere antecedenten. Hierbij valt op dat de meerderheid van de verdachten van niet-Nederlandse afkomst is. In slechts een klein deel van de dossiers gaat het daarbij om toeristen. Een klein deel van de verdachten is vrouw. Ook deze groep is overwegend tussen de twintig en vijfentwintig jaar oud en woont in Nederland. Voor de vrouwelijke verdachten geldt echter niet dat ze al meerdere antecedenten op hun naam hebben staan.

Het overgrote deel van de verdachten is onder invloed van alcohol tijdens het incident. Dit geven zij zelf aan in het verhoor of de politieambtenaar trekt deze conclusie. Drugsgebruik komt onvoldoende naar voren in de politiedossiers. Op basis van het beschreven gedrag ligt het vermoeden van combigebruik echter regelmatig voor de hand (alcohol en drugs). Op basis van de literatuur lijkt combigebruik vooral in de situatie van de 'onverwachte uitbarsting' voor de hand te liggen. Nabben (2010) beschrijft de onberekenbaarheid van personen die zowel alcohol als oppeppende drugs als cocaïne of speed gebruiken. Een voorbeeld van een zaak waarin de verdachten duidelijk onder invloed zijn, is de volgende.

Een groep vrienden gaat stappen op het Leidseplein nadat ze thuis flink hebben 'ingedronken'. Bij club 1 komen zij binnen, maar gaan snel weer weg. Vervolgens lopen zij naar club 2 waar de meesten naar binnen gaan. Verdachte 1 staat echter nog buiten te bellen en staat daarbij hinderlijk dichtbij een portier (verdachte 2), die hem verzoekt weg te gaan. De jongen gaat niet weg en valt een aantal keer tegen de portier aan die hem op een gegeven moment een duw geeft, waardoor verdachte 1 valt. Verdachte 1 begint te schelden en zijn vrienden die weer naar buiten zijn gekomen willen hem meenemen naar de Burger King. Verdachte 1 weet zich echter los te worstelen en rent op de portiers af. Hierop ontstaat een vechtpartij tussen de portiers en de jongens, waarbij voornamelijk wordt geduwd en getrokken, maar ook geslagen. Een van de vrienden van verdachte 1 geeft aan dat hij wilde sussen, maar meteen klappen kreeg van verdachte 2. Een portier van een andere club heeft alles gevolgd en belt de politie. Ook houdt hij verdachte 1 aan en draagt deze over aan politie. Verdachte 1 gaat verbaal en fysiek behoorlijk tekeer tegen de politie. Achteraf verontschuldigt de jongen zich gedeeltelijk tegenover politie voor zijn gedrag. Hij weet zich verder niet goed te herinneren wat er gebeurd is (dossier 66).

Tot slot blijkt lidmaatschap van een groep een rol te spelen. Dit kan zowel een groep vrienden als een familiegroep zijn. Hierbij valt op dat vooral de verdachten regelmatig onderdeel zijn van een groep. De slachtoffers zijn veelal alleen of met één andere persoon. Veelal helpen de groepsleden elkaar waarmee het conflict groter wordt. Daarnaast wordt in de dossiers regelmatig vermeld dat de aanwezige vrienden van zowel dader als slachtoffer zich afzijdig houden. In een beperkt aantal gevallen proberen aanwezige vrienden de ruzie te sussen.

5.4 Invloed van de setting op geweld

In de bestudeerde politiedossiers komt - hoewel regelmatig summier - naast beschrijvingen van het incident en de betrokkenen, informatie naar voren over de setting waarin het geweld ontstond. Hieronder beschrijven we wat we op basis van de politiedossiers kunnen zeggen over de rol van fysieke, sociale, professionele en morele kenmerken van de uitgaanssetting. Waar mogelijk relateren we in deze paragraaf de bevindingen uit de dossiers aan de informatie uit de observaties.

Fysieke setting

Zoals we in hoofdstuk twee zagen moet uitgaansgeweld binnen en buiten clubs en cafés in zijn samenhang worden bestudeerd. We kunnen de twee domeinen, het semipublieke domein van de clubs en cafés en het publieke domein van de openbare ruimte op zo'n manier met elkaar verbinden dat we aanleiding en daadwerkelijke manifestatie van geweld uit elkaar halen. We krijgen dan zicht op wat we kunnen doen aan preventieve maatregelen (veranderen van de setting) en aan repressieve maatregelen (stoppen van gewelddadig gedrag).

Ten eerste is er geweld dat zich in zijn geheel in clubs en cafés afspeelt. Het begint en eindigt er. Zoals we hiervoor zagen komt dit niet zo veel voor. Ten tweede zijn er situaties waarbij geweld als het ware mee naar binnen wordt genomen. Deze komen sporadisch voor. De relatie met de openbare ruimte is daarbij ook niet duidelijk. Ten derde zien we uitgaansgeweld waarbij een relatie met de binnenwereld van clubs en cafés ontbreekt. Het geweld speelt zich in dit geval geheel buiten de clubs en cafés af. Ten vierde onderscheiden we geweld waarvan de kiem binnen wordt gelegd, maar dat zich buiten

manifesteert. Daarbij moeten we in ogenschouw nemen dat die 'kiem' zowel kan bestaan uit aanwijsbaar gedrag dat als het ware 'vraagt' om een gewelddadig vervolg en het veel subtielere mechanisme waarbij de specifieke setting (de drukte, het hoge geluidsvolume, de seksuele sfeer etc.) een bepaalde zijnstoestand creëren waardoor men ontvankelijker is voor prikkels die aanzetten tot gebruik van geweld.

De eerste (weinig voorkomende) variant en de laatste (veel voorkomende) variant staan in dit hoofdstuk centraal. Wij richten ons immers vooral op de clubs en cafés en onderzoeken welke rol die spelen bij uitgaansgeweld. Uit de observaties en uit de dossierstudies komt naar voren dat het merendeel van de gevallen zich afspeelt vanaf het moment dat men vertrekt bij een uitgaansgelegenheid. In de regel is daarbij de laatste gelegenheid die men bezoekt de meest cruciale. Het is dan al laat en het alcoholniveau van de bezoeker heeft zijn piek bereikt. Het conflict ontstaat wel vaak binnen maar wordt vervolgens buiten - al dan niet na interventie van barpersoneel of portier - gewelddadig. In sommige gevallen zorgt het personeel dat de onruststokers naar buiten begeleidt er voor dat die worden opgevangen door de politie. In sommige gevallen gebeurt dit niet. In het laatste geval is de kans op escalatie uiteraard groter.

Uit de literatuur komt een aantal fysieke factoren naar voren die mogelijk een rol spelen bij uitgaansgeweld. Dit betreft de volgende factoren. De eerste opsomming zijn de factoren die we niet bevestigd hebben gezien in ons dossier- en observatieonderzoek; de tweede opsomming betreft de factoren die we wél bevestigd zien.

Niet bevestigd:

- bij ingang rondhangende bezoekers na sluitingstijd
- veel verplaatsen door bezoekers
- harde stemmen/luid praten
- slechte ventilatie
- warmte
- shabby decor van het etablissement
- slechte hygiëne / onderhoud
- tafels in rijen opgesteld
- slechte verlichting

Wel bevestigd:

- bezoekersdichtheid algemeen

- rijen bij ingang
- hoge bezoekersdichtheid rond de bar(s)
- gelegenheid om te dansen
- dansgedrag
- rokerigheid
- harde muziek
- laag comfort in het algemeen
- rijen bij openbaar vervoer
- hoge dichtheid van gelegenheden in een gebied.

In de dossiers zien we een aantal van de genoemde fysieke factoren terug die bijdragen aan het ontstaan van een conflict. Zo wordt drukte in of buiten een gelegenheid vaak genoemd. Hoe drukker het is in een gelegenheid, hoe minder ruimte er is om te dansen of elkaar te passeren. Het risico op aanraken of aanstoten - veelvoorkomende aanleidingen voor conflicten - is bij drukte logischerwijs groot.

Ook rijen blijken in de bestudeerde dossiers veelvoorkomende ergernissen en bronnen voor conflicten te zijn. Dit betreft zowel rijen buiten de gelegenheid als rijen bij de garderobe, het toilet en de bar. Een rij kan op diverse manieren tot ergernis leiden. Enerzijds doordat de mensen in een rij stilstaan en dansende mensen dan tegen de wachtende mensen op kunnen botsen. Deze oorzaak is mede afhankelijk van de drukte en de vraag of de rij moet mengen met andere bezoekers.

Conflicten buiten ontstaan, zo zien we dit in de politiedossiers, veelal in de rijen voor het openbaar vervoer en bij de taxistandplaats. Daarvoor geldt wederom dat er veel dronken mensen dicht op elkaar staan, waardoor het risico op aanstoten of andere ergernissen te veroorzaken hoog is. En daarmee ook het risico op conflicten. Dat risico is vooral aanwezig als er in een rij wordt gewacht op een taxi. Een voorbeeld van een dergelijk incident is het volgende:

Aangever beweert met vlakke hand in gezicht geslagen te zijn door verkeersregelaar nadat hij zich hinderlijk gedroeg bij taxistandplaats. De verkeersregelaar beweert de man geduwd te hebben, nadat de man hem opzij wilde duwen na een discussie over het begin en einde van de rij. Daarbij geeft hij aan dat zijn hand mogelijk in het gezicht van de man kwam (dossier 07).

Tot slot wordt in de literatuur een hoge 'café-dichtheid' in een gebied als risicofactor gezien. Deze factor zien we ook bevestigd. Dit lijkt echter relatief vanzelfsprekend omdat Amsterdam een aantal duidelijke

uitgaansgebieden kent. Dit zijn ook de gebieden waar de meeste incidenten van uitgaansgeweld plaatsvinden.

Tijdens de observatieavonden zijn de bezochte clubs gescoord op een groot aantal factoren. Vervolgens is berekend of de als geweldsarme aangemerkte uitgaansgelegenheden op deze factoren statistisch significant anders scoren dan de meer gewelddadige gelegenheden. In de volgende tabel is te zien voor welke fysieke variabelen dit het geval is.

Fysieke factoren waarop geweldsarme en minder geweldsarme uitgaansgelegenheden verschillen

	Score niet geweldsarme gelegenheden	Score geweldsarme gelegenheden	p ³
Bezoekersdichtheid algemeen	3,53	2,71	.044
Volume muziek	4,18	3,59	.031
Algemeen comfort	2,41	3,12	.006
Aanwezigheid rokers	1,82	1,24	.013
Gelegenheid dansen	2,35	1,18	.000
Voorkomen dansen	2,06	1,18	.001

De tabel bevestigt de bevindingen uit het dossieronderzoek. Zo blijkt de bezoekersdichtheid, het volume van de muziek, het algemeen comfort en de gelegenheid tot dansen anders te zijn voor gewelddadige clubs dan voor niet gewelddadige clubs. In de clubs die relatief veel geweld voortbrengen is het over het algemeen drukker dan in de andere geobserveerde clubs. Daarnaast is het volume van de muziek in deze clubs hoger. Deze beide zaken dragen vermoedelijk bij aan een minder comfortabel gevoel in deze gelegenheden. Evenals de aanwezigheid van relatief veel rokers in de geweldsrijke clubs. Daarnaast blijkt de gelegenheid tot dansen en het daadwerkelijk dansen door de bezoekers een rol te spelen. In de meer gewelddadige kroegen is er vaker gelegenheid tot dansen en komt het ook vaker voor. De observatieverslagen illustreren het bovenstaande:

De muziek gaat met het drukker worden steeds harder, totdat het amper mogelijk is om met elkaar te spreken. De barmensen klingelen veel met de bel aan de bar, alhoewel er geen rondjes worden gegeven. Er wordt niet veel gedanst, al bewegen veel mensen wel een beetje mee op de muziek. Bijna iedereen heeft wel een drankje vast. De

³ Bij een overschrijdingskans van minder dan 0,05 (p < 0,05) is de statistische kans dat dit verschil op toeval berust kleiner dan 5% (significant). In de tabel zijn alleen de verschillscores opgenomen waar dit voor geldt.

jongens drinken bier, de meiden wijn. Er wordt ook behoorlijk veel gerookt. Het personeel ziet dit, maar doet er niets aan. Ik zie een van hen zelf ook binnen roken. Ook drinkt het personeel shotjes met elkaar en met het publiek. Er komt een portier speciaal naar binnen om twee shotjes te halen. [29-10-11]

Gecombineerd met drukte en minder comfort, leidt dit vermoedelijk vaker tot conflicten.

Sociale setting

De sociale factoren die in de literatuur te vinden zijn, zijn de volgende. De eerste rij zien we niet bevestigd in het veldonderzoek, de tweede rij wel:

Niet bevestigd:

- vijandige sfeer
- harde taal/vloeken door bezoekers
- illegale activiteiten
- pooltafels/spelletjes
- veel mannelijke bezoekers
- relatief jonge bezoekers
- heterogeniteit bezoekersgroep

Wel bevestigd:

- alcoholconsumptie
- mate van beschonkenheid bezoekers en meer dronken bezoekers
- rondjes geven
- groepen mannen
- openlijk seksueel gedrag
- verveelde bezoekers.

In de politiedossiers kunnen we een aantal van deze factoren herkennen. In de eerste plaats komen de alcoholgerelateerde factoren in bijna alle bestudeerde incidenten voor. Daarbij gaat het zowel om de alcoholconsumptie in het algemeen, en daarmee ook om het geven van rondjes, als om de mate van

beschonkenheid. In bijna alle bestudeerde dossiers is zowel verdachte als slachtoffer onder invloed van veel alcohol.

Daarnaast valt op dat de daders vaak in groepsverband zijn. Daarbij gaat het niet alleen om groepen mannen maar ook om groepen vrouwen. De meeste conflicten met groepen ontstaan wanneer een lid van de groep een club niet binnen mag of door overlastgevend gedrag de club uit wordt gezet.

Het is echter niet zo dat een groep altijd risicoverhogend werkt. In een enkel geval werken de begeleidende vrienden als aanjagers. In de meeste gevallen proberen vrienden echter de ruzie te sussen. In de dossiers waarin een familie voorkomt als begeleidende groep, valt echter op dat de groepsgenoten zich er altijd mee gaan bemoeien en het conflict meer aanjagen dan ontmoedigen.

Een andere factor die uit de literatuur naar voren komt is de aanwezigheid van verveelde bezoekers. Een aantal van de bestudeerde incidenten lijkt inderdaad uit verveling te ontstaan, verveling die is omgezet in baldadigheid. In een aantal dossiers daagt de geweldpleger het slachtoffer uit en lijkt hij of zij op zoek naar een confrontatie.

Ook de sociale factoren zijn tijdens de observatienachten 'gescoord'. Op een aantal factoren scoren de gewelddadige gelegenheden significant anders dan de niet gewelddadige gelegenheden. Deze zijn te zien in onderstaande tabel.

Sociale factoren waarop geweldsarme en minder geweldsarme uitgaansgelegenheden verschillen

	Score niet geweldsarme gelegenheden	Score geweldsarme gelegenheden	p ⁴
Aanwezigheid beschonken bezoekers	3,47	2,59	.015
Mate beschonkenheid bezoekers	3,35	2,29	.006
Alcoholconsumptie	3,18	2,59	.059
Openlijk seksueel gedrag	1,88	1,18	.010

In de tabel is te zien dat de sociale factoren die in de geweldsdossiers duidelijk naar voren komen, ook de factoren waarop de verschillende gelegenheden anders scoren. In de meer gewelddadige gelegenheden blijken gemiddeld meer en zwaarder dronken mensen aanwezig te zijn. De alcoholconsumptie ter plaatse verschilt niet significant.

⁴ Bij een overschrijdingskans van minder dan 0,05 ($p < 0,05$) is de statistische kans dat dit verschil op toeval berust kleiner dan 5% (significant). In de tabel zijn alleen de verschillcores opgenomen waar dit voor geldt.

Een andere factor die anders vaker voorkomt in de geweldsrijke dan in de geweldsarme clubs is openlijk seksueel gedrag. Daarmee wordt een eerder beschreven aanleiding voor geweld bevestigd. Seksuele toenadering of miscommunicatie over seksuele signalen kan leiden tot conflicten en daarmee tot geweld.

Onderstaand citaat uit de observatieverslagen illustreert deze bevinding:

Ik neem plaats aan de bar en rechtsachter mij staat een luidruchtige groep Britse jongens. Er staat een flinke lading lege glazen (pints en borrelglazen) op hun statafel en ze zijn behoorlijk luidruchtig en druk. Na enkele minuten ontstaat er ruzie met een van de barmannen. Er wordt wat geduwd tussen barman en twee jongens, waarop een andere barman (de eigenaar) erbij komt en de hele groep naar buiten zet. De jongens gaan zonder al te veel misbaar weg. Kennelijk had een van de jongens een glas omgegooid, wat de barman op ging ruimen. (...) Normaal gesproken is het om deze tijd wel drukker, tot iets voor sluitingstijd om 3 uur. Hij wil echter niet langer open blijven, want die Britten kunnen dat niet aan, zo lang stappen. Thuis zijn ze gewend om zo snel mogelijk en zo vroeg mogelijk dronken te worden, vanwege de andere sluitingstijden. Die gewoonte nemen zij mee naar Amsterdam, waar zij veel langer door kunnen gaan. Dus rond 3 uur zijn de meeste Engelsen "wel klaar", geeft de eigenaar aan. [17-09-11]

Professionele setting

De professionele factoren die in de literatuur naar voren komen zijn de volgende. In de eerste rij staan de factoren die niet bevestigd worden door het veldonderzoek. De factoren in de tweede rij worden in wel bevestigd.

Niet bevestigd:

- jonge portiers
- kleine portiers
- meer mannelijk personeel

Wel bevestigd:

- weinig personeel in verhouding tot bezoekers
- aanwezigheid van portier(s)/uitsmijter(s)
- vijandige portiers
- gebrek aan beveiligingspersoneel bij de uitgang en in het gebied
- drinken door personeel
- personeel dat niet oplet

- personeel dat niet kan, durft of wil ingrijpen bij ongewenst gedrag
- gebrek aan verantwoordelijk schenkgedrag
  - doorschenken
  - bij sluiten mensen met twee of meer drankjes
  - shots uitdelen
  - aanbiedingen
  - geen 'social responsibility training' van het personeel.

Uit de dossiers en het observatieonderzoek blijkt een belangrijke rol te zijn weggelegd voor het personeel van een uitgaansgelegenheid. Enerzijds kunnen personeelsleden voorkomen dat een conflict een delict wordt. Anderzijds kunnen zij door in te grijpen ook zelf slachtoffer worden van agressie. Daarmee vinden we in de politiedossiers bevestiging voor bijna alle genoemde professionele factoren. Om snel en goed in te kunnen grijpen bij een conflict moet er namelijk voldoende personeel zijn dat niet alleen de mogelijkheid heeft om in te grijpen maar dat ook daadwerkelijk doet. Daarbij is het uiteraard van belang dat ze relatief nuchter zijn en beschikken over goede communicatieve vaardigheden.

Belangrijk voor het barpersoneel is dat ze niet doorschenken als iemand duidelijk dronken is. Uit de dossiers en de observaties blijkt dit regelmatig te gebeuren. In sommige van de verhoren verklaren verdachten en slachtoffers al dronken te zijn bij binnenkomst bij de clubs en daar gewoon door te drinken.

Tot slot zien we een cruciale maar dubbele rol voor de portier. In de dossiers zien we portiers conflicten voorkomen maar ook veroorzaken of opstoken. Door dronken en agressieve mensen niet binnen te laten, eventueel over te dragen aan de politie en conflicten te sussen zien we portiers in het merendeel van de dossiers een belangrijke de-escalerende rol vervullen.

Tegelijkertijd zien we, door vijandig optreden aan de deur of het zelf gebruiken van meer dan gepast geweld, portiers soms een escalerende rol vervullen. De communicatieve vaardigheden van een portier blijken dan van groot belang.

Een voorbeeld van de-escalerend optreden is de volgende casus:

Verdachte dringt voor bij de garderobe en eist zijn jas. Die krijgt hij niet meteen, waarop hij verbaal agressief wordt. De portier wordt gehaald en deze praat met verdachte. De portier weet de verdachte tot kalmeren te brengen en brengt hem naar buiten. Voor de club eist verdachte zijn jas en gaat verbaal tekeer, waarbij hij de portier met de dood bedreigt. De portiers sluiten de deur, waarop verdachte daar tegen aan schopt. De portiers openen de deur pas weer als verdachte verderop staat. Verdachte gooit dan een fles naar de portiers, die tegen deur kapot spat. De portiers gaan met zijn drieën voor de deur staan waarop verdachte zijn riem gebruikt om te

slaan. Ondertussen probeert een vriend van verdachte de portiers te slaan. De politie arriveert en houdt verdachte aan. Verdachte blijkt een notoire onruststoker te zijn (dossier 78).

Een voorbeeld van een portier die meer escalerend optreedt, zien we in een eerder beschreven casus:

De jongen gaat niet weg en valt een aantal keer tegen de portier aan die hem op een gegeven moment een duw geeft, waardoor verdachte 1 valt. Verdachte 1 begint te schelden en zijn vrienden die weer naar buiten zijn gekomen willen hem meenemen naar de Burger King. Verdachte 1 weet zich echter los te worstelen en rent op de portiers af (dossier 66).

Daarnaast illustreert onderstaand citaat uit een observatieverslag het soms gewelddadig optreden van portiers.

Rond half vijf komen er twee arrestanten binnen. (...)De tweede arrestant is door de portiers de club uitgezet. Dit moet een minuut of tien zijn geweest nadat Diana [een politievrouw] en ik de club hebben verlaten. De jongen komt geboeid binnen en is erg emotioneel. Hij huilt en kan niet uit zijn woorden komen. Uit een wond hoog op zijn voorhoofd stroomt bloed over zijn gezicht. Hij lijkt dit niet echt door te hebben en lijkt geen pijn te hebben. Hij beweert dat de rekening niet klopte, omdat zijn groep met vier man was en er een oneven aantal biertjes op de rekening stond. Daarom wilde hij niet betalen. Daarop hebben de portiers hem met zijn hoofd vooruit door de klapdeuren geduwd, waardoor hij de hoofdwond opliep. De politieman bij hem verzorgt zijn hoofdwond en praat rustig met hem. De boeien gaan al snel af. De portiers hebben de telefoon en portemonnee van de jongen afgepakt om te zorgen dat hij alsnog betaalt. De jongen geeft aan aangifte te willen doen tegen de portiers. Waarvan hij aangifte wil doen is niet duidelijk (oplichting of mishandeling of afpakken van spullen). [18-02-11]

Vooraf in de Engelse literatuur wordt veel gewelddadig optreden van portiers beschreven. Wij zien de aanwezigheid van portiers in Amsterdam meer als beschermende factor. In de dossiers en het observatieonderzoek zien we grotendeels de-escalerend optreden van portiers.

In onderstaande tabel is te zien welke factoren anders scoorden in de gewelddadige clubs dan in de niet gewelddadige.

Professionele factoren waarop geweldsarme en minder geweldsarme uitgaansgelegenheden verschillen

	Score geweldsarme gelegenheden	Score niet geweldsarme gelegenheden	p ⁵
Mogelijkheid opletten personeel	3,24	4,00	.041
Beveiliging bij ingang	2,41	1,24	.000
Aantal uitsmijters	2,47	0,47	.000
Fouilleren bezoekers	2,06	1,00	.002

De resultaten in de tabel laten zien dat het personeel in de geobserveerde gewelddadige gelegenheden gemiddeld minder mogelijkheden heeft om 'de vloer' in de gaten te houden.

Daarnaast laat de tabel verschillen zien op scores die te maken hebben met de aanwezigheid van beveiliging bij de deur. De scores in de tabel laten zien dat er bij gewelddadige gelegenheden meer beveiliging is, het aantal uitsmijters hoger en bezoekers vaker gefouilleerd worden. Vermoedelijk is het aantal uitsmijters en fouilleringen niet de oorzaak van de geweldsdelicten. Mogelijk hebben de gelegenheden waar relatief veel geweld plaatsvindt hun beveiliging daarop aangepast.

Normatieve setting

Naast fysieke, sociale en professionele factoren die een rol spelen bij uitgaansgeweld, zijn we in dit onderzoek op zoek naar normatieve factoren die mogelijk een rol spelen. Op basis van het dossier- en het observatieonderzoek kunnen we een aantal belangrijke factoren identificeren.

Allereerst valt in de dossiers en tijdens de observatienachten op dat uitgaan door veel nachtelijke bezoekers van Amsterdam gezien wordt als uitlaatklep. De norm bij uitgaan is je te laten gaan. Zoals een DJ tijdens een observatienacht roept: 'Het weekend is je vakantie!' Het gebruik van veel drank lijkt er tijdens deze 'vakantie' bij te horen. Drinken speelt een belangrijke rol bij de ontspanning die mensen lijken te zoeken. Het wordt als vrij normaal gezien om dronken te zijn. De reactie 'dat wordt gezellig!' van een barman op de bestelling 'een cola en een spa rood' van de onderzoekers, spreekt boekdelen. Alcohol versterkt het idee, misschien wel de verplichting, dat 'alle remmen los' moeten. Het creëert een verwachting van uitgelatenheid.

Ten tweede valt op dat tijdens de 'morele vakantie' geweld een normale omgang met conflicten lijkt te zijn. Omstanders en vrienden reageren immers over het algemeen niet of nauwelijks als ze getuige zijn

---

⁵ Bij een overschrijdingskans van minder dan 0,05 ($p < 0,05$) is de statistische kans dat dit verschil op toeval berust kleiner dan 5% (significant). In de tabel zijn alleen de verschillscores opgenomen waar dit voor geldt.

van een vechtpartij. Vrienden gooien soms nog wat olie op het vuur of mengen zich in de strijd. Alle betrokken professionals - portiers, beveiligers, politie, snackbarmedewerkers, bus-, taxichauffeurs en anderen - hebben zo een nachttaak aan het omgaan met conflicten en het voorkomen van vechtpartijen.

Ter afsluiting van deze paragraaf presenteren we de verschillen tussen geweldsarme en geweldsrijke gelegenheden overzichtelijk in één tabel:

Totaaloverzicht van factoren waarop geweldsarme en minder geweldsarme uitgaansgelegenheden verschillen

	Score niet geweldsarme gelegenheden	Score geweldsarme gelegenheden	p ⁶
Bezoekersdichtheid algemeen	3,53	2,71	.044
Aanwezigheid beschonken bezoekers	3,47	2,59	.015
Mate beschonkenheid bezoekers	3,35	2,29	.006
Alcoholconsumptie	3,18	2,59	.059
Volume muziek	4,18	3,59	.031
Algemeen comfort	2,41	3,12	.006
Mogelijkheid opletten personeel	3,24	4,00	.041
Aanwezigheid rokers	1,82	1,24	.013
Gelegenheid dansen	2,35	1,18	.000
Voorkomen dansen	2,06	1,18	.001
Openlijk seksueel gedrag	1,88	1,18	.010
Beveiliging bij ingang	2,41	1,24	.000
Fouilleren bezoekers	2,06	1,00	.002
Aantal uitsmijters (aantal)	2,47	0,47	.000

⁶ Bij een overschrijdingskans van minder dan 0,05 ($p < 0,05$) is de statistische kans dat dit verschil op toeval berust kleiner dan 5% (significant). In de tabel zijn alleen de verschillscores opgenomen waar dit voor geldt.

6. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit onderzoek hebben wij gekeken naar kenmerken van de uitgaanssetting in een deel van de Amsterdamse binnenstad, met het doel meer inzicht te verwerven in de relatie tussen uitgaansgeweld en alcoholgebruik. Centraal stond de vraag wat de morele setting van uitgaan is en wat, gegeven deze setting, de relatie is tussen alcoholgebruik en geweld. De morele setting is in dit onderzoek opgevat als een combinatie van fysieke, sociale, professionele en normatieve kenmerken van een omgeving, in dit geval de uitgaanssetting in het centrum van Amsterdam. We hanteren die setting als de verklaring voor het in dit onderzoek beschreven verband tussen alcoholgebruik tijdens het uitgaan en gewelddadig gedrag.

In de stedelijke centra zijn settings ontstaan waarin vermaak centraal staat, maar waar geweld, vooral tijdens uitgaansnachten, tegelijkertijd tot 'business as usual' is verheven. De uitdaging waar beleidsmakers en uitbaters voor staan is om een goede balans te vinden tussen regulering van de uitgaanscene en de vrije, spannende sfeer die ook bij uitgaan hoort. Onze stelling op basis van het onderzoek is dat daarvoor de openbare ruimte en het semipublieke domein van de clubs en cafés sterker dan nu het geval is op elkaar betrokken moeten worden. Een belangrijk mechanisme waarlangs geweld in het uitgaansleven ontstaat heeft zijn wortels namelijk in de uitgaansgelegenheden zelf, met name die waar de setting draait om alcoholgebruik, maar komt tot uiting in het openbare domein.

Het geweld dat plaatsvindt in de Amsterdamse clubs en cafés is an sich overwegend licht van aard. Ook betrokkenen geven aan dat het er relatief geweldloos aan toe gaat. De meeste vormen van geweld vinden plaats buiten de gelegenheden, na sluitingstijd of onderweg van een avond- naar een nachtzaak. Daarbij valt op dat de politie de meeste incidenten registreert tussen drie en vijf uur 's nachts, terwijl ervaringsdeskundigen aangeven dat er tussen vier en zes uur de meeste incidenten plaatsvinden. In het wallengebied ligt de piek anders dan rond het Rembrandt- en Leidseplein. Daar vindt na de sluitingstijd van twee uur het meeste geweld plaats. Over het algemeen zijn de daders en andere betrokkenen dronken mannen in de leeftijd van 20 tot 30 jaar.

Uitgaansgeweld, geweld dat zich in de uitgaanssetting voordoet, ontstaat via een aantal vaste patronen. We kunnen daarbij drie typen onderscheiden: miscommunicatie in de uitgaanssetting, conflict met een autoriteit en ongewenste toenadering. De rode draad daarbij is de invloed van alcohol. Die is er in de regel de oorzaak van dat op een 'normale' interactie een overspannen reactie volgt en de zaak escaleert in geweld.

In veel clubs is sprake van een extraverte, uitgelaten sfeer, waarin veel drinken, roken, feesten en flirten de norm is. De setting is er een van grote drukte, (zeer) harde muziek en veel alcohol drinken. In combinatie met de drukte en het drankgebruik leidt dit verhoudingsgewijs snel tot ergernis en confrontaties. Door dit onderzoek hebben wij zicht willen krijgen op de belangrijkste factoren die van invloed zijn op uitgaansgeweld. Uit het dossieronderzoek, de observaties en de aanvullende interviews komen vrij eenduidig vier factoren naar voren. Deze zijn te typeren als de '4 D's van uitgaansgeweld' en sluiten aan bij de eerder beschreven kenmerken van de settings: drank, drukte, drang en dolheid.

> Drank. Van de sociale factoren blijkt het drankgebruik de meest prominente rol te spelen bij het ontstaan van uitgaansgeweld. De bestudeerde geweldsincidenten in de uitgaanssetting zijn vrijwel zonder uitzondering drankgerelateerd. Om zich soepel in de uitgaanssetting te kunnen begeven en zich aan te kunnen passen aan de normen die in die verschillende situaties gelden, moet de uitgaander stevig in zijn (dans)schoenen staan. Hij/zij moet beschikken over sociale en communicatieve vaardigheden om de 'regels van het spel' te snappen en daarbinnen te handelen. Hierin schuilt een probleem voor diegene die veel alcohol heeft gebruikt. Weliswaar vormt hoge alcoholconsumptie een deel van de morele setting van het uitgaan, in de openbare ruimte is die norm anders dan in de semipublieke ruimte van clubs en ook tussen clubs en tussen cafés verschilt de wijze waarop drinken en dronkenschap wordt gewaardeerd. Gewelddadig gedrag bij het uitgaan zou voor een belangrijk deel het gevolg kunnen zijn van het feit dat alcohol het aannemen van de gevraagde rol in deze settings (zowel binnen als buiten de clubs en cafés) bemoeilijkt. Men is niet langer in staat op een manier te reageren die past bij de situatie. Een grap wordt dan opgevat als een serieuze aantijging. De lichtvoetigheid van het uitgaan verandert in de seriusheid van aangetaste eigenwaarde of krenking van trots. Het handelingsrepertoire om te schakelen tussen verschillende settings is niet langer toegankelijk.

Het personeel van een uitgaansgelegenheid speelt een belangrijke rol in de hoeveelheid alcohol die wordt genuttigd. In veel van de bestudeerde clubs wordt gratis drank uitgedeeld, wordt er gestunt met drankprijzen en schenkt het personeel door aan duidelijk beschonken bezoekers. In sommige clubs zien we het barpersoneel het 'goede' voorbeeld geven door zelf diverse alcoholhoudende dranken drinken.

> Drukke. Van de fysieke factoren blijkt drukte de meest belangrijke bepaler van geweld. Grote drukte in een uitgaansgelegenheid leidt gemakkelijker tot een agressieve sfeer dan wanneer het rustig is. Ten eerste omdat er vaker wordt geduwd, gebotst en mensen daardoor sneller last van elkaar hebben. Ten tweede omdat drukte, gecombineerd met harde muziek en alcoholgebruik, eerder leidt tot een beperking van de communicatiemogelijkheden.

> Drang. Van de professionele factoren blijkt een verzameling van factoren van belang die we gezamenlijk 'drang' noemen.

Clubs zijn zich heel bewust van hun imago en welk publiek zij willen aantrekken. Sommige clubs kiezen bewust voor een dronken, drukke cultuur en nemen de gevolgen daarvan voor lief. In deze clubs wordt bovendien relatief veel gerookt en staat de muziek erg hard. Deze factoren beïnvloeden het algemene gevoel van comfort onder bezoekers negatief. Dit kan leiden tot meer geweld en overlast in de uitgaanssetting. In de omgang hiermee blijkt het personeel een cruciale rol te vervullen.

Ten eerste spelen portiers en ander personeel een heel belangrijke rol bij het sussen van problemen (toespreken, uit elkaar halen). Ten tweede kunnen zij problemen voorkomen door goed deurbelied. Zij kunnen zorg dragen voor rust in de rij, conflicten in de kiem smoren en dronken mensen niet binnen laten. Ten derde hebben zij invloed op de afhandeling van geweld. De overlastgevers die zij buiten houden of zetten worden veelal aan hun lot overgelaten. Het ontbreekt aan een laagdrempelig informatiekanaal om zowel de politie als andere clubs op de hoogte te stellen van deze (potentiële)

overlastgevers. Ten vierde speelt het personeel een grote rol in de regulering van de eerder genoemde drank (doorschenken, voorbeeld geven) en drukte (niet te veel mensen binnenlaten, opletten hoe men met elkaar omgaat in de drukte en daadwerkelijk ingrijpen bij onrust).

> Dolheid. Met dolheid vatten wij de normatieve kenmerken van de uitgaanssetting samen die een rol spelen bij geweld. Met deze term doelen wij op de uitgelaten, losbandige sfeer die het uitgaan in het Amsterdamse uitgaanscentrum kenmerkt. Het bevordert dat mensen primair en daarmee soms agressief op situaties reageren. Een deel van de uitgaansgelegenheden hanteert een repressief beleid, waarbij een duidelijke norm is gesteld voor acceptabel gedrag. De norm betreft daarbij zelden de hoeveelheid drank die men nuttigt, maar vooral of dat gepaard gaat met overlast. Het tolerante beleid van een aantal clubs heeft in de regel als consequentie dat dronken en dol uitgaanspubliek in de openbare ruimte terecht komt. Daar richten zij vooral hun schade aan. Het heeft er alle schijn van dat in veel gevallen de remmen nog steeds los zijn als deze personen naar buiten gaan.

Een relevant begrip is in dit verband de publieke familiariteit die de semipublieke gelegenheden (in meer of mindere mate) kenmerkt en die in de openbare ruimte voor een belangrijk deel ontbreekt (cf. Blokland, 2009). Die familiariteit betekent dat bezoekers van een uitgaansgelegenheid goed in staat zijn andere aanwezigen in te schatten. Zij zijn als het ware in staat de ander 'te lezen' en zijn of haar gedrag te plaatsen. Daardoor weten ze ook of ze die ander kunnen vertrouwen en zij passen hun gedrag daarop aan. Dit vertrouwen ontlenen de bezoekers aan hun kennis van wat in de gelegenheid als normaal kan worden beschouwd. Zij zijn met andere woorden op de hoogte van de 'situationele normaliteit' ter plaatse. In de openbare ruimte van het uitgaanscentrum gelden echter algemenere normen. Wat in een club nog wordt geaccepteerd (schreeuwen, lallen) kan in de openbare ruimte gemakkelijk de aanleiding zijn voor een vechtpartij als het verbale geweld uit dit voorbeeld door derden wordt gecorrigeerd.

Uit deze analyse blijkt het belang van een visie waarin het semipublieke domein van de clubs en cafés en het publieke domein van de openbare ruimte in samenhang wordt bekeken. Beide domeinen kennen een eigen logica en vormen een eigen normatieve setting. De verschillen tussen de beide domeinen veronderstellen dat beide een eigen, elkaar aanvullende aanpak nodig hebben.

We hebben in ons onderzoek gezien dat de genoemde vier factoren bij bepaalde clubs en cafés sterker van toepassing zijn en bijdragen aan uitgaansgeweld dan bij andere uitgaansgelegenheden. De risicofactoren die in het theoretisch hoofdstuk zijn geschetst bleken voor een belangrijk deel vaker aanwezig te zijn bij de clubs die wij op basis van de mening van experts en statistieken als gewelddadig hadden getypeerd. De eigenaren van die clubs scheppen in hun uitgaansgelegenheden een setting waarin de ontvankelijkheid voor agressie en geweld groot is. De verbinding van het semipublieke domein van de clubs c.q. cafés met de openbare ruimte is daarmee uiterst relevant voor beleidsmakers die willen interveniëren. Een deel van het uitgaansgeweld in de openbare ruimte kan worden verklaard doordat de semipublieke uitgaanssetting daarvoor condities creëert: de bezoeker staat er, na een bezoek aan een gewelddadige club, als het ware op scherp. Naast alcohol spelen, zoals we zagen, drukte, hoog geluidsniveaus, hoog alcoholgebruik, seksueel getint gedrag etc., een grote rol in het scheppen van die gespannen situatie. Er zijn echter ook clubs en cafés waar deze combinatie van factoren niet is

aangetroffen. De mate waarin en de wijze waarop in de semipublieke setting van clubs en cafés het personeel reguleert is bij dit alles van groot belang. In tegenstelling tot de openbare ruimte heeft de eigenaar er het recht sommigen de toegang tot zijn gelegenheid te ontzeggen of te verwijderen. Deze hiërarchie maakt het mogelijk individuen ongelijk te behandelen en hun gedrag te reguleren om escalatie te voorkomen.

In het hierop volgende hoofdstuk geven wij adviezen over hoe om te gaan met deze vier belangrijke factoren. Daarbij zullen we aansluiten bij een andere bevinding, namelijk dat het gevoel van gezamenlijkheid bij de aanpak van geweldproblemen in uitgaansgebieden lijkt te ontbreken. Iedere gelegenheid heeft afzonderlijk zijn zaakjes redelijk tot goed voor elkaar, maar nadat het publiek de gelegenheid verlaat komen eventuele problemen voor rekening van de politie. De betrokkenen lijken zich niet te realiseren dat zij grote invloed kunnen hebben op manifestaties van geweld in de openbare ruimte.

7. AANBEVELINGEN

Een aantal kenmerken van de uitgaanssetting blijken geweld in de hand te werken. Een aantal anderen lijkt een verminderde invloed te hebben. Een aantal van de versterkende factoren zijn inherent aan het uitgaan. Daarbij denken we aan het gebruik van drank en het opzoeken van drukte en dolheid. De 'morele vakantie' hoort daarmee bij uitgaan. Ons inziens moet dat ook niet veranderen. Om geweld te beperken adviseren we daarom in te zetten op de beschermende factoren.

Wij adviseren de gemeente Amsterdam om voor de stad als geheel en voor elk uitgaansgebied afzonderlijk een uitgaansvisie te ontwikkelen, in samenwerking met de Koninklijke Horeca Nederland, politie en die ondernemers die als voortrekkers van het gebied kunnen worden beschouwd. Deze visie dient op drie belangrijke peilers te rusten:

1. integraal
2. gebiedsgericht
3. zelfregulering.

Er is behoefte aan beleid dat is gestoeld op een integrale aanpak van de openbare veiligheid op uitgaanslocaties. Met integraal bedoelen we zowel op beleidsniveau als op uitvoerend niveau. Daar maakt een meer gebiedsgerichte aanpak onderdeel van uit. Daarnaast adviseren wij om binnen het kader van de integrale aanpak in te zetten op zelfregulering van ondernemers en bezoekers. Een integrale en gebiedsgerichte aanpak kan daar aan bijdragen, meer specifiek doen we hieronder een aantal aanbevelingen om dat te bereiken.

We stellen voor om de integrale, gebiedsgerichte aanpak te stelen op het concept van een festivalgebied. Dat concept stoelt op de volgende principes.

a) Zicht op wie er in het gebied aanwezig zijn. Wij pleiten er nadrukkelijk niet voor dat er een hek met toegangspoorten om de pleinen wordt gezet, maar om gezamenlijk zicht te krijgen op mogelijke overlastgevers. Deze verschillen per uitgaansavond. Dat betekent dat iedere avond een nieuw informatiemoment is. Hiervoor is betere communicatie nodig tussen professionals in een uitgaansgebied. Niet alleen is het cruciaal dat clubs informatie over overlastgevende bezoekers met elkaar delen. Ook de politie moet op de hoogte zijn. In dit onderzoek zien we dat beide vormen van communicatie niet altijd optimaal verlopen.

b) Laagdrempelig toezicht in de semi-publieke ruimte. Om betere communicatie tot stand te brengen adviseren wij gebieds-hosts in te zetten die zich richten op dienstverlening aan het publiek, sussen van agressieve situaties en communicatie tussen clubs. Dergelijke gebiedshosts kunnen een belangrijke laagdrempelige bijdrage leveren aan de veiligheid in het uitgaansgebied waardoor wellicht minder inzet van politie nodig is. De politie moet uiteraard op de achtergrond aanwezig blijven en snel ter plaatse kunnen zijn als dat nodig is maar hoeft niet de signalerings- en susfunctie te hebben. Bij dit advies is van belang dat de hosts goed getrainde mensen zijn, zij moeten situaties goed in kunnen schatten en de-escalerend op kunnen treden. Wij denken hierbij bijvoorbeeld aan aanvullend getrainde (ex-) portiers.

c) Zonering van activiteiten, waardoor een gedeeltelijke scheiding van uitgaansaanbod voor verschillende doelgroepen wordt bereikt. Dit voorkomt conflicterende rijen en kruisende bezoekersstromen.

d) Een 'zachte' overgang tussen het aanbod binnen en buiten. Een van de belangrijkste conclusies uit het onderzoek is dat het zinvol is om 'binnen' en 'buiten' beter op elkaar af te stemmen. Daarmee bedoelen we dat bij de regulering van agressie en geweld in de uitgaanssetting het uitgaan in de clubs en cafés aan de ene kant en de situatie in de openbare ruimte aan de andere kant op verschillende manieren met elkaar kunnen worden verbonden. Hierbij is gerichte aandacht nodig voor kritieke momenten:

1) tijdens en voordat publiek de club binnenkomt (welke overlastgevers worden verwacht? is de rij ontspannen genoeg?)

2) tijdens en nadat publiek de club verlaat (welke overlastgevers komen de straat op? wie zijn er betrokken bij kleine incidenten in de club of café?).

Daarnaast gaat het om kritieke plekken, daar waar geen zachte overgang kan worden gemaakt tussen de sfeer in de kroeg of club en de sfeer op straat door bijvoorbeeld een lange uitgang aan te brengen waarin het lichter en stiller is dan binnen. Mogelijk kan de portier een rol vervullen bij een meer mentale overgang van binnen naar buiten.

e) Zelfregulering en een gevoel van gezamenlijkheid. Zowel de ondernemers als de bezoekers van de uitgaansgebieden moeten een goede sfeer in de publieke ruimte als gezamenlijk doel ervaren. De eerder genoemde inzet van gebiedshosts kan hier aan bijdragen. Daarnaast adviseren wij om ondernemers te verplichten tot een zekere mate van gezamenlijke verantwoordelijkheid. Hierbij raden we aan de ondernemer te stimuleren om meer zelfregulering toe te passen. Die zelfregulering zou zich moeten richten op:

1) verdere scholing van het personeel in de omgang met lastige klanten en alcoholverstrekking en

2) 'limiteren' van alcoholgebruik en aantal bezoekers. Daar waar dit goed gaat zouden deze ondernemers beloond kunnen worden, bijv. met langere openingstijden (c.q. gestraft met kortere).

Daarnaast raden wij aan om de ondernemer in het veiligheidsplan preventieve en repressieve maatregelen te laten opnemen (bijv. alcoholgebruik limiteren; agressie en geweld reguleren in samenwerking met politie).

Heldere eisen aan de ondernemer en strikte handhaving van de gemaakte afspraken is daarbij noodzakelijk. In dat kader is eerder behoefte aan minder dan aan meer beleidsinterventies. Wij adviseren daarom om beleidsmaatregelen die nauwelijks te handhaven zijn (bijv. pleinverbod) stop te zetten. Wij adviseren gemeente en politie om de handhaving serieuzer te nemen (3 strikes and you're out) en daarover te communiceren (aankondigen en verslagleggen).

Tot slot doen wij een meer specifieke aanbeveling aan de politie Amsterdam-Amstelland. Maak in het BVH systeem een projectcode 'uitgaansgeweld' aan. Dit maakt analyseren en monitoren van geregistreerd uitgaansgeweld met een eenduidige definitie mogelijk.

8. BRONNEN

Literatuur

Aalst, I. van & T. Schwanen (2009). Omstreden nachten. Angstgevoelens van jongeren in de uitgaansgebieden van Arnhem en Apeldoorn. In Boutellier, H., N. Boonstra & M. Ham (red.) Omstreden ruimte. De spanning tussen regulering en spontaniteit. Amsterdam: Van Genneep, pp. 157-175.

Anker Solutions (2008). Jongeren vragen het zelf: strengere en duidelijkere omgang met alcohol. Amsterdam: Anker Solutions (in opdracht van Trimbos instituut).

Assen, N., propitious, H. & Smallenbroek, B.J. (2002). Alcohol, veiligheid & jeugd. Informatie en praktijkvoorbeelden voor lokaal alcoholmatigingsbeleid. Den Haag: VNG Uitgeverij.

Bervoets, E., Koeman, N., Dijk, V., Torre, E.J. van der & Groot, R. de (2008). 'Wat kan hier?' Veiligheidsanalyse Rembrandtplein en Leidseplein: (uitgaans)geweld, maatregelen, effecten. COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Bie, E. de (1999). Lokaal jeugdgeweld in kaart. Een onderzoek naar spreiding en concentratie van jeugdgeweld in de stad Groningen. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Boutellier, H., N. Boonstra & M. Ham (red.) (2009). Omstreden ruimte. De spanning tussen regulering en spontaniteit. Amsterdam: Van Genneep.

Bruinsma, M., Balogh, L. & Muijnck, J. de (2008). Geweld onder invloed. Evaluatie van een nieuwe werkwijze van de politie gericht op versterking van de informatiepositie ten aanzien van alcohol- en drugsgebruik door geweldplegers. Tilburg: IVA.

Boles, S. & Miotto, K. (2003) 'Substance abuse and violence: a review of the literature'. *Aggression and Violent Behavior*, 8 (2): 155-174.

Boutellier, J.C.J., R.D. Scholte en M. Heijnen (2008). Kijken achter de cijfers. De ontwikkeling van een criminogeniteitsmonitor voor Amsterdam. Amsterdam: Leerstoel Veiligheid en Burgerschap, Vrije Universiteit.

Burgers, J. (red.) (1992). De uitstad: over stedelijke vermaak. Utrecht: Jan van Arkel.

Cavan, S. (1966). *Liquor license: an ethnography of a bar*. Chicago: Aldine.

Collins, J.J. (1988). Suggested explanatory frameworks to clarify the alcohol use/violence relationship. *Contemporary drug problems*. Spring 1988, pp. 107-121.

- Cornelissens, A., Kuppens, S. & Ferwerda, H. (2008). Van het eerste biertje tot de laatste stap. Een onderzoek naar de reveuen en randvoorwaarden van het Horecapreventieteam in Doetinchem. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.
- Deben, L. (1999). De stedelijke openbare ruimte onder druk. *Openbaar Bestuur*, 4, pp. 9-13.
- Dijkstra, J.K. & S. Miedema (2006). Geweld in het publieke domein: ongewoon of onvermijdelijk. *Tijdschrift voor Criminologie*, 48, 1, pp. 3-18.
- Erpecum, I. van, (2005). Van afzijdigheid naar betrokkenheid. Preventieve strategieën tegen geweld. Centrum voor criminaliteitspreventie en veiligheid.
- Featherstone, J.M. (1990). *The paradox of culture and the globalization of diversity*. Utrecht: ISOR.
- Ferwerda H.B., Jakobs J.P., Beke B.M.W.A., Gerretsen N.M., Vandenbussche E. (1996). Signalen voor toekomstig crimineel gedrag. Een onderzoek naar de signaalwaarde van kinderdelinquentie en probleemgedrag op basis van casestudies van ernstig criminele jongeren. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Giancola, P.R. (2002). Alcohol-related aggression during the college years: theories, risk factors and policy implications. *Journal of the study of alcohol*, suppl. no. 14, 129-139.
- Graham, G., West, P. & Wells, S. (2000). 'Evaluating theories of alcohol-related aggression using observations of young adults in bars'. *Addiction*, 95 (6), 847-863.
- Graham, K., Bernards, S., Wayne Osgood, D., Homel, R. & Purcell, J. (2005). 'Guardians and handlers: the role of bar staff in preventing and managing aggression'. *Addiction*, 100, 755- 766
- Graham, K. & Homel, R. (2008). *Raising the bar: preventing aggression in and around bars, pubs and clubs*. Cullompton: Willan.
- Haggard-Grann, U. & Hallqvist (2006). 'The role of alcohol and drugs in triggering criminal violence: a case-crossover study. *Addiction*, 101 (1), 100-108.
- Hadfield, P. (2006). *Bar wars: contesting the night in contemporary British cities*. Oxford: Oxford University Press.
- Hobbs, D., Lister, S., Hadfield, P., Winlow, S. & Hall, Steve (2002). 'Receiving shadows: governance and liminality in the night-time economy'. *British journal of sociology*, 51 (4), 701-717.
- Hobbs, D., Hadfield, P., Lister, S. & Winlow, S. (2002). 'Door lore: the art and economics of intimidation'. *British Journal of Intimidation*, 42, 352-370.
- Hobbs, D., Winlow, S., Hadfield, P. & Lister, S. (2005). 'Violent hypocrisy: governance and the night-time economy'. *European journal of criminology*, 2 (2), 161-183.

Kruize, A. (2009). Presentatie jongeren in keten en hokken op studiemiddag drinkculturen onder jongeren van Trimbos Instituut. IntraVal.

Laar, M.W. van, Cruts, A.A.N., Verdurmen, J.E.E., Ooyen-Houben, M.M.J. van, en Meijer, R.F. (2008). '6. Alcohol', in: Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2007. Utrecht: Trimbos-Instituut, pp. 137-174.

Land, M. van der (2003). Vluchtige verbondenheid. Stedelijke bindingen van de Rotterdamse nieuwe middenklasse. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Linden, J., van der, Knibbe, R.A. & Joosten, J. (2004a). Daders en slachtoffers aan het woord. Een exploratief onderzoek naar uitgaansgeweld. Maastricht: Universiteit Maastricht, 2004.

Linden, J., van der, Knibbe, R.A., Verdurmen J. & Dijk A.P. van, (2004b). Geweld bij uitgaan op straat. Algemeen bevolkingsonderzoek naar de invloed van alcohol- en drugsgebruik. Maastricht: Universiteit Maastricht.

Livingston, M. (2008). 'Alcohol outlet density and assault: a spatial analysis.' *Addiction*, 103, 619-628.

MacAndrew, C. & R.B. Edgerton (1969). *Drunken comportment: a social explanation*. Chicago: Aldine.

Mulder, J. (2004). *Lokaal Alcoholbeleid. Onderzoek naar het alcoholbeleid in de 100 grootste Nederlandse gemeenten*. Utrecht: Stap.

Nabben, T., Benschop, A., Korf, D.J. (2008) *Antenne 2007. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. In opdracht van JellinekMentrum. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Nabben, T., J. Doekhie & D.J. Korf (2010). *Buitenstaander en bondgenoot. De werkbeleving van portiers in de Amsterdamse binnenstad*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

O'Connor, C. & Dickson, C. (2008). *Working with culture to prevent violence and reckless drinking. Alcohol and violence: exploring patterns and responses*. Washington: International center for alcohol policies.

Paglia, A. & Room, R. (1998). 'Alcohol and aggression: general populations views about causation and responsibility'. *Journal of substance abuse*, 10 (2), 199-216.

Prins, M. (2008). *De deugd van tegenwoordig. Onderzoek naar jongeren en hun grenzen*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Roberts, J. (2009). 'Bouncers and barroom aggression: a review of the research'. *Aggression and Violent Behaviour*, 14, 59-68.

Scott, M. & Dedel, K. (2006). *Assaults in and around bars. Department of Justice, Community oriented policing services*

Smucker Barnwell, S., Borders, A. & Earleywine, M. (2006). 'Alcohol-agression Expectancies and Dispositional Aggression Moderate the Relationship Between Alcohol Consumption and Alcohol-related Violence'. *Aggressive Behavior*, 32, 517-527.

Voedsel en Waren Autoriteit (2007). Integraal alcoholbeleid. Handleiding lokaal alcoholbeleid. Den Haag: VWA.

Wortley, R. (2008). Situational precipitators of crime. In Wortley, R. & L. Mazerolle (eds.). *Environmental criminology and crime analysis*. Willam Publishers.

Websites

www.trimbos.nl

www.kvk.nl

Bijlage 1: Leden begeleidingscommissie

De volgende personen hadden zitting in de begeleidingscommissie/ klankbordgroep van dit onderzoek:

Hans Boutellier (Vz.)	Hoogleraar Veiligheid en Burgerschap	Vrije Universiteit Amsterdam
Rob van Binsbergen	Beleidsadviseur Openbare Orde en Veiligheid	Gemeente Amsterdam
Johan Osté	Beleidsadviseur Volksgezondheid	GGD Amsterdam
Kees de Rooij	Informatie-analist / bestuursadviseur	
	Directie Openbare Orde en Veiligheid	Gemeente Amsterdam
John Schraven	Regioadviseur Amsterdam	Koninklijke Horeca Nederland
Undine Stevens	Projectleider uitgaansgeweld	Stadsdeel Centrum Gemeente Amsterdam
Rene Tieleman	Projectleider geweld	Politie Amsterdam- Amstelland

Bijlage 2: respondenten verkennend onderzoek

De volgende functionarissen zijn in de verkennende fase bevraagd over hun ervaringen met uitgaansgeweld en de factoren die daar aan bijdragen.

- Afdelingsleider Spoedeisende Hulp   Ziekenhuis in Amsterdam
- Beleidsadviseur Volksgezondheid   GGD Amsterdam
- Buurtregisseur Leidsepleinbuurt   Politie Amsterdam- Amstelland
- Buurtregisseur Rembrandtpleinbuurt   Politie Amsterdam- Amstelland
- Buurtregisseur Wallen Noord   Politie Amsterdam- Amstelland
- Café-eigenaar   Café op de Zeedijk
- Projectleider uitgaansgeweld   Stadsdeel Centrum Amsterdam
- Projectleider geweld   Politie Amsterdam- Amstelland
- Regioadviseur Amsterdam   Koninklijke Horeca Nederland
- Verpleegkundige Spoedeisende Hulp   Ziekenhuis in Amsterdam

Bijlage 3: overzicht betrokken incidentcodes en categorisering

Expressief geweld

BEDREIGING
DOODSLAG/MOORD
EENVOUDIGE MISHANDELING
OPENLIJKE GEWELDPLEGING TEGEN PERSONEN
OVERIGE MISHANDELING
ZWARE MISHANDELING

Overig geweld

AANRANDING
BOMAANSLAG
GIJZELING/ONTVOERING
OPENLIJKE GEWELDPLEGING TEGEN GOEDEREN
OVERIGE MISDRIJVEN TEGEN DE PERSOONLIJKE VRIJHEID
OVERIGE MISDRIJVEN TEGEN HET LEVEN
OVERIGE MISDRIJVEN TEGEN HET OPENBAAR GEZAG

RUZIE/TWIST (ZONDER GEVOLGEN)

SCHIETPARTIJ (ZONDER GEVOLGEN)

STEEKPARTIJ (ZONDER GEVOLGEN)

VECHTPARTIJ (ZONDER GEVOLGEN)

VERKRACHTING

WEDERSPANNIGHEID (VERZET)

Geweldsgerelateerde delicten

ALCOHOLVERBOD (APV ASD)

BELEDIGING

BRANDSTICHTING

DISCRIMINATIE

HINDERLIJK DRANKGEBRUIK (APV ASD)

HINDERLIJK GEDRAG IN OF BIJ
GEBOUWEN (APV ASD)

HUISVREDEBREUK

LOKAALVREDEBREUK

MELDING OVERLAST JEUGD

NIET VOLDOEN AAN
BEVEL/VORDERING

OVERIGE DELICTEN OPENBARE ORDE

OVERLAST IVM DRUGS

SAMENSCHOLING,
ONGEREGELDHEDEN EN
ORDEVERSTORINGEN (APV ASD)

VANDALISME/BALDADIGHEID

VERNIELING OVERIGE OBJECTEN

VERNIELING VAN/AAN AUTO

VERNIELING VAN/AAN OPENBAAR
GEBOUW

VERNIELING VAN/AAN OPENBAAR
VERVOER/ABRI

Bijlage 4: overzicht gescoorde factoren

De volgende factoren zijn gescoord tijdens het observatie onderzoek. In de linkerkolom is de factor te vinden in de rechterkolom uitleg voor de observator.

Variabele	Schaal 1-5
Bezoekersdichtheid (algemeen)	Hoe druk is het in de gelegenheid?
Bezoekersdichtheid (rond bar)	Hoe druk is het bij de bar? Staan er rijen en staan er andere mensen in de directe nabijheid te drinken/dansen?
Geslacht bezoekers	1=Relatief heel veel vrouwen, 5=Relatief heel veel mannen.
Aanwezigheid Beschonken bezoekers	Zijn er veel duidelijk aangeschoten/dronken mensen? Let hierbij op bewegingen, ogen, spraak.
Mate beschonkenheid bezoekers	Hoe beschonken zijn de bezoekers gemiddeld? Let hierbij op bewegingen, ogen, spraak.
Alcoholconsumptie	Betreft de gemiddelde alcoholconsumptie van bezoekers van de gelegenheid. hoeveelheid drankjes en het alcoholpercentage van deze drankjes. Ga uit van 3 als gemiddelde score.
Kwaliteit hygiëne	Is het schoon? Kijk naar de bar, vloer, tafels, toiletten, eventueel asbakken e.d. 1= heel vies, 5= heel schoon.
Kwaliteit onderhoud	Hoe is de staat van het interieur? Kijk naar de tafels, stoelen, lampen, muren, bar e.d. 1= heel slecht onderhouden, 5= heel goed onderhouden
Verlichting	1=heel erg donker, 5=heel erg licht
Volume muziek	1=heel zacht, 5=heel hard
Temperatuur	1=heel koud, 5=heel warm
Algemeen comfort	Wat is je oordeel over het algehele comfort? Let op bewegingsvrijheid, warmte, geluid, licht, zitplaatsen e.d. 1= heel laag comfort, 5= heel hoog comfort.
Reactie op onbekenden	Hoe worden nieuwkomers begroet, met vriendelijkheid van personeel en bezoekers of met bijvoorbeeld boze blikken. 1= heel onvriendelijk, 5= heel vriendelijk.
Personeelsdichtheid (Algemeen)	1. Is er ten opzichte van de bezoekers veel personeel? Tel al het personeel mee; barpersoneel, portiers, toiletjuffrouw, glazenophalers enz. 1= heel weinig personeel, 5= heel veel
Personeelsdichtheid (bedienend personeel)	Is er ten opzichte van de bezoekers veel bedienend personeel? Dus mensen achter de bar en mensen die je bestelling komen opnemen/brengen. 1= heel weinig personeel, 5 = heel veel
Geslacht personeel	1=Relatief heel veel vrouwen, 5=Relatief heel veel mannen.
Oplettendheid personeel (mogelijkheid)	Kan het personeel de boel in de gaten houden 1= weinig mogelijkheid, 5= veel mogelijkheid
Oplettendheid personeel (daadwerkelijk doen)	Doen zij dit ook? 1= houden heel weinig in de gaten, 5= houden heel veel in de gaten
Bejegening van bezoekers door beveiliging	Hoe gaat het beveiligend personeel om met bezoekers? Een glimlach, mensen welkom heten en gedag zeggen e.d. 1=heel onvriendelijk, 5=heel vriendelijk.
Variabele	schaal 1-3 (1= weinig tot geen, 2= gemiddeld, 3= veel)
Aanwezigheid groepen mannen	Een groep is 5 personen of meer die bij elkaar horen. (1= nauwelijks groepen, 2= gemiddeld, 3= veel groepen)
Heterogeniteit bezoekers	Komen er verschillende soorten mensen? Let hierbij op kenmerken als kleding, haardracht, afkomst, taal, geaardheid, leeftijd e.d. (1= heel homogeen, 3= heel heterogeen)
Aanwezigheid rokers	Zijn er mensen die iets roken? (1= weinig tot geen, 3 = veel))
Aanwezigheid verveelde bezoekers	Zie je mensen die zich duidelijk vervelen?
Mate van verplaatsing aanwezigen	Zijn er veel verplaatsingen onder de bezoekers waar te nemen? Bijvoorbeeld naar het toilet, bar, tafeltjes, dansvloer e.d.
Opstelling meubilair	Is het eventueel aanwezige meubilair storend opgesteld? 1=normaal, 2=enigszins storend, 3=erg storend.
Rokerigheid	Hangt er veel rook in de lucht? Kan van rookwaren zijn, maar ook van rookmachine.
Ventilatie	Is de ventilatie goed (vuile lucht weg, schone lucht naar binnen)? 1=slecht, 2=gewoon, 3=goed.
Mogelijkheden tot spelen	Wordt het spelen van spellen gefaciliteerd? Denk aan pool, darts, kaarten.
Gelegenheid om te dansen	Is er ruimte ingericht om te dansen?
Voorkomen dansen	Zijn er dansende bezoekers?
Voorkomen openlijk seksueel gedrag	Alles van uitgebreid kussen tot seksuele handelingen.
Voorkomen softdrugsgebruik	Gericht op het waarnemen van gebruik of resten hiervan. In dit geval waarschijnlijk voornamelijk blowen.
Voorkomen harddrugsgebruik	Gericht op het waarnemen van gebruik of resten hiervan. In dit geval waarschijnlijk het innemen van

	pillen of het snuiven van drugs.
Voorkomen drugshandel	
Alcohol 'aanbiedingen'	Zijn er acties/aanbiedingen met alcohol? Bijv. happy hour of 2 voor de prijs van 1.
Gratis uitdelen shotjes/shooters	Deelt het personeel gratis shotjes uit?
Actief verkopen shotjes/shooters	Bijvoorbeeld door zgn flugelmeisjes
Doorschenken aan dronken bezoekers	Kunnen dronken mensen nog steeds alcohol kopen?
Voorkomen alcoholgebruik personeel	Drinkt het personeel alcohol?
Beveiligingspersoneel bij ingang/directe omgeving	Denk niet alleen aan portiers, maar ook ander toezicht en politie.
Bij ingang rondhangende bezoekers na sluitingstijd	Blijven de bezoekers die rond sluitingstijd buiten zijn nog rondhangen bij de ingang?
Bezoekers met meerdere drankjes rond sluitingstijd	Zijn er rond sluit bezoekers die met meerdere drankjes rondlopen?
Rij bij ingang	hoe lang is de rij bij de ingang?
Aanwezigheid buiten rokende bezoekers	Staan er buiten in de directe nabijheid van de kroeg mensen te roken?
Aanwezigheid buiten drinkende bezoekers	Staan er buiten in de directe nabijheid van de kroeg mensen te drinken?
Rij toilet	
Menging rij toilet met overige bezoekers	Lopen er mensen door de toiletrij heen om bijvoorbeeld te gaan dansen of naar de bar te gaan?
Rij bar	
Menging rij bar met overige bezoekers	Lopen er mensen door de barrij heen om bijvoorbeeld te gaan dansen of naar het toilet te gaan?
Rij garderobe	
Menging rij garderobe met overige bezoekers	Lopen er mensen door de garderoberij heen om bijvoorbeeld te gaan dansen of naar binnen/buiten te gaan?
Aanwezigheid rijen bij OV	Zijn er veel en/of lange rijen bij het openbaar vervoer in de nabijheid van de gelegenheid?
Variabele	
Fouilleren bezoekers	1=(zo goed als) niemand,2=een minderheid,3=een meerderheid, 4=(zo goed als)iedereen.
Variabele	
Aanwezigheid politiekluis	
Aanwezigheid metaaldetector	
Effectief gebruik metaaldetector	Wanneer regelmatig mensen langs de detector lopen of er niet goed wordt gefouilleerd na het afgaan van de detector is dit niet effectief.
Variabele	
Gemiddelde leeftijd bezoekers	door bij het personeel te informeren en zelf te schatten. noteren of men het met deze schatting van het personeel eens is
Variabele	
Aantal uitsmijters (Geschatte leeftijd + lengte + breedte (S,M,L,XL)	
	1
	2
	3
	4
	5
	6
Aantekeningen voor observatieverslag	

Dit betreft een algemeen verslag waarbij de observant alle zintuigen gebruikt. Alles moet zo objectief mogelijk worden beschreven. Gedachten/mening van de observant moet in cursief worden onderscheiden. In deze tekst dient in ieder geval aandacht te worden besteed aan: het gedrag van bezoekers en de interactie met personeel, de soort muziek en de kennelijke uitwerking hiervan op de bezoekers, de sfeer in de gelegenheid, de tijden en verschillen van periodes van rust/drukke, een beschrijving van de bezoekers.